

**TÜRKİYE’DE FAALİYET GÖSTEREN TİCARİ BANKALARIN ÇOK
KRİTERLİ KARAR VERME YÖNTEMLERİNE GÖRE
PERFORMANSLARININ SIRALANMASI**

Yüksek Lisans Tezi

Yiğit Han GAZEL

Eskişehir 2019

**TÜRKİYE'DE FAALİYET GÖSTEREN TİCARİ BANKALARIN ÇOK
KRİTERLİ KARAR VERME YÖNTEMLERİNE GÖRE
PERFORMANSLARININ SIRALANMASI**

Yiğit Han GAZEL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İşletme Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Serpil ALTINIRMAK

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Nisan, 2019

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Yiğit Han GAZEL'in "Türkiye'de Faaliyet Gösteren Ticari Bankaların Çok Kriterli Karar Verme Yöntemlerine Göre Performanslarının Sıralanması" başlıklı tezi 17 Mayıs 2019 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca toplanan İşletme Anabilim Dalı Finansman Bilim Dalında, **yüksek lisans tezi** olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı) : Doç.Dr.Serpil ALTINIRMAK

Üye : Doç.Dr.Aslı AFŞAR

Üye : Doç.Dr.Feride HAYIRSEVER BAŞTÜRK

İmza

Prof.Dr.Hasan TUTAR
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

TÜRKİYE'DE FAALİYET GÖSTEREN TİCARİ BANKALARIN ÇOK KRİTERLİ KARAR VERME YÖNTEMLERİNE GÖRE PERFORMANSLARININ SIRALANMASI

Yiğit Han GAZEL

İşletme Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nisan 2019

Danışman: Doç. Dr. Serpil ALTINIRMAK

Finansal sistemin en önemli unsurlarından olan bankacılık sektörünün performansının ölçümü literatürde oldukça fazla ele alınmış bir konudur. Son yıllarda yaşanan ekonomik gelişmeler de göz önüne alındığında bu çalışmalar biraz daha önem kazanmıştır. Bununla beraber finansal performansın ortaya koyulması, bankalarla çeşitli şekilde ilişki içerisinde olan herkesin ilgilendiği bir konu olmuştur. Bu açıdan düşünüldüğünde ekonomiler içerisinde oldukça kritik noktada bulunan bankaların finansal performanslarının analiz edilmesi gerekmektedir. Bu çalışmada ise Türkiye’de faaliyet gösteren ticari bankaların 2007-2017 yılları arasında finansal oranları temel alınarak Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri’nden Bulanık TOPSIS ve Bulanık Shannon Entropi yöntemlerine göre performans sıralaması yapılmaktadır. Türkiye’de 27 ticari bankanın 25’inin faaliyetleri ele alınan dönemde aralıksız devam etmiştir. Bu yüzden çalışmada faaliyetlerine diğer bankalara göre yeni başlayan MUFG Bank Turkey A.Ş. ve Robabank A.Ş. analiz kapsamında bulunmamaktadır. Bankaların performanslarını sıralanması için literatür incelenerek 34 finansal oran belirlenmiştir. Bu oranlar aynı zamanda CAMELS Analizi kapsamında gruplandırılmıştır. Belirlenen finansal oranlar Bulanık Shannon Entropisi ile ağırlıklandırılmıştır. Bu yöntemle finansal oranların önem sıralaması oluşturulmuştur. Daha sonra ortaya konulan oranların ağırlıkları kapsamında bankaların finansal performanslarının sıralanmasında Bulanık TOPSIS kullanılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Bankacılık, Ticari Bankalar, Finansal Performans, Bulanık TOPSIS, Bulanık Shannon Entropisi

ABSTRACT

PERFORMANCE RANKING OF THE COMMERCIAL BANKS WHICH OPERATING IN TURKEY WITH MULTI CRITERIA DECISION MAKING METHODS

Yiğit Han GAZEL

Department of Business Administration

Anadolu University, Graduate School of Social Science, April 2019

Supervisor: Doç. Dr. Serpil ALTINIRMAK

The measurement of the performance of the banking sector, which is one of the most important elements of the financial system, is quite a topic in the literature. Considering the economic developments in recent years, these studies have gained more importance. Nevertheless, the measurement of financial performance has been an issue of interest to everyone involved in various ways with banks. In this respect, it is necessary to analyze the financial performance of the banks which are at a very critical point in the economies. In this study the financial ratios of commercial banks operating in Turkey are used. Financial ratios include the period between 2007-2017. The performance rankings are performed by the use of Multi-Criteria Decision-Making Methods such as fuzzy TOPSIS and fuzzy Shannon Entropy. 25 of the 27 commercial banks operating in Turkey has continued its activities without interruption in the said period. Therefore, MUFG Bank Turkey A.Ş. and Robabank A.Ş. is not included in the analysis. These two banks have just started their activities compared to others. 34 financial ratios were determined by reviewing the literature for the ranking of banks' performances. These ratios are also grouped under CAMELS Ana With this method, the importance of financial ratios is established. Fuzzy TOPSIS was used to rank the financial performance of the banks within the scope of the weights. The determined financial ratios were weighted by Fuzzy Shannon Entropy.

Keywords: Banking, Commercial Banks, Financial Performance, Fuzzy TOPSIS, Fuzzy Shannon Entropy

TEŞEKKÜR

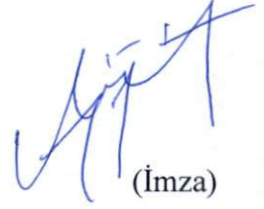
Yüksek lisans eğitimim boyunca her aşamada bilgi ve tecrübesini tüm samimiyetiyle paylaşan, karşılaştığım zorluklarda yardımını ve desteğini esirgemeyen çok kıymetli hocam ve danışmanım Doç. Dr. Serpil ALTINIRMAK'a içten teşekkürlerimi sunarım. Çalışma esnasında değerli yardım ve destekleri için Çağlar KARAMAŐAYA teşekkürü bir borç bilirim. Her koşulda benimle olan sevgili annem ve kardeşimin üzerimdeki emeği için ise teşekkür kelimesi dahi eksik kalacaktır, iyi ki varsınız.

23/05/2019

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmamın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığımı ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

(İmza)

Yiğit Han GAZEL

(Öğrencinin Adı Soyadı)

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar DİZİNİ.....	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xiii
GİRİŞ.....	1
1. FİNANSAL SİSTEM ve BANKACILIK SİSTEMİ.....	3
1.1. Finansal Sistem, Unsurları ve İşlevleri.....	3
1.1.1. Finansal piyasalar.....	3
1.1.2. Finansal kurumlar.....	5
1.1.3. Hukuki ve idari düzen.....	7
1.1.4. Finansal sistemin işlevleri.....	8
1.2. Banka Kavramı.....	10
1.2.1. Bankacılığın tanımı.....	11
1.2.2. Bankaların temel fonksiyonları.....	12
1.2.2.1. Finansal aracılık fonksiyonu.....	14

1.2.2.2. Kaynakların etkin kullanılmasını ve akıcılığını sağlama.....	15
1.2.2.3. Kaydi para yaratma.....	15
1.2.2.4. Dış ticaretin gelişmesine katkı sağlama.....	16
1.2.2.5. Para politikalarına katkı sağlama.....	17
1.2.2.6. Fonların sağlanması ve fonların dönüşümü.....	17
1.2.2.7. Finansal hizmetler.....	18
1.2.3. Bankaların sınıflandırılması.....	19
1.2.3.1. Sermaye kaynaklarına göre bankalar.....	19
1.2.3.2. Kapsamına göre bankalar.....	22
1.2.3.3. Faaliyet alanlarına göre bankalar ve Türkiye’de faaliyette bulunan bankaların yapısı.....	24
1.2.3.3.1. Merkez bankaları.....	24
1.2.3.3.2. Mevduat (Ticari) bankaları.....	25
1.2.3.3.3. Kalkınma ve yatırım bankaları.....	26
1.2.3.3.4. Katılım bankacılığı.....	27
1.3. Türk Bankacılık Sistemi’nin Tarihsel Gelişimi.....	27
1.3.1. Osmanlı Devleti’nde bankacılık.....	28
1.3.2. Kuruluş dönemi (1923-1932).....	29
1.3.3. Devletçilik dönemi (1933-1944).....	29
1.3.4. Yeni devletçilik ve liberal dönem (1945-1960).....	30
1.3.5. Planlı dönem (1960-1980).....	32
1.3.6. Dışa açılma ve piyasa ekonomisi dönemi (1980-2000).....	32
1.3.7. Yeniden yapılanma dönemi.....	35
1.4. Günümüzde Türk Bankacılık Sistemi.....	36

2. PERFORMANS KAVRAMI, FİNANSAL PERFORMANS, BANKACILIKTA FİNANSAL PERFORMANS	41
2.1. Performans Kavramı.....	41
2.2. Performans Ölçüleri.....	43
2.2.1. Verimlik, etkinlik.....	44
2.2.2. Etkililik.....	45
2.2.3. Kalite.....	46
2.2.4. Yenilik.....	47
2.2.5. Çalışma yaşamının kalitesi.....	47
2.2.6. Karlılık.....	48
2.3. Performans Yönetim Süreci.....	49
2.3.1. Planlama ve hedeflerin belirlenmesi.....	49
2.3.2. Performansın ölçülmesi.....	50
2.3.3. Sonuçların değerlendirilmesi.....	50
2.4. Performans Türleri.....	52
2.4.1. Finansal performans ve finansal olmayan performans.....	52
2.4.2. Diğer performans türleri.....	54
2.5. Bankalarda Performans Ölçümünün Kullanım Alanları.....	54
2.6. Performans Değerlendirme Yöntemleri.....	58
2.6.1. Oran analizi.....	58
2.6.2. Parametrik yöntemler.....	61
2.6.2.1. Skotastik sınır yaklaşımı.....	62
2.6.2.2. Serbest dağılım yaklaşımı.....	63
2.6.2.3. Kalın sınır yaklaşımı.....	63

2.6.2.4. Regresyon analizi.....	63
2.6.3. Parametrik olmayan yöntemler.....	64
2.6.3.1. Veri zarflama analizi.....	65
3. TÜRKİYE’DE FAALİYET GÖSTEREN TİCARİ BANKALARIN ÇOK KRİTERLİ KARAR VERME TEKNİKLERİNE GÖRE PERFORMANS ANALİZİ.....	67
3.1 CAMELS analizi.....	67
3.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	70
3.3.Literatür	71
3.4. Bulanık Küme Teorisi.....	84
3.5. Shannon Entropisi.....	85
3.6. Alfa Kesime Dayalı Bulanık Shannon Entropisi.....	86
3.7. Bulanık Topsis.....	87
3.8. Analiz.....	89
3.9. Sonuç.....	103
KAYNAKÇA.....	104
ÖZGEÇMİŞ	

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1.1. Türkiye’de faaliyette bulunan bankalar

Tablo 1.2. Banka sayısı

Tablo 1.3. Şube sayısı

Tablo 1.4. Seçilmiş bilanço kalemleri

Tablo 1.5. Seçilmiş göstergeler

Tablo 1.6. Dijital bankacılık seçilmiş göstergeler

Tablo 3.1. Çalışmada kullanılan ve oranların ait olduğu gruplar

Tablo 3.2. Bulanık değerlendirme matrisi

Tablo 3.3. Normalleştirilmiş aralıklı karar matrisi ($\alpha = 0.5$)

Tablo 3.4. as_i^{Sol} , $us_i^{Sağ}$, afa_i^{Sol} ve $afu_i^{Sağ}$ değerleri

Tablo 3.5. Finansal oranların ağırlıkları

Tablo 3.6. Normalize edilmiş bulanık matrisi

Tablo 3.7. Her alternatifin H^* ve H^- ’ye olan uzaklıkları

Tablo3.8. YK_i değerleri ve Türkiye’de faaliyet gösteren ticari bankaların performanslarının sıralanması

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Toplam aktifler

Şekil 1.2. Sermaye yeterliliği

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

α	: Alfa
β	: Beta
δ	: Delta
ε	: Epsilon
λ	: Lamda
μ	: Mü
σ	: Sigma
AAG	: Ortalama Büyüme Oranı
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AHS	: Analitik Hiyerarşi Süreci
ANOVA	: Tek Yönlü Varyans Analizi
A.Ş.	: Anonim Şirketi
ATM	: Otomatik Vezne Makinesi
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
BLR	: İki Durumlu Lojistik Regresyonu
BNIC	: Bulanık Negatif İdeal Çözüm
BPIC	: Bulanık Pozitif İdeal Çözüm
CI	: Gelirin Maliyete Oranı
CPIDR	: Mevduat ve Portföy Oranı
DEA	: Veri Zarflama Analizi
DER	: Borç Özkaynak Oranı
DFA	: Serbest Dağılım Yaklaşımı
DTAR	: Toplam Varlıklar İçinde Borç Oranı

EFT	: Elektronik Fon Transferi
FFIEC	: Federal Financial Institutions Examination Council
GIA	: Gri İlişkisel Analiz
GCC	: Körfez İşbirliği Konseyi
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
KSY	: Kalın Sınır Yaklaşımı
LDR	: Mevduat Oranı
LLRGC	: Sorunlu Kredilerin Brüt Kredilere Oranı
MENA	: Ortadoğu ve Kuzey Afrika Bölgesi
NIM	: Net Faiz Marjı
OE	: İşletme Verimliliği
ROA	: Aktife Göre Getiri Oranı
ROE	: Özkaynağa Göre Getiri Oranı
ROCA	: Sermayenin Geri Dönüş Süresi
SFA	: Skotastik Sınır Yaklaşımı
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TL	: Türk Lirası
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TOPSIS	: Technique for Order Preference by Similarity to İdeal Solution
TSKB	: Türkiye Sınai Kalkınma Bankası
TP	: Türk Parası
YP	: Yabancı Para

VIKOR : Çok Kriterli Optimizasyon ve Uzlaşık Çözüm

VZA : Veri Zarflama Analizi

Giriş

Bankaların finansal yönetimi, performans analizi dolayısıyla finansal plan ve bütçeleme işlemleri, birtakım özellikleri ve tabi oldukları alanlar açısından diğer işletmelerden ayrılmaktadır. Bankalar; ekonomik işlevleri, yapmış oldukları işlemlerin ve sunmuş oldukları hizmetlerin niteliği, karşılaşmış oldukları risklerin çeşitliliği, faaliyetlerin yasalarla ya da idari kararlarla düzenlemesi, kamu otoritelerinin denetim ve gözetim altında tutulmaları son olarak küreselleşmeden belki de en fazla etkilenen finans sektöründe faaliyette bulunuyor olmaları çerçevesinde diğer işletmelerden ayrılmışlardır. Gerçekte bankalarda da yönetim ilkeleri, performans analizinde kullanılan teknikler temelde banka dışı işletmelere göre değişmemekler beraber, bankalar bağlamında farklı bir yaklaşımı, bakış açısını değerlendirme ve yorumları gerekli kılmaktadır.

Küreselleşen dünyada varlığını devam ettirmek isteyen işletmelerin önde gelen özellikleri ve başarılarının ölçütü, performanslarını güncel olarak rakamsal şekilde ortaya koymak ve bu çıkarımları objektif olarak değerlendirmeleridir. Bunun sayesinde işletmeler içinde buldukları sektördeki konumlarını görebilmekte ve atılacak adımlara karar verebilmektedirler. Günümüzde artan rekabet finansal sistemin en kilit unsurlarından bankaların, performanslarını değerlendirmesini kaçınılmaz kılmaktadır. Bankacılık sektörünün verimli bir şekilde çalışması bir ekonominin büyümesinin sürdürülebilirliği açısından son derece önemlidir. Rekabet ortamının bankalar üzerindeki diğer bir etkisi ise kaynakların en verimli şekilde kullanımını neredeyse zorunlu hale getirmesi olarak yorumlanabilir. İşte bu noktada bankaların performanslarını değerlendirmeleri, sektör içerisindeki yerlerinin görmeleri ve bu doğrultuda performanslarını arttırıcı hamlelerde bulunmaları azami derecede önem taşımaktadır.

İş dünyasında küreselleşme ve artan rekabet ortamının bir sonucu olarak işletmelerin başarısı için performans ölçümü ortaya çıkmaktadır. Performans ölçümü genel olarak yönetici ve karar alıcılar için önem arz etmektedir. Bunların yanı sıra araştırmacıların da finansal performansa karşı ilgileri bulunmaktadır. Bankacılık sektöründeki rekabet diğer tüm sektörlerde olduğu gibi bu sektörde faaliyet gösteren kurumları performans ve etkinlik analizleri yapmaya iten en önemli sebep olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda Borsa İstanbul'da işlem gören banka ve özel finans kurumları Türkiye için sektörlerinde belirleyici konumda olmakla beraber performans analizleri birçok taraf için faydalı olacaktır. Performans analizi güncel olarak yapılması

gereken bir analiz olması nedeniyle çalışma gerek literatür gerek ise sektörde faaliyet gösteren birçok taraf için son derece faydalı olacaktır.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; finansal sistem ile ilgili genel bilgiler verilmiştir. Bu bölümde finansal sistemin unsurları ve işlevi, banka kavramı, ve Türk Bankacılık Sistemi'nin tarihsel gelişimi ve günümüzde Türk Bankacılık Sistemi'nin durumu ele alınmıştır.

İkinci bölümde: performans kavramı incelenmiştir. Bu kapsamda performansın ölçüleri, performansın türleri, bankalarda performans ölçümünün kullanım alanları ve bankaların performans ölçümlerinde kullanılan yöntemler bu bölümde ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde ise; 2007-2017 döneminde Türkiye'de faaliyet gösteren ticari bankaların finansal performansları analiz edilmektedir. İlk olarak belirlenen finansal oranların ağırlıkları belirlenmiştir. Daha sonra ağırlıkları belirlenen bu oranlar kullanılarak Bulanık TOPSIS Yöntemiyle bankalar performanslarına göre sıralanmaktadır.

1. FİNANSAL SİSTEM ve BANKACILIK SİSTEMİ

1.1. Finansal Sistem, Unsurları ve İşlevleri

Finansal sistemin ne olduğu ne anlama geldiği incelendiğinde literatürde oldukça benzer tanımlar olduğu görülmektedir. Bu tanımlar, ekonomi içindeki fonları talep edenler ve arz edenler arasındaki ilişkiyi tarif eder niteliktedir. Finansal sistemi belirli kişi ve kurumların, piyasaların, araçların ve organizasyonların, beraberce çeşitli fonksiyonları yerine getirmek üzere bir araya gelmeleri sonucunda oluşan bir bütün olarak ifade etmek mümkündür (Afşar, 2007, s.188). Simion, Stanciu ve Armaşulu (2015, s. 1333)' e göre finansal sistem, farklı katılımcıların nakit kaynaklarının oluşturulması, dağıtımı ve kullanımını sürecindeki tüm finansal ilişkileri içerir.

Finansal sistem bir ülke için finansal kurumlar topluluğu ve finansal piyasalar için bir alt yapı ya da düzenleyici bir sistem olarak ifade edilebilir. Finansal sistem; kaynakların, tasarruf yapan kişi ve kuruluşlardan borçlanmak isteyen kişi ve kuruluşlara transferine olanak vermektedir. Finansal sistemin ülke ekonomisi için genel katkısı tasarrufların yatırımlara dönüşmesi şeklindedir (Haabazoka, 2016, s.8).

Finansal sistem, finansal yapının bir parçası olan ya da olmayan kişi ve kurumlarca fonların borç alınıp borç verilebildiği yapıyı kapsayan anlaşmalar ve düzenlemeler bütünüdür (Faure, 2013, s.8). Bu bağlamda finansal sistemi, piyasa ekonomisinin merkezi sinir sistemi olarak ifade etmek de mümkün olmaktadır. Sistemin içinde bulunan her bileşenin farklı bir işlevi bulunmaktadır. Finansal sistem bileşenleri temel olarak üç başlık altında toplanabilir. Bunlar; finansal piyasalar, finansal kurumlar, hukuki ve idari düzendir (TCMB, 2014, s.2).

1.1.1. Finansal piyasalar

Finansal piyasa kavramı fon talep edenler, fon arz edenler, bu fon akımları düzenleyen kurumlar, bu döngünün gerçekleşmesini sağlayan araçlar ile bunları düzenleyen hukuki ve idari kuralları kapsamaktadır. Finansal piyasalar ülkelerin ekonomik durumlarına doğrudan etki etmektedir. Finansal piyasalar kendi içinde çeşitli kriterlere göre sınıflandırılmıştır.

Fonların süresi açısından bir sınıflama yaparsak, para ve sermaye piyasaları karşımıza çıkmaktadır. Para piyasaları kısa vadeli fon arz ve talebinin karşılaştığı piyasalardır. Para piyasalarında maksimum süre 1 yıldır. Para piyasasında kullanılan

araçların likiditeleri yüksek riskleri ise daha düşüktür. Bu yüzden ki istisnai durumlar dışında para piyasasında faizler düşük kalmaktadır. İşletmeler genellikle dönen varlıklarını finanse etmek için para piyasalarını kullanırlar. Hazine bonosu, finansman bonosu, repo, çek ve senet para piyasalarında kullanılan başlıca enstrümanlardır.

Orta ve uzun vadeli daha net ifade ile bir yıldan uzun vadeli fon ve arz taleplerinin karşılaştığı piyasalar sermaye piyasalarıdır. Bu piyasalardan sağlanan fonlar büyük çoğunlukla duran varlık ve yatırım finansmanında kullanılmaktadır. Uzun vadeli bir anlaşma içerdiği için sermaye piyasalarında faizler para piyasalarına göre daha yüksektir. Sermaye piyasalarında hisse senetleri, özel sektör ve devlet tahvilleri, gayrimenkul sertifikaları gibi araçlar işlem görmektedir.

Her ne kadar finansal piyasalar, kullanılan fonların sürelerine göre ikiye ayrılrsa da bu piyasaların birbirlerinin içine geçtiklerini söylemek mümkündür (Yalta, 2011, s.52). Para ve sermaye piyasalarını ayırt etmede kullanılan vade kavramı günümüzde iki piyasa için aynı sürelerde gerçekleşebilmektedir. Uzun ve kısa vadelere sahip finansal araçlar arasında net bir ayırım kalmamıştır. Dahası ülkelerin içinde bulunduğu ekonomik durum bu finansal araçların vadelerini doğrudan etkilemektedir. Bunun sonucunda para piyasasında kullanılan ve kısa vadeli olan finansal araçların vadeleri uzayabilmektedir.

Finansal piyasaların sınıflandırılması finansal araçların piyasaya ilk defa sürülüp sürülmediğine göre de yapılabilir. Buna göre sermaye piyasaları, birincil ve ikincil piyasalar şeklinde ikiye ayrılmaktadır (Sermaye Piyasası Kurulu, 2017, s.7). Birincil piyasalar finansal araçların (Hisse senedi, Tahvil vb.), ilk defa çıkarıldıkları ve bu araçları talep eden fon sahipleri ile bu araçları arz eden şirketlerin direkt karşılaştıkları piyasalardır. Daha önce bu piyasalarda işlem gören finansal araçların tekrar alınıp satıldığı piyasalar ise ikincil piyasalardır. İkincil piyasaların finansal sisteme yönelik iki önemli katkısı bulunmaktadır (Parasız, 2009, s.79). İkincil piyasalar finansal araçların likiditesini arttırmaktadır (Mishkin ve Serletis, 2005, s.21). Likit olan araçların alınıp satılması kolay olacağından piyasalardaki işlem hacimleri artmaktadır. Diğer katkısı ise birincil piyasalarda satılan araçların fiyatlarını belirlemesidir. Hisse senedi alacak bir yatırımcı hissenin ikincil piyasadaki fiyatını göz önüne alacaktır. İkincil piyasadaki fiyatın yüksek olduğu durumda işletmeler de arzu ettikleri sermayelere daha kolay ulaşabilmektedir.

Bu sınıflandırmaların yanında finansal piyasalar, örgütlenme biçimlerine göre organize piyasalar ve tezgâh üstü piyasalar; ödemenin ve teslimatın hangi süre içerisinde

yapıldığına göre ise spot piyasalar ve vadeli piyasalar olarak da ayrılmaktadır. En iyi örneği borsalar olan organize piyasalarda, fon arz ve talep edenler fiziksel bir ortamda karşılaşmaktadır. Bu piyasalarda yapılan işlemler belli usul ve esaslara dayanmaktadır. Tezgah üstü piyasalarda yasal bir düzenleme bulunmamaktadır. Yasal düzenlemenin yanı sıra yapılacak işlemler için sabit kurumlar ve kişiler tezgâh üstü piyasalarda bulunmamaktadır. Diğer bir sınıflandırma spot ve vadeli piyasalardır. Spot piyasalarda işlemler peşin gerçekleştirilmektedir. Bunun aksine vadeli işlem piyasalarında işleme konu olan finansal aracın ya da varlığın bedeline karşılık verilecek bir teminatla işlemler gerçekleştirilebilmektedir (Kayalıdere vd., 2012, s.138).

1.1.2. Finansal kurumlar

Finansal sistem, fon arz ve talep edenleri bir araya getirip bu unsurların arasındaki işlemleri gerçekleştirirken finansal kurumlara çok önemli işler düşmektedir. Bu kurumlar piyasalarda yapılan tüm işlemleri kolaylaştırma ve piyasada istenilen güvenilirliği sağlamadaki en önemli unsurlardandır (TCBM, 2015, s.10). Bu önemli unsurların yokluğu finansal sistemi ciddi krizlere sürükleyebilirken işlemlerin neredeyse sonu anlamına da gelebilmektedir. Fon arz ve talep edenler arasındaki işlemler finansal bir kurumun olmadığı durumda direkt gerçekleşmek zorunda kalacaktır. Bu durumda iki taraf da ortaya koydukları varlıkların kullanımının ve durumunun nasıl olduğunu bilmek isteyecek ancak arada bir kurum olmaması neticesinde bu imkânsız ya da çok maliyetli bir hale gelecektir.

Finansal kurumların piyasalardaki işlevlerini daha detaylı anlatmadan önce bu kurumları sınıflandırmak yerinde olacaktır. Finansal kurumlar iki başlık altında incelenebilmektedir. Bunlardan ilki kredi kuruluşlarıdır. Bankacılık Kanunu'nda (Bankacılık Kanunu, 2005, s.1) kredi kuruluşları, mevduat bankalarını ve katılım bankalarını ifade etmektedir. Finansal kuruluşlar kredi kuruluşlarının dışında kalan kuruluşlardır. Sigorta ve bireysel emeklilik kuruluşları da sermaye piyasalarında faaliyet gösterecek finansal kuruluşlardandır. Bunlara ek olarak finansal holding şirketleri ile kalkınma ve yatırım bankaları bu grupta bulunan diğer kuruluşlardır (TCBM, 2015, s.5).

Finansal kurumlar finansal piyasada yapılacak işlemlerin güvenilirliğini sağlamaktadır. Bunun yanında yapılacak işlemleri kolaylaştırma işlevleri de mevcuttur. Bu kurumlar ekonomilerin ya da finansal piyasaların ihtiyaçları doğrultusunda finansal araçlar da geliştirmektedir. Bu araçlar ihtiyaç duyuldukları alanlarda kullanılmaktadır.

Örneğin ödeme sistemlerinin çeşitlenmesi geliştirilen yeni araçlar sayesinde olabilmektedir. Finansal kurumlar finansal sistemin unsurları arasındaki fon akışını sağlamada son derece önemli görevler üstlenmektedirler.

Bu kurumlar bireylerden, işletmelerden ve devlet kurumlarından topladıkları fonları yeni bir takım finansal araçlara dönüştürmektedirler. Topladıkları fonların vadesini, riskini, miktarlarını analiz ettikten sonra ihtiyaç duyan kişi ve kurumlara bu araçlar sunulmaktadır. Örneğin, bir işletme büyük bir miktar borç talep etmektedir. İstenilen büyük miktarı karşılayacak tek bir kişi veya kurum bulmak kolay olmayacaktır. Ancak, çok sayıda tasarruf sağlayıcısından küçük miktarlar toplanabiliyorsa, istenilen bu fonu bulmak çok daha kolay hale gelebilir. Fakat işletmeler genellikle bu kadar küçük mevduatları toplamak için gerekli bilgi ve tecrübeye sahip olmayabilirler. Bu nedenle, finansal kurumlar bireysel yatırımcılardan küçük miktarlarda topladıkları fonları büyük miktarlar halinde ihtiyaç duyan kişi ve kurumlara sunabilirler.

Finansal kurumların gerekli olduğu alanlardan bir tanesi de küçük yatırımcılar için bir nevi danışmanlık hizmeti sağlama konusudur. Yatırımcılar fonlarını ne yapacaklarını nereye yatıracıklarını araştırmak için gerekli uzmanlığa ve zamana sahip değillerdir. Profesyonel yatırım firmaları gibi finansal aracılar, şirketleri derinlemesine incelemek ve işlem maliyetlerini azaltmak için uzmanlığa ve araştırma olanaklarına sahiptirler.

Finansal kuruluşlarla ilgili diğer bir konu da riske olan etkileridir. Yatırımların getirileri ile ilgili belirsizlikleri ifade eden risk, finansal kurumlar tarafından çeşitlendirme yoluyla azaltılabilir. Örneğin bankalar, çok sayıda kişiden topladıkları mevduatlar ile birçok kişi ve kuruma borç verebilmektedir. Bu noktada bu borçlardan bazıları geri dönmezse dahi büyük çoğunluğu geri döneceği için toplam getirinin riski düşecektir. Sonuç olarak kuruluşlar çok sayıda kişi ve kuruma yatırımlarını yayarak riski azaltmaktadır.

Piyasalarda ortaya çıkan ve söz konusu kuruluşların vasıtasıyla etkileri azaltılan bir konu da asimetrik bilgidir. Asimetrik bilgi ve ondan kaynaklanan ahlaki çöküntü ve ters seçim sorunları finansal kurumlar sayesinde azaltılabilmektedir. Finansal aracılar uzmanlıklarını, sıkıntılı kredileri ve bunlardan kaynaklanan riskleri taramak ve borçluları izlemek için kullanırlar. Böylece asimetrik bilgiyle ilgili iki sorunun çözümüne yardımcı olmaktadırlar (Faure, 2014, s.24).

Asimetrik bilgi kavramı Akerlof (1970, s.490) tarafından ortaya atılmıştır. Asimetrik bilgi, bir işlem sırasında işlemi gerçekleştiren taraflardan birinin sahip olduğu

diğerinin ise bu bilgilerden haberdar olmayışı olarak tanımlanabilir. Aynı zamanda taraflardan birinin diğer taraf hakkında doğru karar vermesi için yeterince bilgi sahibi olmadığı durum anlamına da gelebilmektedir. Piyasalar anlamında düşünüldüğünde ise ortada ayrıcalıklı ve özel bir bilgi ve bu bilgiyi kullanan yalnızca belirli kişiler olmasından söz edilebilir (Esen, 2015, s.701). Asimetrik bilgi, tasarruf sahiplerinden yatırımcılara fonların sorunsuz akışına engel teşkil etmektedir.

Ters seçim, işlemlerde bir tarafın diğerinin sahip olmadığı ilgili bilgiye sahip olduğu durumlarda gerçekleşebilmektedir. Finansal piyasalar olarak düşünüldüğünde ters seçim taraflardan birinin ki bu çoğu zaman daha istekli olan taraftır, yapılacak işlemde taahhüt ettiği gereklilikleri yerine getirmeme olasılığının yüksek olduğu durumlarda ortaya çıkmaktadır (Muslumov ve Aras, 2004, s.59). Bu noktada finansal kurumlar piyasalarda işlem gerçekleştirecek kişi ve kurumlar hakkında bilgi sahibi olabilmektedirler. Bu sayede ters seçim sorununun önüne geçilme ihtimalleri mevcuttur.

Aynı doğrultuda asimetrik bilgi kaynaklı oluşacak ahlaki çöküntü sorunu finansal kurumların ve aracılık faaliyetlerinin önüne geçebildiği diğer bir konudur. Ahlaki çöküntü piyasada bir işlem gerçekleştikten sonra işlemi gerçekleştiren taraflardan birinin arzu edilmeyen davranışlarda bulunması olarak ifade edilebilmektedir (Erdoğan, 2008, s.3). Bir anlamda borçlunun, borç verenin bakış açısına göre istenmeyen (ahlaki olmayan) faaliyetlerde bulunabileceği riski olarak da söylenebilir. Çünkü böyle bir durum borçlunun borcunu ödeyebilmesini negatif etkileyebilmektedir. Finansal kurumlar ve aracılık faaliyetleri, borçluların faaliyetlerini izleyerek ahlaki tehlike sorununu azaltmakta yardımcı olabilmektedirler.

1.1.3. Hukuki ve idari düzen

Hukuki ve idari düzen ise finansal sistemin ve bu sistemdeki tüm işlemlerin gerçekleşmesine olanak veren yapıdır. İyi işleyen bir finansal sistemle beraber iyi işleyen bir bankacılık sistemi ve finansal piyasalar, ülkelerin ekonomik sistemleriyle doğrudan bir ilişki içindedir. Sözü edilen sistem ve işleyişlerin aksamaması, fonların güvenli bir şekilde hareket edebilmesi için birtakım düzenlemelere ihtiyaç vardır. Bu düzenlemelere de regülasyon adı verilmektedir. Bu durum, piyasalardaki düzensizlikleri, başarısızlıkları düzeltme çabaları olarak da açıklanabilir (Claudiu, 2015, s.969).

Finansal regülasyonlar iki tür olarak incelenebilmektedir (Chowdhury, 2010, s.2). Bunlardan ilki ekonomik regülasyonlardır. Burada amaç kaynakların tahsisinde piyasada oluşabilecek başarısızlıkların önüne geçmektir. Faiz oranlarının kontrol edilmesi, kredilerin verilmesindeki düzenlemeler de bu kategoriye örnek gösterilebilir. Fakat ekonomik regülasyonlar tüm dünyada yaygınlaşan finansal serbestleşme dalgalarıyla popülerliğini yitirmiştir. İkinci tür regülasyonlar ihtiyatlı regülasyonlardır. Bu düzenlemeler finansal sistemin istikrarını sürdürmeyi ve yatırımcıları, özellikle küçük yatırımcıları korumayı hedeflemektedir (Delice vd., 2004, s.104). İhtiyatlı regülasyonlar, finansal sistemdeki arızaların giderilmesi veya finansal krizlerin önlenmesi için çoğu ülkede uygulanmaktadır (Brownbridge ve Kirkpatrick, 1999, s.244).

Finansal sistemin etkinliği rekabetçi ortamlarda oluşabilmektedir. Fakat tam etkin veya tam rekabetçi bir piyasanın var olması gerçekçi gözükmemektedir. Finansal sistemdeki unsurları rekabetçi bir yapıda tutmak önemlidir. Finansal sistemde bulunan kişi ve kurumlar rekabeti bozacak adımlar attıklarında birtakım düzenleme veya regülasyonlar gerekli olmaktadır (Eser, 2001, s.1). Ülke yönetimleri bu noktada finansal sistemin işleyişi için belirli kurallar belirlemektedir. Bu kurallar temel olarak iki amaca hizmet etmektedirler. Bu iki amaçtan ilki, finansal sistemin güvenliğini ve istikrarını sağlamaktır. İkincisi ise finansal piyasaların büyümesini ve gelişmesini sağlamaktır (Uslu ve Tufaner, 2015, s.401).

Sözü edilen düzenlemeleri ortaya koymak ya da uygulamak ve hedeflenen amaçları gerçekleştirmek için birtakım kurumlar meydana gelmiştir. Düzenleyici ve denetleyici kurum veya kuruluşlar, bağımsızlıklarını kanunlar ve yasalardan alan faaliyette buldukları sektörlerin çalışma esaslarını ortaya koyan yapılardır. Elbette faaliyetleri bunlarla sınırlı kalmamaktadır. İlgilendikleri alanlarda bulunan sektörlerin hukuka uygunluğunun kontrolünü sağlamakla beraber işleyişe müdahale yetenekleri de mevcuttur. Bu kurumlar ekonomik ve finansal sistem için oldukça önemlidirler. Ülkelerin yapıları içerisinde ihtiyaç duyulan alanlarda etkin rol oynamaktadırlar. Türkiye düşünüldüğünde finansal sistem ve piyasalarda düzenleme ve denetleme, bankalar ve bankacılık faaliyetleri üzerinde durmaktadır.

1.1.4. Finansal sistem işlevleri

Finansal sistemin ülkelerin ekonomileriyle doğrudan ilişki içinde olduğu literatürde oldukça fazla yer almaktadır. Ekonomik gelişmeyi etkileyen bu sistemin yerine getirdiği

işlevler, temelde tasarrufların yatırımlara dönüşmesi sürecini kapsamaktadır (Güneş, 2013, s.74). Bir anlamda finansal sistemlerin gelişmişlik düzeyi de sözü edilen sürecin ne kadar etkin gerçekleştiği ile ilgilidir. Sürecin etkinliğinin nasıl sağlandığı noktası ise finansal sistemin işlevlerini kapsamaktadır ve açıklamak gerekmektedir.

Finansal sistem, kaynakların borç alma ya da borç verme yoluyla zaman içinde ileri veya geri hareketlerine olanak veren yapıdır (Brealy, vd., 2017, s.39). Bu kaynaklar kimi zaman kişiden kişiye hareket etmekte kimi zaman da belirli yatırım projeleri için kullanılmaktadır. Bu işlemlerde etkinliği sağlamak için bir aracılık gerekmektedir. Finansal aracılık, sistemin ilk ve ana işlevi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Fon sahipleri varlıklarını değerlendirebilecekleri yatırımlara karar verme aşamasında tek başlarına kalırlarsa sıkıntı yaşayacaklardır. Yatırımların değerlendirilmesi uzmanlık gerektiren bir alan olup sistemdeki her kişiden bu uzmanlığa sahip olmasını beklemek anlamsız olacaktır. Bu durumda yatırımların karlılığının veya verimliliğinin en yüksek değerde olması aracılık sayesinde gerçekleşmektedir. Fonların etkin bir şekilde kullanımını ekonomik büyümeyi de pozitif yönde etkileyecektir.

Finansal aracılık faaliyeti finansal sistemin gelişmesiyle doğru orantılıdır. Örnek vermek gerekirse zayıf finansal sistemlerde bu faaliyetleri ticari bankalar gibi tek bir finansal kurum yürütmektedir. Finansal sistemin gelişmesiyle farklı türde kurumlar ortaya çıkmakta ve finansal aracılık faaliyetleri gelişmektedir. Birbirini takip eden bu gelişim süreci tasarrufların etkin bir şekilde aktarılmasını sağlayabildiği ölçüde başarılı olmaktadır.

Aracılık işlevinden bağımsız olmamakla beraber işlem maliyetlerinin azaltılması finansal sistemin ve aracılık faaliyetlerinin gerçekleştirebildiği fonksiyonlardan bir tanesidir. Sistemde bulunan firmalar ya da şirketler projeleri için uzun vadeli borçlanmayı tercih ederken kişiler likiditeyi göz önüne alıp kısa vadeli borç vermeyi istemektedirler (Andries, 2009, s.258). Kısa vadeli borç vermeyi isteyen kişiler bu borç verme işlemlerini gerçekleştirmeleri beraberinde maliyetler doğurmaktadır. Bununla beraber bir de riski elimine etmek için çeşitlendirmeye gittiklerinde birçok işlem ve bu işlemlerden doğan maliyetler meydana gelecektir. Bu noktada finansal kurumlar devreye girerek bu maliyetlerin en aza indirgenmesinde etkili olmaktadır.

Sistemdeki fonlara sahip olanlarla bu fonları talep eden taraflar hakkında bilgiye sahip olunması bu tarafların takip edilerek raporların hazırlanması gibi işlemler de birtakım maliyetleri azaltabilmektedir. Finansal sistemin içinde bulunan kurumlar firma

sahipleri hakkında edindikleri bilgiler sayesinde firmaya çeşitli yollarla yatırım yapacak kişi ve kurumlar için maliyet anlamında önemli avantajlar sağlamaktadır. Aksi halde her bir tarafın birbiri hakkında ayrı ayrı bilgiye sahip olması ciddi maliyetler doğurabilmektedir. Diğer taraftan kredilerin verileceği kişiler hakkında edinilen bilgilerin de söz konusu açıdan faydaları olabilmektedir.

Finansal sistemin üçüncü işlevi olarak bahsedebileceğimiz konu mal ve hizmet değişimleridir. Sermayenin küreselleşmesi günümüzde gittikçe hızlanmaktadır. Bu süreci şüphesiz finansal sistem ve sistemin içinde bulunan bileşenler sağlamaktadır. Teknolojik gelişmeler, yeni ve farklı finansal araçların oluşturulması mal ve hizmet değişimi açısından oldukça önemlidir.

Tasarruf sahipleri ve bu tasarrufları talep eden taraflar riskten olabildiğince uzak durmak istemektedirler. Bu noktada, finansal sistemin meydana gelebilecek risklerin bir anlamda önüne geçmek gibi bir fonksiyonu ortaya çıkmaktadır. Riskin çeşitlendirilmesi ve yayılması işlemi, sistemin ve sistemin içinde bulunan kurumların gerçekleştirdiği bir fonksiyondur. Taraflara sunduğu farklı ve çeşitli finansal araçlarla risk elimine edilmeye çalışılır. Bir anlamda risk yönetimi gerçekleştirilmektedir.

Sonuç olarak finansal sistemle, ülkelerin ekonomileri arasındaki ilişki ve bu ilişki kapsamında meydana gelen fonksiyonlar daha da çeşitlendirilebilir. İyi çalışan bir finansal sistem ekonomik büyümeye doğrudan katkı sağlamaktadır (Akdogu ve Umutlu, 2014, s.54). Bu katkının meydana gelmesi ve devam edebilmesi için tüm bileşenleriyle etkin bir şekilde çalışan finansal sisteme ihtiyaç bulunmaktadır.

1.2. Banka Kavramı

Finansal sistemin en önemli unsurlarından olan bankalar günümüz ekonomileri için büyük öneme sahiptir. Bankalar ve bankacılık faaliyetleri tarihsel süreçler göz önüne alındığında giderek artan ihtiyaçlar doğrultusunda ortaya çıkmaktadır. Günümüz sosyal ve ekonomik hayatında kişiler ve birçok kurum için bankalar vazgeçilmez bir konumdadırlar.

Finansal piyasalar içindeki yeri oldukça büyük olan bankalar, finansal aracılık faaliyetleri yürüten kurumlardır. Bankacılık sektörünün büyüme ve gelişmesi ülke ekonomileri ile doğrudan ilişkili olmuştur. Ekonomi ve para politikaları uygulamalarında da önemli yerleri olan bu kurumlar fonların aktarımı açısından kilit bir rol oynamaktadırlar.

İyi ve sağlam ekonomilere sahip ülkeler göz önüne alındığında bu ekonomilerin içinde derin ve güçlü bir finansal sistem ve bu sistemin etkin bir şekilde çalışan unsurları görülmektedir. Teknolojik açıdan gelişmiş farklı türdeki bankalar, birçok açıdan ülkelerin menfaatine olacaktır. Öyle ki ülkede atıl konumda bulunan henüz ekonomiye kazandırılmamış fonlar bu kurumlar sayesinde ekonomiye kazandırılmaktadır.

Bankaları anlamak ve işlevlerini ortaya koymak için finansal sistem ve finansal aracılık kavramlarının anlaşılması gerekmektedir. Bir önceki aşamada bu kavramlar açıklanmıştır. Bu doğrultuda bankalar, tasarruf edenlerle bu tasarruflara ihtiyaç duyanlar arasında finansal aracılık faaliyeti yürüten kurumlar olarak var olmaktadır. Bu tasarrufların doğru şekilde hareket etmesi sistem ve ekonomi için son derece önemlidir. Bankaların aracılık faaliyeti bu akım için gereklidir. Bankalar elbette ticari kurumlardır ve kar amacı gütmektedirler.

1.2.1 Bankacılığın tanımı

Banka sözcüğü dünyada birçok dilde hemen hemen aynı şekilde ifade edilmektedir. İtalyanca masa, tezgah anlamına gelen 'banco' kelimesinden geldiği ve daha sonra banka olarak kullanıldığı söylenmektedir. Dünyanın ilk bankerleri olarak kabul edilen Lombardiyeli Yahudiler, işlemlerini pazar yerlerindeki masa veya tezgahlar üzerinde gerçekleştirmişlerdir (Parasız, 2007, s.36).

Banka kelimesinin nereden geldiği hakkında bir diğer varsayım ise 12. yüzyıl Roma Germen İmparatorluğu'na dayanmaktadır. O dönemde devletin çıkardığı zorunlu borçlanma senetlerinin adı 'banchi'dir. Bu kelime, İtalyancadaki 'monti' ve Almandaki 'bank' kelimelerinden türetilmiştir. Almanca 'da bulunan 'bank' kelimesi ise sonraları İtalyanca 'ya 'banco' şeklinde yansımıştır (Bakkal ve Aksüt, 2011, s.5).

Banka, mevduat kabul eden, topladığı mevduatları farklı kredi işlemleri için en verimli şekilde kullanmayı hedefleyen ya da faaliyetlerinin asıl işlevi düzenli bir şekilde kredi alıp vermek olan bir kuruluştur (Gümüş, 2014, s.36).

Bankalar sermaye veya fona ihtiyaç duyan müşteri ve tedarikçiler ile sermaye ve fon fazlası olan müşteri ve tedarikçiler için aracı konumundadır. Bu müşteri ve tedarikçiler birey ya da çeşitli kurumlar olabilmektedirler. Bu noktada bankalar, aracılık faaliyetini mevduat ve sermayeyi kabul ederek, gerektiğinde kredi vererek ve borsada çeşitli işlemler gerçekleştirerek yerine getirmektedirler (Comes, 2012, s.251).

Bankalar finansal kazanımlar için sermayenin saklanması ve korunması, finansal kaynaklar yaratmak ve bu kaynakları kullanmak, çeşitli hesapları tutmak, piyasalardaki ekonomik birimlerin ödemelerini organize etmek gibi birçok finansal işlevi yerine getiren kuruluşlardır (Sayfullin ve Özsoy, 2006, s.76).

Bankalar, mevduat sahiplerinin ve borçluların arasında bir bağ kurarak önemli finansal işlemler yürütmektedirler. Büyük ya da küçük tüm bankalar bireylerden işletmelere, ülkedeki yönetim birimlerinden belediyelere hizmet sağlamaktadırlar (Economist, 2014, s.7).

Bankalar içinde buldukları toplum için de önemli roller üstlenmektedirler. Bankaların, fonların ya da maddi değeri olan başka eşyaların güvenli bir şekilde saklanması ve çeşitli yatırımlar için kaynak yaratmada görevleri bulunmaktadır. Bankalar, toplumların maddi refahlarını geliştirmeye yönelik yatırımlar yapmaktadırlar. Şüphesiz bankalar hizmet ettikleri kişilerin maddi açıdan iyi durumda olmalarını arzu etmektedirler. Bu durum onların varlığı ve büyümeleri için de önemlidir.

Başka bir tanım yapmak gerekirse bankaları ekonomik birimler olarak ifade etmek mümkündür. Bu ekonomik birimler sermaye, mevduat ve kredi temelli her türlü işlemi gerçekleştiren ve düzenleyen birimlerdir. Bankalar, bu işlemleri bireylerin ve işletmelerin her türlü ihtiyaçlarını karşılamak için gerçekleştirmektedirler.

Kısa bir tanımlama yapmak gerekirse bankalar, fon toplayan, mevduat kabul eden daha sonra topladığı bu kaynakları fon ihtiyacı olan tüzel ve gerçek kişilere uzun ya da kısa vadeli kredi olarak kullandıran kurumlardır (Yetiz, 2016, s.107).

1.2.2. Bankaların temel fonksiyonları

Günümüzde değişen sosyal ve ekonomik koşullar, toplumların ve bu toplumlarda varlığını sürdüren kişi ve kurumların ihtiyaçlarını değiştirmektedirler. Ekonomik ve siyasi konjonktürde yaşanan gelişmeler ve değişimler de bireylerin ve kurumların ihtiyaçlarını etkilemektedir. Böyle bir ortam da bankaların fonksiyonları ve etkinlik sahaları farklılaşmakta ve gittikçe genişlemektedir. Bu değişimler teknolojik yeniliklerle de birleştiklerinde bankaların sağladığı işlemler ve hizmetler de dönüşüme uğramaktadır.

Bankalar, ülke ekonomileri için kaydi para yaratmada rol almaktadırlar. Bunun yanında ulusal ve uluslararası ticarete de katkı sağlamaktadırlar. Bankaların temel fonksiyonlarına bakıldığında fon sağlama, fon kullandırma, finansal aracılık ve finansal danışmanlık gibi hizmet işlevleri ortaya çıkmaktadır.

Öte yandan bankaların gerçekleştirebilecekleri faaliyetler Bankacılık Kanunu'nda detaylı bir şekilde belirtilmektedir. 2005 yılında kabul edilen 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu kapsamında bankalar aşağıdaki faaliyetleri gerçekleştirebilmektedir.

- Mevduat kabulü,
- Katılım fonu kabulü,
- Nakdi, gayri nakdî her cins ve surette kredi verme işlemleri,
- Nakdî ve kaydî ödeme ve fon transferi işlemleri, muhabir bankacılık veya çek hesaplarının kullanılması dahil her türlü ödeme ve tahsilat işlemleri,
- Çek ve diğer kambiyo senetlerinin iştirası işlemleri,
- Saklama hizmetleri,
- Kredi kartları, banka kartları ve seyahat çekleri gibi ödeme vasıtalarının ihracı ve bunlarla ilgili faaliyetlerin yürütülmesi işlemleri,
- Efektif dahil kambiyo işlemleri; para piyasası araçlarının alım ve satımı; kıymetli maden ve taşların alım - satımı veya bunların emanete alınması işlemleri,
- Ekonomik ve finansal göstergelere, sermaye piyasası araçlarına, mala, kıymetli madenlere ve dövizde dayalı; vadeli işlem sözleşmelerinin, opsiyon sözleşmelerinin, birden fazla türev aracı içeren basit veya karmaşık yapıdaki finansal araçların alımı, satımı ve aracılık işlemleri,
- Sermaye piyasası araçlarının alım ve satımı ile geri alım veya tekrar satım taahhüdü işlemleri,
- Sermaye piyasası araçlarının ihraç veya halka arz yoluyla satışına aracılık işlemleri,
- Daha önce ihraç edilmiş olan sermaye piyasası araçlarının aracılık maksadıyla alım satımının yürütülmesi işlemleri,
- Başkaları lehine teminat, garanti ve sair yükümlülüklerin üstlenilmesi işlemleri gibi garanti işleri,
- Yatırım danışmanlığı işlemleri,
- Portföy işletmeciliği ve yönetimi.
- Hazine Müsteşarlığı ve/veya Merkez Bankası ve kuruluş birlikleri nezdinde oluşturulan bir sözleşme kapsamında üstlenilen yükümlülükler çerçevesinde alım satım işlemlerine ilişkin piyasa yapıcılığı,
- Faktöring ve forfaiting işlemleri,
- Bankalar arası piyasada para alım satımı işlemlerine aracılık,

- Finansal kiralama işlemleri,
- Sigorta acenteliği ve bireysel emeklilik aracılık hizmetleri,
- Kurulca belirlenecek diğer faaliyetlerdir.

Kanunda yer alan tüm bu faaliyetlerin belirli başlıklar altında incelenmesi mümkündür.

1.2.2.1. Finansal aracılık fonksiyonu

Finansal aracılık, fonların tasarruf sahiplerinden bu tasarrufları kullanmak isteyen kişi veya kurumlara aktarıldığı bir süreçtir. Bu süreç bankalar gibi piyasa mekanizmalarının oluşturduğu kurumlar vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Her yeni gün oluşan ihtiyaç ve talebi karşılamak için kaynakların yaratılması ve bunların akışının gerçekleşmesi gerekmektedir (Kristo ve Mandac, 2015, s.4). Bu noktada başta bankalar olmak üzere finansal araçlar devreye girerler ve topladıkları mevduatları birleştirip dönüştürerek talepleri karşılamaya çalışırlar. Finansal aracılık ekonomik birimleri bir araya getirmektedir. Bu birimlerin ekonomik döngülerinin çalışması ve ekonomik gelişme için fonların akışının sağlanması çok önemlidir (Mabote, 2017, s.1).

Bankalar, finansal sistemde fon fazlası olan birimlerle fon ihtiyacı olan birimler arasında aracılık görevi üstlenmektedirler. Bu görevi yerine getirirken kullandıkları ya da topladıkları kaynakların maliyetlerini en aza indirmeye çalışırlar. Daha sonra bu kaynakları maksimum getiri kazanma arzusuyla kullanırlar (Kale, 2017, s.210). Sonuç olarak, bankalar fon fazlası olanlar ile fon ihtiyacı olanlar arasında köprü görevi görmektedirler.

Bankaların finansal aracılığının önemi ve onlara ihtiyaç duyulmasının belli başlı sebepleri vardır. Her ne kadar çeşitli ürün yelpazesi ve piyasalarda yaşanan gelişmeler mevcut olsa da yatırımcılar, fon ihtiyaçlarını bankalar aracılığıyla karşılamaktadırlar (Türkan vd., 2003, s.10). Yatırımcıların menkul kıymet borsaları gibi alternatif piyasaların yerine bankaları tercih etmelerinin işlem maliyetleri ve asimetrik bilgi olarak sıralayabileceğimiz, iki önemli nedeni mevcuttur. İşlem maliyetleri fon talep edenler ve arz edenler arasında gerçekleşen işlemler sırasında doğan maliyetlerdir. Bankalar transfer sürecinde uzmanlaştıklarından ve ölçek ekonomisinden faydalanmaları sayesinde bu maliyetleri en aza indirmektedirler. Bunun yanında tasarruf sahipleri ile yatırımcılar arasında bilgi asimetrisi olabilmektedir. Borcu veren taraf, borçlunun kendisinden aldığı tasarrufları geri ödememesi ya da bu tasarrufları farklı amaçlarla kullanması durumuyla

karşılaşabilir. Bu noktada bankalar, gelişmiş izleme faaliyetleri sayesinde bu riskleri ya da problemleri azaltabilmektedirler. Böylece yatırımdan elde edilen getiriler artmakta ve risklerde bir noktaya kadar elimine edilebilmektedir.

Bankaların finansal aracılık işlemleri piyasalar için oldukça önemlidir. Fakat her geçen gün değişim ve yeni gelişmeler ışığında finansal aracılık da daha karışık ve daha kapsamlı hale gelmektedir (Cetorelli vd., 2012, s.10). Bankalar bu gelişmelere cevap verebildikleri ölçüde başarılı olabilmektedirler.

1.2.2.2. Kaynakların etkin kullanılmasını ve akıcılığını sağlama

Bankacılık sistemi ve bankalar, para transferi sürecinde önemli roller üstlenmektedirler. Bankalar, ulusal ya da uluslararası düzeyde kaynakların akıcılığını sağlamaktadırlar. Ayrıca, tasarrufların belirli süreler içerisinde finansal sistemin bileşenleri arasındaki değişimini meydana getirmektedirler.

Bankalar topladıkları mevduat ve sermayeler ile oluşturdukları havuzu etkin bir şekilde kullanabilmektedirler. Finansal piyasalarda işlemlerin boyutları ve vadeleri farklı olmaktadır. Kimi zaman borç almak isteyenler ve borç vermek isteyenler arasında miktar ve vade uyumsuzlukları olabilmektedir. Bankalar bu noktada devreye girmektedirler. Elleriindeki kaynakların miktar ve vadelerini ihtiyaç sahiplerinin arzu ettikleri koşullara göre ayarlayabilme kabiliyetleri mevcuttur. Böyle bir durumda fonların hareketi artmakta bir anlamda finansal sistem çalışmaktadır. Bunların yanında toplamış oldukları kaynakları etkin ve verimli bir şekilde kullanabilmektedirler. Bu etkinlik ve verimlilik ülkenin ekonomik kalkınmasında da önemli bir rol üstlenmektedir. Ekonomilerde kaynakların kullanımı son derece önemlidir. Meydana getirilen kaynaklar için daha verimli daha karlı alanlar seçilerek toplumsal açıdan da en yüksek getiriye sağlayacak adımlar atılmalıdır. Herhangi bir kredi verme işleminde bir de bu ulusal bir proje içinse riskler değerlendirilmeli en fazla fayda getirilecek projeler finanse edilmelidir. Bankalar bu noktada kaynakların dağıtımında etkin olarak yer almaktadırlar.

1.2.2.3. Kaydi para yaratma

Ülkelerde iki tip para bulunmaktadır. Bunlardan ilki merkez bankalarının basmış olduğu kâğıt paralar diğeri de bankalar ve finansal kurumların yaratmış olduğu kaydi paralardır (Parasız, 2009, s.319). Kaydi para, bankalar ve benzeri finansal araçlar nezdindeki üzerine çek yazılabilen vadesiz mevduattır (Yalta, 2011, s.65). Kaydi para,

maddi varlığı bulunmayan bir paradır. Yalnızca bankaların hesaplarına alacak veya borç kaydı düşülmesi işlemiyle meydana getirilen bir değişim, bir ödeme aracı olarak tanımlanabilir (Gümüş, 2014, s. 41).

Kaydi para yaratılması elektronik paraların hareketleri, vadesiz mevduat hesapları, çekler ve kredi kartı gibi hizmetlerle sağlanmaktadır. Kurumlar veya kişiler banka müşterisi olsun ya da olmasın kaydi para mekanizmasının içerisinde yer alabilmektedirler. Bankalarda vadesiz mevduat hesapları bulunan müşteriler, paralarını alım satım işlemleri, borç ödemeleri gibi birçok alanda fiziksel anlamda bu paralara sahip olmadan kullanabilmektedirler. Böylelikle nakit para olmaksızın satın alma gücü meydana gelmiş olur.

Elektronik bankacılığın gelişmesiyle fiziksel olarak para kullanımı gün geçtikçe azalmaktadır. Birçok işleme imkan veren teknolojik sistemler geliştirilmektedir. Ödemeler bankalar aracılığıyla sistemler üzerinde gerçekleştirilmektedir. Bankacılık sistemi ve kaydi para yaratma fonksiyonu da bu gelişmelere paralel olarak gelişmektedir.

1.2.2.4. Dış ticaretin gelişmesine katkı sağlama

Ülkelerdeki dış ticaret işlemlerinin güvenilirliğini sağlayan önemli yapılardan bir tanesi bankacılık sistemidir. Uluslararası ticaretin gerçekleşmesi için yapılacak ödemelerin güvenilirliği bankalar vasıtasıyla sağlanmaktadır. Gerçekleşen işlemlerde taraflar arasında bir güven sorunu oluşmaması ve buna bağlı maliyetlerin artmaması bankaların üzerinde durdukları konulardan bir tanesidir. Ticarete söz konusu malların ve bedellerinin değişiminin garanti altında olması gerekmektedir. Bu noktada her iki tarafın da bankalardan alacakları teminatlar işlemleri kolaylaştırmakta ve hızlandırmaktadır.

Uluslararası ticaret için gerekli olan kredilerin büyük bir kısmı bankalar tarafından sağlanmaktadır (Acar, 2009, s.10). Bu durumda ülkelerin bankacılık sistemlerinin iyi durumda olması yapılacak ticaretler için son derece önemlidir. Bankaların ya da bankacılık sisteminin sıkıntılı olduğu durumlarda dış ticaretin finansmanı negatif anlamda etkilenecektir. Bankalar ticareti destekleyen işlemleri aksatmaya başlayacaklardır. Böyle bir durum ülke ekonomileri açısından istenmeyecek bir durumdur. Uluslararası ticareti destekleyen, gerekli kredileri sağlayabilecek dış ticaret işlemlerinde uzmanlaşmış bir bankacılık sistemi ve bankalar her zaman faydalı olacaktır (Özdemir, 2005, s.196).

Bankacılık sistemi dış ticareti geliştirmeye yönelik ödeme ve kredilendirme sistemleri geliştirmektedir. Finansal kiralama, forfaiting ve faktöring finansman teknikleri kullanılmaktadır. Bunların yanında peşin ödeme, vesaik mukabili ödeme, mal mukabili ödeme, akreditif, kabul kredili ödeme ve akreditifin güvencesini mal mukabilinin kolaylığıyla birleştiren banka ödeme yükümlülüğü gibi ödeme yöntemleri de bankacılık sistemleri ile mümkün olmaktadır.

1.2.2.5. Para politikalarına katkı sağlama

Ekonomik politikalar içerisinde para politikaları önemli bir yerde bulunmaktadır. Para politikalarının uygulayıcıları merkez bankalarıdır. Merkez bankaları para politikaları uygulamalarında belirli amaçlar doğrultusunda ilerlemektedirler. Bu amaçlar doğrultusunda para politikası araçları geliştirmede ülkelerin içerisinde bulunduğu ekonomik durum, finansal sistemin durumu ve bankacılık sisteminin durumu gibi değişkenler göz önüne alınır. Bu para politikası araçları, piyasalara doğrudan müdahale edebildiği gibi dolaylı yoldan da etki edebilir (Akçay, 1997, s.3).

Merkez bankalarının politikalarını uygulaması ve bu politika araçlarının etkin olabilmesi gelişmiş bir bankacılık sistemiyle doğrudan ilişki içindedir. Bankacılık sisteminin problemlili olduğu ve bankaların problem yaşadığı finansal sistemlerde para politikaları ülke ekonomilerine karşı etkin bir şekilde çalışmamaktadır. Merkez bankaları para politikaları için gerekli işlemleri bankacılık sistemi ile gerçekleştirmektedirler (Ersoy ve Işıl, 2016, s.353).

Para politikası ile bankacılık sistemi bir anlamda karşılıklı bir ilişki içindedir. Merkez bankalarının uyguladığı para politikaları bankaların performanslarını doğrudan etkilemektedir. Örneğin para arzı ile ilgili politikalar bankaların kredi verme işlemlerini etkilemektedir. Bu direkt olarak bankaların finansal performansları üzerinde etkiye neden olmaktadır (Ehrmann.vd., 2001, s.35). Bankaların performanslarındaki bir artış ekonomik anlamda büyümeyi arttıracak ve bu büyümenin sürdürülebilirliğini sağlayacaktır (Çayır, vd., 2015, s.11).

1.2.2.6. Fonların sağlanması ve fonların dönüşümü

Bankalar, finansal aracılık fonksiyonunun da sonucu olarak fon fazlalarını fon açığı olan ekonomik birimlere aktarma işlemlerini kolaylaştırmaktadır. Güçlü ve gelişmiş bir bankacılık sisteminin olmadığı ekonomilerde tasarrufların fon fazlası olanlardan fon talep

edenlere ulaşması zor olacaktır. Nitekim az gelişmiş ülkelerde ya da az gelişmiş ekonomik ve bankacılık sistemi olan ülkelerde kişiler, birikimlerini banka mevduatları yerine fiziki olarak ellerinde tutma eğilimindedirler (Faure, 2013, s.21).

Bunlara ek olarak asimetrik bilgi ve bundan doğacak ahlaki çöküntü ile ters seçim problemleri ortaya çıktığında fonların toplanması ve etkili bir şekilde kullanılması güçleşecektir (Faure, 2015, s.19). Bu noktada bankalar fon akışının sağlanması ve bu fonların en verimli şekilde kullanılmasına olanak sunarlar. Bu da bir anlamda toplanacak daha fazla fon ve kullanılacak daha fazla kredi anlamına gelmektedir.

Fon toplama ve daha sonra bu fonların gerek duyulduğu noktalarda değerlendirilmesi önemli bir fonksiyondur. Kullanılmayan atıl olarak duran fonların ekonomiye kazandırılması birçok açıdan faydalı ve önemli bir faaliyettir. Bu işlemler gerçekleştirilirken elbette bankalar da kar etmekte ve iki tarafın da bir anlamda ihtiyacı karşılanmaktadır. İhtiyaçların karşılanması sürecinde de bankalar önemli işlemler gerçekleştirirler.

Finansal sistem içerisinde fon talep edenler genellikle düşük maliyetli ve ödemesinin uzun vadede yapılacağı kaynakları tercih etmektedirler. Bunun aksine bu fonları borç verecek olan kesim ise yüksek bir getiri oranını kısa vadede elde etmek ister. İşlemlerin sürelerindeki bu farklılık bankalar sayesinde düzenlenebilmektedir. Küçük miktarlardaki kaynaklar birleştirilerek vadeleriyle oynanabilmekte ve ihtiyacı olan kurum ya da kişilere sunulmaktadır. Bankalar bu noktada fonların vade ve miktarlarıyla oynayarak ihtiyaçlara göre ayarlanmasında rol oynamaktadırlar. Bankalar tarafından gerçekleştirilen bu işlemler ülkelerin ekonomilerinin büyümesine katkı sağlarken sürdürülebilirliğini de sağlamış olur.

1.2.2.7. Finansal hizmetler

Dünyada finansal hizmet ihtiyaçları önemli değişimler göstermektedir. Buna bağlı olarak da tüketiciler taleplerini değiştirmekte alternatif arayışı içinde bulunmaktadır. Temel görevi fon toplayıp bu fonları kullanırmak olan bankalar, yaşanan sosyal ve ekonomik gelişmeler sonucunda hem kendisini daha fazla kar ettirecek hem de müşterilerin taleplerini karşılayacak hizmetler sunmaktadırlar. Bu hizmetler teknolojik gelişmelerin de getirmiş olduğu yeniliklerle kişiselleştirilmektedir. Artan rekabet ve neredeyse birbirinin aynı olan finansal ürün ve hizmetler bankaların işini zorlaştırmaktadır (Savaşçı ve Tatlıdil, 2006, s.62).

Buna karşılık finansal hizmetlerin artması ve çeşitlendirilmesi bankalar için toplanacak daha fazla mevduat demektir. Sonrasında bu mevduatlar da bankaların fon kullandırma kapasitesini arttıracaktır. Kullandırılacak daha fazla kredi demek hem ekonomik işleyişin sürdürülebilirliği hem de bankaların artacak olan karı demektir. Bankacılık sektörü yaşanan yeni gelişmelere cevap verebilme anlamında başarılı gözükmektedir. Bu gelişmeler karşısında yeni birçok çok ürün ve hizmet, sektör tarafından sürekli olarak geliştirilmektedir (Öztürk ve Güven, 2013, s.65).

Bankaların sunduğu finansal hizmetler müşterilerin özelliklerine göre şekillenebilmektedir. Mevduat ve kredi kartı hizmetleri gibi hizmetler kurumlar ve bireyler için sağlanabilmektedir. Bunların yanında dış ticaret işlemleri ve yatırım kredisi gibi hizmetler ise özellikle kurumlar içindir. En yaygın olarak kullanılan ve gündeme gelen finansal hizmetler olarak hisse senedi alım satımı, EFT ve havale işlemleri, çek senet tahsilatları gibi hizmetler sayılabilir.

1.2.3. Bankaların sınıflandırılması

Bankacılığın çeşitli sınıflandırmalara tabi tutulması güç gözükmektedir. Özellikle dünya genelinde kabul gören veya oluşturulan bir ayırım söz konusu değildir. Bankacılık sisteminin ülkeden ülkeye farklılık göstermesi, bankaların kuruluşlarındaki amaçlarına yönelik gerçekleştirdiği faaliyetlerin dışına çıkması bu durumun ana sebeplerindedir. Ülkelerin ekonomik durumları, sermaye piyasalarında yaşanan gelişmeler ve küreselleşmenin getirdiği koşullar net ayırımlar yapılmasının önüne geçmektedir.

Keskin bir sınıflandırma yapılamasa da gerek dünyada gerek Türkiye’de çeşitli amaç ve hedeflerle bankalar kurulmuştur. Bunlardan bazıları zaman içinde değişiklik göstermiş bazıları ise başlangıçtaki amaçlarını korumuşlardır. Bu bankaları birçok farklı sınıflandırmaya tabi tutmak mümkündür. Ekonomik işlevleri, faaliyet alanları, sermaye kaynakları ve kapsamları bu sınıflandırmalardan bazılarıdır.

1.2.3.1. Sermaye kaynaklarına göre bankalar

Bu sınıflandırmada bankaların mülkiyet yapıları göz önüne alınmaktadır. Bankanın sermayesinin kime ait olduğuna bakıldığında karşımıza dört grup banka çıkmaktadır. Bu dört grubu özel bankalar, kamu bankaları, karma bankalar ve yabancı bankalar oluşturmaktadır. Pek çok kaynakta kamu bankalarının gereklilikleri birçok defa

tartışılmış ve gereklilikleri açıklanmıştır. Buna karşılık özel bankalar da giderek artmakta ve büyümektedir.

Özel bankalar, sermayesinde kamunun pay sahibi olmadığı özel kişi ve kurumlarca kurulan bankalardır. Bu tür bankalarda devletin sahipliği yerine özel teşebbüslerin sahipliği söz konusudur. Özel banka sınıflandırmasında yerli ve yabancı ayrımı yapılmaksızın sermayesinin ve tüzel kişiliğinin devlet dışı şahıs ya da kurumlarda olması dikkate alınır. Bu tip bankalar yatırım bankaları, mevduat bankaları, ticaret bankaları ve katılım bankaları şeklinde kurulabilir.

Bu sınıflandırma kapsamında ikinci tür banka, kamu bankalarıdır. Sermayeleri kamu tarafından yani hazine ya da başka kamu tüzel kişilikleri tarafından oluşturulan bankalar kamu bankalarıdır. Bu tür bankalar, kamu tarafından meydana getirilmesinin gerekli görüldüğü ekonomik faaliyet alanlarına yönelik özel olarak kurulurlar. Bu alanlarda faaliyete girmek özel kişi ve kurumlar için bazen yeterince karlı olmamakta bazen de bu faaliyet alanlarına girmeleri kamu tarafından istenmemektedir. Öte yandan özel banka kurulamayacak ekonomik problemlerin olduğu dönemlerde kamu bankaları kurulmaktadır.

Elbette kamu bankaları başka nedenleri de bulunmaktadır. Bu nedenlerden bir tanesi 1970'lere kadar uygulanan ve gündemde olan ekonomik politikalar. Devletin ekonomik kalkınmaya öncülük etmesi düşüncesinin ön planda olması ile devletin stratejik sektörlerde bulunması gerekliliği birleşmiş ve bu düşünceler kamu bankalarının kurulmasında etkili olmuştur. Başka bir neden de ekonomide oluşan dışsallıkların sosyal faydası yüksek ancak karlılığı düşük olan projelere fon aktarımını engelleyeceği konusudur. Kamu bankaları sosyal faydası yüksek projeleri düşük karlılık oranları olsa da finanse edebilmektedir. Bunlara ek olarak bankacılık hizmetlerinin ülkeye daha fazla yayılmasının istenmesi kamu bankalarının kurulmasına neden olan etmenlerdendir. Özel bankaların göreceli olarak gelişmemiş ya da küçük olan yerleşim yerlerine hizmet götürmekten kaçındığı durumlarda kamu bankalarına görev düşmektedir. Finansal istikrara katkıda bulunmak ve mevcut bankacılık sektöründe rekabeti arttırmak gibi nedenler de kamu bankalarının kurulmasında etkili olan nedenler olarak sayılabilir (Uçarkaya, 2006, s.9).

Bu sınıflandırma altında diğer bir banka türü karma bankalardır. Karma bankalar sermayelerinde aynı anda kamu ve özel sektörün payının olduğu bankalardır. Bankaların sermayeleri hem gerçek ve tüzel kişilerce hem de kamu tarafından karşılanmaktadır. Bu

tür bankalar direkt olarak kamunun ve özel sektörün kuruluş aşamasında sermaye koymasıyla meydana gelebilir. Bunun yanında başlangıçta kamu bankası olarak kurulan fakat daha sonra hisse senetleri satışı yoluyla karma banka halini alan bankalar da mevcuttur.

Sermaye kaynaklarına göre banka sınıflandırılmasının son türü olarak yabancı bankaları ele almak mümkündür. Sermayelerinin tamamı yabancı uyruklu kişi ve kurumlara aittir (Gümüş, 2014, s.43). Bu tip bankaların merkezleri yurt dışında bulunup şubeleri ülke içinde olabildiği gibi doğrudan ülke içerisinde de kurulabilirler. Bankaların yönetim ve denetimleri yurt dışı merkezleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Dünya genelinde yabancı bankaların oluşması ve artması yaşanan finansal serbestleşme süreçlerini takip etmektedir.

Doğrudan yabancı yatırım faaliyetlerinin artmasıyla beraber uluslararası bankacılık faaliyetlerinin de arttığı görülmektedir (TBB, 2005, s.1). Ekonomik serbestleşme gelişmelerinin yanında bankacılık krizleri sonrasında yaşanan düzenlemeler ve bu düzenlemelerin bankacılık sistemini güçlendirmesi yabancı banka faaliyetlerini arttırmıştır. Birçok ülkede yabancı bankaların faaliyetlerine izin veren düzenlemeler yapılmakta ve uluslararası iş birliğine verilen önem artmaktadır. Teknolojik gelişmeler ve rekabetin artması yabancı bankaların kurulmasında etkili olan diğer faktörlerdendir.

Bankacılık sektöründe yabancı bankaların faaliyet göstermelerinin ülke ekonomileri ve finansal sistemleri için faydaları bulunmaktadır. İlk olarak yabancı bankalar bankacılık sektöründeki rekabeti arttırmaktadır. Bu da ülke içindeki finansal sistemin kalitesini ve hizmetlerini desteklemektedir. Bununla beraber bu hizmet ve kaliteye ulaşılabilirlik de artmaktadır (Bongini vd., 2017, s.2). İkinci olarak bankacılık sektörüne yabancı kaynakların giriői ülke içindeki finansal altyapı ve finansal politikaların gelişmesine yardımcı olmaktadır. Tüm bunların yanında ülkelerin, uluslararası sermaye ile olan bağlantısını sağlamasında yardımcı olmaktadır (Levine, 1996, s.236).

Yabancı bankaların faydalarının yanı sıra olumsuz etkileri de tartışılmaktadır. Yerel bankaların bu bankalarla rekabet yarışında aldıkları riskin arttığı ve bunun da sektördeki maliyetlerin artmasına yol açtığı bilinmektedir. Öte yandan yabancı bankaların ulusal çıkarları önemsemedikleri için zaman zaman ekonomi üzerinde olumsuz etkileri olabileceği dile getirilmektedir (Aktaş ve Kargın, 2007, s.33).

1.2.3.2. Kapsamına göre bankalar

Kapsamına göre bankaları özel bankacılık, perakende ve toptancı bankacılık, evrensel bankacılık, holding bankacılığı ve kıyı bankacılığı olarak ayırmak mümkündür.

Özel bankacılık, refah seviyesi yüksek zengin bireyler için bankacılık, yatırım ve birtakım başka özel hizmetleri içeren bir bankacılık uygulamasıdır (Ljumovic ve Knezevic, 2015, s.91). Özel bankacılıkta banka çalışanları, müşterilere özel olarak tahsis edilmektedir. Bu noktada özel bankacılığın kişisel bir bankacılık hizmeti olduğunu söylemek doğru olacaktır. Örneğin bu tip bankaların müşterilerinin herhangi bir şekilde sıra beklemeden ya da farklı banka çalışanları ile muhatap olmadan kendi mevduatlarına ve bankacılık hizmetlerine kendi bankacıları ile kolaylıkla ulaştıkları görülmektedir. Bu yönüyle özel bankalar ölçek ekonomisine dayanan büyük bankacılık sistemlerinin tam tersi konumdadır. Bakıldığında gerçekleştirilen işlemler temel bankacılık hizmet ve işlemlerinden farklı değildir. Varlık yönetimleri, aracılık hizmetleri gibi hizmetler kişiye özel sağlanmaktadır (Akçay ve Murat, 2018, s.16).

Perakende bankacılık, bireysel tüketici ve müşteriler ile küçük ölçekli işletmelere hizmet sağlayan bir anlamda geniş bir kesime hizmet sağlayan bankacılık türüdür (Satpathy, 2017, s.2). Perakende bankalar çok sayıda şube ile müşterilerine kredi ve mevduat hizmeti sağlamaktadırlar. Yapılan bankacılık işlemlerinin boyutları genelde küçüktür. Çok farklı amaçlarla düşük miktarlarda tüketici kredileri sağlanmaktadır. Öte yandan girişimciler için mikro krediler de perakende bankacılığının sağlamış olduğu hizmetlerdendir. Sonuç olarak bakıldığında küçük miktardaki çok sayıda işlem birleşerek ülke ekonomisi için önemli hale gelmektedir.

Toptancı bankalar, perakende bankaların aksine büyük hacimli ancak az sayıda işlemlerle faaliyetlerini yürütmektedirler. Toptancı bankacılık bir anlamda büyük kurumların aralarındaki fon talep ve arzını gerçekleştiren bankacılık türüdür. Bu tür bankalar ticari bankalar ve diğer finansal kuruluşlar arasındaki bankacılık hizmetlerini de kapsamaktadır. Para birimlerinin dönüşümü, işletme sermayesi finansmanı ve büyük miktardaki ticaret işlemleri toptancı bankacılığın verdiği bankacılık hizmetlerindedir. Toptancı bankacılığın gelişimi finansal aracılık hizmetleri açısından son derece önemlidir (Gertler vd., 2015, s.5).

Evrensel bankacılık, bankaların ticari ve yatırım hizmetleri de dahil olmak üzere çok çeşitli finansal hizmetler sağladığı bir bankacılık sistemidir. Geleneksel bankaların sağlamış olduğu mevduat toplama ve kredi kullandırma gibi temel işlemlerin dışına

çıkıldığı bir sistem olarak ifade edilebilir. Evrensel bankacılık bir anlamda tüm finansal hizmetlerin sunulduğu bir bankacılık türüdür (Benston, 1994, s.121). Yatırım bankacılığı ve sigorta işlemleri gibi faaliyetler de evrensel bankacılık sistemi ile gerçekleştirilmektedir. Evrensel bankacılığın birtakım avantajları mevcuttur. Bu tip bankalar ölçek ekonomilerine ulaştıkları için işlem maliyetlerini düşürebilmektedirler. Özel bir bankanın sunmuş olduğu finansal hizmetlerden daha geniş kapsamda bir finansal hizmet yelpazesi mevcuttur. Değişen ekonomik koşullara çabuk uyum sağlarlar. Son olarak uluslararası finansal piyasalara daha etkili erişim sağlamaktadırlar.

Kapsamına göre bankalar sınıflandırmasında bir diğer banka türü olarak holding bankacılığını saymak mümkündür. Holding bankacılığı, bir bankanın doğrudan veya dolaylı olarak birçok bankaya sahip olması anlamına gelmektedir. Holding bankacılığı için başka bir tanımlamaya bakacak olursak; bankaların finansal güçleri sayesinde çeşitli sektörlerdeki şirketlerin yönetimlerini elinde bulundurmalarını söyleyebiliriz. Diğer işletmelerinin yanında bankalara da sahip olan holdingler, işletmeleri için ihtiyaç duydukları fonları kendi bünyelerindeki bankalardan sağlayabilmektedirler. Bu işlem verilecek kredi ve fonların maliyetleri ve faizlerini istedikleri gibi yönetmelerine imkân vermektedir.

Bu sınıflandırma altında son banka türü kıyı bankacılığı ya da offshore bankacılıktır. Kıyı bankaları mevduat sahibinin yerleşik olduğu ülke dışında olan bankalardır. Bu tip kıyı bankaların olduğu yerlerde vergi oranları çok düşük, denetimler ya çok zayıf ya da hiç yok, bürokratik işlemler ise asgari düzeydedir (Maruf, 2016, s.59). Kıyı bankaları mevduat hesabı açmak, fon transferi yapmak ve yabancı para üzerinden işlem yapmak gibi diğer bankaların yaptığı hemen hemen her finansal hizmeti sunmaktadırlar.

Kıyı bankalarının kurulduğu ülkeler vergi cennetleri olarak adlandırılmaktadır. Bu ülkeler fonların değerlendirilmesi ve finansal hizmetler için oldukça cazip konumdadırlar (Errico ve Musalem, 1999, s.6). Buralarda kurulan finansal kurumlar, vergilerin neredeyse alınmaması, ticari sırların korunması, güçlü bir teknolojik yapı ve iletişim ağı sayesinde oldukça popüler olmuşlardır.

1.2.3.3. Faaliyet alanlarına göre bankalar ve Türkiye’de faaliyette bulunan bankaların yapısı

Faaliyet alanlarına göre bankalar; merkez bankaları, mevduat bankaları, katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankaları olarak dört başlıkta incelenebilmektedir. Tablo 1.1’de Türkiye’de faaliyette bulunan banka ve şube sayıları görülmektedir. Buna göre Türkiye’de, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası 21 şube ile faaliyetlerini sürdürmektedir. Ayrıca Türkiye’de 34 adet mevduat bankası ve 13 adet kalkınma ve yatırım bankası bulunmaktadır. Bu bankalar, 10.444 şubeyle faaliyet göstermektedirler. Bunlara ek olarak 5 adet katılım bankası ise toplam 1.106 şube ile faaliyetlerini sürdürmektedir.

Tablo 1.1. 2017 yılı itibariyle Türkiye’de faaliyette bulunan bankalar (Türkiye Bankalar Birliği, 2018)

Banka Türleri	Banka Sayısı	Yurtiçi Şube	Yurtdışı Şube
Merkez Bankası	1	21	-
Mevduat Bankaları	34	10374	70
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	13	43	-
Katılım Bankaları	5	1106	-

1.2.3.3.1. Merkez bankaları

Merkez bankalarının geçmişi 1668 yılında İsveç’te kurulan Riskban’a kadar gitmektedir (Turna, 2014, s.42). Elbette merkez bankaları ilk kurulduklarında günümüzdeki amaçlarından farklı amaçlara sahip bulunmaktaydılar. Bu dönemde yapılan birçok savaşı finanse etmek ve bütçe denkliliği sağlamak merkez bankalarının ilk görevleri arasında yer almaktaydı. Günümüzde ise merkez bankaları ülkelerin para ve kredi politikalarını idare eden bankalardır. Bu bankalar, buldukları ülkenin ya da Avrupa Birliği örneğinde olduğu gibi ülkeler topluluğunun para politikalarını belirlemektedirler (Gümüş, 2014, s.44).

Dünya genelinde merkez bankaları piyasalar için önemli bir aktör olmakla beraber para politikalarının da uygulayıcısı konumdadırlar. Bunların yanında merkez bankaları faiz oranları, para arzı ve enflasyon gibi konularda da etkili olmaktadır. Merkez bankaları kullandığı para politikası araçları ile ülke ekonomileri için belirleyici konumdadırlar.

Türkiye’de Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren merkez bankası ihtiyacı pek çok kesim tarafından dile getirilmiştir. Bu ihtiyacı dikkate alan hükümet ise harekete geçmekte geç kalmamıştır. Lozan Üniversitesi’nden Prof. Leon Morf’un büyük

yardımları ile beraber Merkez Bankası Yasa Tasarısı hazırlanmıştır (Gediz ve Sağın, 2015, s.96). Hazırlanan bu Tasarı Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından 11 Haziran 1930 tarihinde kabul edilmiştir. Ardından 1715 Sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu adı altında 20 Haziran 1930 tarihinde Resmi Gazete 'de yayımlanmıştır.

Merkez Bankası ile ilgili önemli bir konu da bağımsızlık konusudur. Merkez Bankası bağımsızlığı, bağımsız bir şekilde karar alabilme kabiliyetini ifade etmektedir (TCBM, 2014, s.5). Karar alma kabiliyeti para otoritelerinin kurumsal, yönetsel, finansal ve para politikasına ilişkin kararlarını içermektedir. Bu bağımsızlık kavramı sınıflandırmaya tabi tutulabilmektedir. Bunlardan ilki amaç bağımsızlığıdır. Amaç bağımsızlığı Merkez Bankası'nın uygulayacağı politikadaki temel amaç ve hedeflerini bağımsız olarak seçebilmesidir. İkinci olarak araç bağımsızlığı söylenebilir. Araç bağımsızlığı ise Merkez Bankası'nın yasayla belirlenmiş olan nihai hedefine ulaşmak için kullanacağı para politikası araçlarını ve yöntemlerini, hükûmetin veya bir başka otoritenin onayına gerek duymadan serbestçe seçebilmesidir. Araç bağımsızlığı aynı zamanda bankanın, bu araçları serbestçe kullanabilmesi anlamına gelmektedir.

Türkiye'de Merkez Bankası'nın temel görev ve sorumlulukları şu şekildedir (TCMB, 2017, s.20):

- Fiyat istikrarını sağlamak,
- Finansal istikrarı sağlamak,
- Ülke içerisindeki döviz kuru rejimini Hükümet ile belirlemek,
- Banknot basma ve ihraç imtiyazı,
- Ödeme sistemlerinin gelişmesini ve işlemlerini sağlamaktır.

1.2.3.3.2. Mevduat (Ticari) bankaları

Mevduat Bankaları, Bankacılık Kanunu'nun 3. Maddesi'ne göre (2005, s.1) kendi nam ve hesabına mevduat kabul etmek ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubelerini ifade etmektedir. Bu bankalara aynı zamanda ticari bankalar da denmektedir. Ticari banka ifadesi bu bankaların ilk ortaya çıktıkları dönemde verdikleri kısa vadeli ticari amaçlı kredilere dayanmaktadır. Fakat günümüzde bu tip bankalar kısa, orta ve uzun vadede birçok amaç için kredi kullandırmaktadırlar. Mevduat bankaları mevduat hesabı açan, mevduat toplayıp kullandıran bankalar anlamında kullanılmaktadır.

Mevduat bankaları bankacılık sektöründe en fazla karşılaşılan bankalardır. Temelde mevduat toplayıp bu mevduatları kredi olarak kullandırma yöntemiyle çalışırlar. Fon sahiplerinden bu fonları toplayıp bireysel ya da kurumsal talepler doğrultusunda kredi vermektedirler. Elbette yaptıkları işlemler bununla sınırlı değildir. Yakın dönemde ortaya çıkmış ve her an yenilenen birçok finansal hizmeti de sağlamaktadırlar.

Mevduat bankaları yaptıkları fon transferlerinin yanında ülke ekonomileri için kaydi para yaratma fonksiyonunu da üstlenmektedirler. Topladıkları mevduatları atıl pozisyonda bulunan üretim kaynaklarına aktarmaları durumunda piyasaları canlandırarak ekonomiye katkı sağlamaktadırlar.

1.2.3.3.3. Kalkınma ve yatırım bankaları

Kalkınma ve yatırım bankaları yeni yatırım projeleri üretmek ve var olan projeleri desteklemek, yatırımda bulunmak isteyen kişi ve kurumlara finansal destek sağlamak, sermaye piyasası işlemlerini desteklemek gibi amaçlarla kurulan finansal araçlardır. Kalkınma ve yatırım bankaları hukuki açıdan birtakım benzerliklere sahip olmakla beraber söylem olarak da birlikte kullanılırlar. İki tür bankanın da farklı hedef ve araçları olmasına rağmen ortak amaçları, buldukları ülkelerdeki sanayi ve yatırımları desteklemektir.

Yatırım bankaları; finansal danışmanlık, halka arza aracılık ve portföy yönetimi gibi finansal hizmetleri sunmaktadırlar. Tüm bunların yanında geleneksel bankacılık faaliyetlerini yürütme konusunda da varlıklarını sürdürürler. Yatırım bankaları halka arzda taahhüt, tasarrufları yatırımlara dönüştürmek, yatırımcıların menkul kıymet satışlarını gerçekleştirmek ve fon sahiplerine danışmanlık yapmak gibi faaliyetleri yürütmektedirler. Yatırım bankaları, finansal piyasaları ve özellikle sermaye piyasaları gelişmiş ülkelerde faaliyetlerini sürdürürler.

Kalkınma bankaları ülkelerde sanayileşmenin desteklenmesi ve bu hedef doğrultusunda gerekli fonların bulunması konusunda faaliyet göstermektedirler. Bir bakıma finansal piyasaların gelişmediği uzun vadeli fon bulmanın zor olduğu ülkelerde bu tür sıkıntıların üstesinden gelme adına kurulmuşlardır. Yapılacak yatırım projelerini desteklemek ve gerektiğinde bu projeleri kendileri hazırlamak için çalışırlar. Kalkınma bankalarının bir diğer işlevi ise yabancı sermayeleri ülke içindeki yatırımlara yönlendirmektir.

Kalkınma ve yatırım bankaları ilgili Kanunda; mevduat veya katılım fonu kabul etme dışında; kredi kullanılmak esas olmak üzere faaliyet gösteren ve/veya özel kanunlarla kendilerine verilen görevleri yerine getiren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubelerini ifade etmektedir. Türkiye'de 3 tane Kamusal Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankası (İller Bankası A.Ş., Türk Eximbank, Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası A.Ş.), 6 tane Özel Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankası (Aktif Yatırım A.Ş., Diler Yatırım Bankası A.Ş., GSD Yatırım Bankası, İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş., Nurol Yatırım Bankası A.Ş., Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.) ve 4 tane de Yabancı Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankası (Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş., Merrill Lynch Yatırım Bank A.Ş., Pasha Yatırım Bankası A.Ş., Standard Chartered Yatırım Bankası Türk A.Ş.) bulunmaktadır.

1.2.3.3.4. Katılım bankacılığı

Katılım bankacılığı geleneksel bankaların aksine faizden arındırılmış finansal işlemler yapan bankacılık sistemidir. Faiz geliri elde etmek istemeyen kişilerin finansal ihtiyaçlarını karşılamak için kurulmuşlardır. Aynı zamanda bu kişilerin ellerinde bulunan atıl fonların ekonomiye kazandırılmasında etkin rol oynarlar. Yapılan finansal hizmetlerde faiz yerine kar zarar ortaklığı esas alınır. Buradan yola çıkarak katılım bankaları finansal sistem içerisinde kar zarar ortaklığı ile fon toplayan ve bu fonları direkt nakit şeklinde değil ticaret ve ortaklık esasına dayalı şekilde kullandıran bankalardır. Katılım bankaları fon toplama işlemlerini cari ve katılım hesabı ile gerçekleştirmektedirler. Cari hesaplar geleneksel bankacılıktaki vadesiz hesaplara benzemektedir. Katılım hesapları ise yatırılan fonların kullanımından doğan kar ve zararların oluşturduğu hesaplardır. Fon kullandırma işlemleri ise oldukça çeşitlidir ve elbette faizsiz bankacılık sistemine uygun olarak gerçekleştirilir.

1.3. Türk Bankacılık Sistemi'nin Tarihsel Gelişimi

Türkiye'de birçok ekonomik ve sosyal sistemde olduğu gibi bankacılık sistemi de dönüşüme uğramıştır. Bankacılık kavramını Cumhuriyet öncesi döneme götürmek her ne kadar mümkün olsa da o dönemde gerçek bankacılık sisteminden bahsetmek imkânsızdır. Bankacılık sektörü ancak Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde çok sönük ve düzensiz bir şekilde var olmaya başlamıştır. Öte yandan Cumhuriyet'ten sonra Türkiye'de bir bankacılık sektöründen rahatlıkla bahsedilebilmektedir. Türkiye'de

bankacılık sektörü gelişimini, Osmanlı Devleti Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi adı altında ikiye ayırmak mümkündür. Cumhuriyet Dönemi bankacılık sektörünü de kendi içinde, Kuruluş Dönemi (1923-1932), Devletçilik Dönemi (1933-1944), Yeni Devletçi ve Liberal Dönem (1945-1960), Planlı Dönem (1960-1980), Dışa Açılma ve Piyasa Ekonomisi Dönemi (1980-2000) ve Yeniden Yapılanma Dönemi (2001-2010) olarak altıya ayırmak mümkündür (Coşkun vd., 2012, s.3).

1.3.1. Osmanlı Devleti'nde bankacılık

Osmanlı Devleti'nde batıda yaşanan sanayileşme ve dışa açılma dönemi hiçbir zaman yaşanmamıştır. Bu süreçlerin eksikliği tahmin edileceği gibi bankacılık sistemi açısından da yaşanmıştır. Devlet içinde bankacılık benzeri işler zaman zaman bankerler ve sarraflar tarafından gerçekleştirilmiştir (Barış ve Özel, 2018, s.108). Osmanlı'da ilk banka yine bu bankerler ve sarraflar tarafından 1847 yılında İstanbul Bankası adıyla kurulmuştur. Banka 1852 yılına kadar faaliyetlerini sürdürmüştür. Daha sonra ilk defa modern anlamda bir banka sayılabilecek Osmanlı Bankası 1856 yılında faaliyete başlamıştır. Osmanlı Bankası, İngiliz sermayesi ile kurulmuş ardından Fransız ve Avusturya sermayeleri de buna eklenmiştir. Osmanlı Bankası'na ilk defa banknot çıkarma yetkisi verilmiştir (Bayraktar, 2011, s.93). Yabancı sermayeli bir bankanın Osmanlı Devleti'nde faaliyet göstermesinin yabancı sermayeyi ülkeye çekmede katkısı olduğu söylenmektedir. Buna bağlı olarak da yabancı sermayeli bankalar ülke toprakları içerisinde artış göstermektedir.

Yabancı sermayeli bankaların egemenliğinin devam etmesinden duyulan rahatsızlık artınca ulusal banka faaliyetleri başlamıştır. Ancak kurulan bu ulusal bankalar yerel olup tek şube ile çalışmaktadır. Ulusal banka olarak nitelendirilen ve kalıcı olabilen ilk girişim Mithat Paşa'nın 1863 yılında kurduğu Memleket Sandıkları olmuştur (Ortabağ, 2018, s.46). Memleket Sandıkları çiftçilere uygun koşullarda kredi verilmesi amacıyla kurulmuştur. Daha sonra bu kuruluş 1888 yılında Ziraat Bankası'na dönüştürülmüştür. Mithat Paşa'nın daha sonra Ziraat Bankası'na dönüştürülen Memleket Sandıkları dışında kalıcı ve başarılı olan ulusal bir bankacılık girişimi bulunmamaktadır. Her ne kadar denenmiş olsa da ulusal bankalar yabancı sermayeli bankalar karşısında ayakta kalamamıştır.

1.3.2. Kuruluş Dönemi (1923-1932)

Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne kötü halde bir ekonomik yapı kalmıştı. Bu kötü ekonomik yapı da büyük ölçüde ilkel kalmış tarıma dayalıydı. Ülkenin içinde bulunduğu durumu konuşmak ve bu durumdan kurtulmak için adımlar atılmalıydı. Şubat 1923 tarihinde İzmir İktisat Kongresi, ülkenin üretim kesiminden birçok katılımcıyla toplandı. Kongrenin sonuçlarından bir tanesi de ulusal bankacılığın geliştirilmesi olmuştur (Atlı vd., 2018, s.91).

Kongrede görüşülen konular hayata geçirilmiştir. 1924 yılında Türkiye İş Bankası kurulmuştur. Türkiye İş Bankası ilk özel sektör bankası unvanını taşımaktadır. Kurulan bu Banka, gayrimenkul alım satımı yapmak ve her türlü ticari işletmeye finansman sağlamak gibi amaçlarla faaliyetlerine başlamıştır. Yine kongrede alınan kararlar sonucunda 1925 yılında Sanayi ve Maadin Bankası adında bir devlet bankası kurulmuştur. Bu bankanın kuruluş amacı ise ülke içinde kurulacak olan sanayi ve madencilik kuruluşlarına fon sağlamaktır. Bankanın temel amacı bir anlamda kamu kaynaklarının özel kesime aktarılmasını sağlamak olmuştur. Fakat ne var ki varlıklarını kendi bünyesinde bulunan işletmelere aktarmaktan dolayı amacı doğrultusunda çalışması oldukça sekteye uğramıştır. Sanayi ve Maadin Bankası önce 1932 yılında Sanayi Ofisi ve Türkiye Sanayi Kredi Bankası daha sonra 1933 yılında Sümerbank'a dönüşmüştür. Kongrenin bankacılık sistemine getirdiği bir diğer yenilik ise Osmanlı Devleti'nde kurulan ve bir ulusal banka olan Ziraat Bankası'nın 1924 yılında sermayesinin arttırılması ve bankacılık faaliyetlerinin genişletilmesi olmuştur. Buna ek olarak ülke içinde gerçekleştirilecek inşaatlar için ki bu bir anlamda ülkenin inşası demek, 1926 yılında Emlak ve Eytam Bankası kurulmuştur. Son olarak bu dönemde atılan en önemli adımlardan bir tanesi de 11 Haziran 1930 yılında ülkenin iktisadi kalkınmasını desteklemek amacıyla Merkez Bankası'nın kurulmuş olmasıdır (Altay, 2010, s.337).

1.3.3. Devletçilik Dönemi (1933-1944)

Sanayileşmenin desteklenmesi için ulusal bankaların kurulduğu dönem, özel kesimin sermaye birikiminin yeterli olmaması nedeniyle sanayideki gelişmelerin fazla yaşanmadığı dönem olmuştur. Bunun akabinde halihazırda oldukça az olan sermayenin devlet eliyle sınai yatırımlarına aktarılması stratejisi benimsenmiştir. Yatırımların devlet eliyle yapılması stratejisi kendini bankacılık sektöründe de göstermiş bu dönemde kamu bankaları kurulmaya başlanmıştır.

Devlet eliyle sanayileşmenin başlamasıyla ilk olarak 1934-1938 yılları arasında kapsamını öngören Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı hazırlanmıştır. Hazırlanan Plan neticesinde yatırım yapılacak sektörler ve kurulacak fabrikalar belirlenmiştir (Şimşek, 2016, s.14). Planlanan bu yatırımlara düzenli bir şekilde fon sağlanması için 1933 yılında kurulan ilk banka Sümerbank olmuştur. Sümerbank sanayi kuruluşlarına fon sağlamak ve genel banka işlemlerini gerçekleştirmek, ulusal sanayinin gelişmesine katkı sağlayacak araştırmaları gerçekleştirmek, devlet iştiraklerinin bulunduğu işletmeleri yönetmek gibi görevlerle kurulmuştur. Sümerbank'la beraber bankacılık sektörü, devletin sanayinin geliştirilmesi yönünde atacağı adımlara destek olacağı bir yapıya bürünmüştür.

1933 yılında şehirlerin kalkınmasına hizmet etmek için şehirlerin altyapısının gelişmesi ve imar planlarının hazırlanması gibi konularda destek verecek olan Belediyeler Bankası kurulmuştur. Bu bankanın temel görevi, şehirlerin her türlü ihtiyacı için orta ve uzun vadeli kredi sağlayıp gerektiğinde danışmanlık hizmeti vermektir (Güler, 1996, s.89). Ancak daha sonra Belediyeler Bankası'nın sağladığı hizmetler İl Özel İdareleri ve köyleri de kapsayacak şekilde genişletilmiş ve yetkileri arttırılmıştır. Bu işlemlerden sonra Banka, 1945 yılında İller Bankası adıyla yeniden örgütlenmiştir.

Daha sonra 20 Haziran 1935 yılında maden ve enerji kaynaklarını kullanacak işletmeleri kurmak, bu işletmeleri yönetmek ve bu işletmelere fon sağlamak amacıyla Etibank kurulmuştur. Bu dönemde aynı amaçlarla farklı sektörleri ilgilendiren kamu bankaları kurulmaya devam edilmiştir. 1933 yılında küçük ve orta ölçekli işletmeler ile esnaf ve sanatkârları desteklemek amacıyla Türkiye Halk Bankası kurulmuştur. 1938 yılında ise denizcilik sektörünün finansmanının sağlanması amacıyla Denizbank kurulmuştur (Kardaş, 2016, s.131).

1933-1944 dönemi ülkede yapılacak olan sanayi yatırımlarının devlet eliyle gerçekleştirildiği dönem olarak yaşanmıştır. Dolayısıyla sanayide atılacak adımlar için sağlıklı ve düzenli bir şekilde fon sağlanması için de yine kamu kaynaklı bankalar kurumuştur. Yine bu dönemde kamu bankalarının yapılacak yatırımları finanse etmeleri adına kaynak yaratmaları için çeşitli adımlar atılmıştır (Koçtürk ve Gölalan, 2010, s.57).

1.3.4. Yeni Devletçilik ve Liberal Dönem (1945-1960)

Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nın ardından ikinci bir plan daha hazırlanmış ve sanayide ara malların üretilmesi amaçlanmıştır. Ancak bu dönemde yaşanan 2.Dünya Savaşı ve bu savaşın getirdikleri planlanan ekonomik adımların atılmasını engellemiştir.

Bir önceki dönemde sanayileşmenin devlet eliyle yapılması planlanmış ve plan doğrultusunda adımlar atılmıştır. Ancak değişen siyasi konjonktür ekonomiye de yansımış ve yapılacak yatırımların devlet eliyle değil özel kesimin öncülüğünde yapılması stratejisi benimsenmiştir. Bu dönemde çok partili hayata geçilmiş olması ve Demokrat Parti iktidarının özel kesime vermiş olduğu destek, ekonominin dışarıya açılması ve köyden kente göçteki artış piyasaları hareketlendirmiş, üretim artarken fon ihtiyacı da artmıştır. Bu yaşanan gelişmelere bağlı olarak bankacılık sektörüne yapılan yatırımların da getirisi artmış özel sermayeli bankaların sayısı da artmaya başlamıştır (Akgüç, 2007, s.11).

1950 yılında Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (TSKB) kurumuştur. Bu bankanın amacı sanayide özel yatırımların desteklenmesi var olanların da genişletilmesidir. Kuruluş amacına oldukça iyi hizmet eden TSKB özel sanayi kuruluşlarına büyük miktarlarda kredi sağlamıştır. Sağlanan bu fonlar sanayileşmenin hızlanmasına yol açarken üretimi de arttırmıştır. Yaşanan bu gelişmeler, özel bankaların kurulması için uygun şartlar oluşturmuştur. Bu dönemde özel bankaların ve şubelerinin sayılarının arttığı görülmektedir (Coşar, 2004, s.217).

Ancak bu serbestleşme politikaları uzun vadede büyüyen dış borçlar, yüksek enflasyon, dış ticaret açıkları ve kamu açıklarını da beraberinde getirmiştir (Sümer, 2016, s.489). 1950 yılından sonra yaşanan pozitif iktisadi gelişmeler 1958 yılında yerini ekonomik krize doğru bırakmaya başlamıştır (Dağdemir ve Küçükkalay, 1999, s.126). Artan bankalar ve bu bankaların şubeleri verdikleri kredilerin ödemelerini alamamaya başlamıştır. Ekonomik serbestleşme döneminde açılan birçok banka iflas etmiştir. Bununla beraber bazı bankaların iflasının önüne kamulaştırma yöntemiyle geçilmiştir.

Bankacılıkta yaşanan bu kriz tasarruf sahiplerinin çeşitli sorunlarla karşılaşmasına yol açmıştır. 1960 yılında fon sahiplerinin haklarının güvence altına alınması amacıyla bir nevi mevduat sigortası olan Bankalar Tasfiye Fonu kurulmuştur. Bu fonun kaynağı, bankaların tasarruf ve ticari mevduatlarının bir bölümünden oluşmuştur. Bu dönemin bankacılık sistemini ilgilendiren diğer bir gelişmesi ise 1958 yılında Türkiye Bankalar Birliği'nin kurulmuş olmasıdır. Bu Kurum, bankacılık sisteminin gelişmesi adına birçok yetki ve görevlerle donatılmıştır (Coşkun vd., 2012, s.11).

1.3.5. Planlı Dönem (1960-1980)

1950-1960 yılları arasında Türkiye’de ekonomik anlamda dalgalı bir süreç yaşanmıştır. Ekonomide serbestleşme politikaları ile kısmi bir iyileşme süreci yaşanmış daha sonra bu süreç çeşitli nedenlerden dolayı ekonomik krizle noktalanmıştır. Yaşanan kriz neticesinde liberal ekonomik politikaların yerini kalkınma planlı devletçi politikalar almıştır. En azından bu politikaların ekonomideki problemleri gidereceği düşünülmüştür. Atılan ilk adımlar yine sanayileşmeyi kapsamış İthal İkameci Sanayileşme Modeli benimsenmiştir (Şen ve Süer, 2016, s.452). İthal İkameci Model yüksek gümrük vergileri ve ithalat yasaklarını beraberinde getirmiştir.

Atılan bu ekonomik ve politik adımlar neticesinde Türkiye ekonomisi dışarıya kapalı bir ekonomi haline gelmiştir. Yapılan planlar neticesinde yatırım yapılacak sanayi sektörleri belirlenmiştir (Takım, 2011, s.157). Bununla beraber döviz kuru politikaları da İthal İkameci Sanayi Modeli doğrultusunda Devlet tarafından belirlenmiştir. Bankacılık sektörüne bakıldığında ise sıkı bir Devlet kontrolü olduğu gözükmektedir. Bankaların yaptıkları tüm işlemler ve bu işlemlerde uygulanacak faiz oranları ile işlem limitleri Devletin belirlediği şekilde uygulanmıştır. Bir anlamda bankaların temel görevi Devletin ithal ikameci politikaları doğrultusunda sanayide atılacak adımlarının desteklenmesi olmuştur.

Planlı Dönemde yeni bankalar da kurulmuştur. Ancak bu bankalar serbest bir şekilde kurulmamış hangi tür bankanın hangi amaçla kurulacağı devlet tarafından belirlenmiştir. Geleneksel ticari bankaların kurulmasına kısıtlamalar getirilirken ekonomide ihtiyaç olduğunun düşünüldüğü ve özel konularda uzmanlaşacak bankalar tercih edilmiştir. Bu dönemde turizm, sanayi ve maden yatırımları gibi yatırımları desteklemek üzere 5 Kalkınma Bankası ve 2 Ticaret Bankası kurulmuştur.

Planlı Dönem, bankacılık sektörünün devlet tarafından yönetildiği bir dönem olarak öne çıkmaktadır. Böyle bir ortamda bankacılık sektöründe rekabet oldukça azalmıştır. Bunun yanında bankacılık sektörüne giriş ve çıkışlar engellenmiştir. Bu dönemin bankacılık sektörü açısından öne çıkan diğer bir özelliği de holding bankacılığının ortaya çıkmış olmasıdır.

1.3.6. Dışa Açılma ve Piyasa Ekonomisi Dönemi (1980-2000)

Planlı ekonomi ve planlı sanayileşme dönemi daha önce yaşanan ekonomik bir bunalımla başlamıştır. Ancak planlı dönem beklenen ekonomik gelişmeleri

sağlayamamış ve beraberinde yine bir bunalım dönemi getirmiştir. 1970'lerin ortasında başlayan ekonomik sıkıntılar 1980'lere girilirken oldukça büyümüştür. İthal ikameci sanayi hamlesi bekleneni verememiş ve geçerliliğini yitirmiştir. Ülke içinde yaşanan birtakım ekonomik sıkıntılar üzerine 1974 Petrol Krizi gibi uluslararası sorunlar ve Kıbrıs Barış Harekâtı da eklenince ekonomik bunalım ağırlaşmıştır (Karaçor ve Alptekin, 2006, s.308). Yaşanan bu sıkıntılar üzerine çeşitli tedbirler alınmaya çalışılmış ancak bir sonuç alınamamıştır. 24 Ocak 1980 tarihinde tamamıyla yeni bir ekonomi politikasına geçilmiştir. 24 Ocak kararları serbest piyasa ekonomisi ve liberalleşme süreçlerinin de başlangıcı olarak kabul edilebilmektedir (Akgül ve Başkır, 2013, s.50). Alınan yeni kararlar Türkiye ekonomisi dışa açılma dönemine girmiştir. Bu kararların bankacılık sektörü açısından da getirdiği yenilikler bulunmaktadır. Bankaların vadeli mevduat ve kredilere uyguladıkları faiz oranları konusunda bir serbestlik getirilmiştir (Fırat, 2013, s.599). Bankaların verdiği faizler geçmiş dönemin aksine negatiften pozitive geçmiştir.

Faizin serbest bırakılması, mevduat ve kredi faizlerinin hızla artmasına neden olmuştur. Bu hızlı artış beraberinde birtakım sıkıntılara yol açmış ve serbest faiz uygulaması 1983 yılında son bulmuştur (Tüleykan ve Bayramoğlu, 2016, s.407). Örneğin serbestleşen faiz uygulamasının ortaya çıkarmış olduğu bankerler sorunu bulunmaktadır. Sermaye piyasasını düzenleyecek bir Kanun olmadığından bankerler, ellerindeki mevduat ve tahvillerin ikincil piyasalarda yüksek faiz oranlarıyla kısa vadeli bir şekilde halka satışını sağlamışlardır. Daha sonra yaşanan süreçte bankalar ve bankerlerin rekabeti yaşanmıştır. Ancak bankerlere duyulan anlık güvensizlik, halkın paralarını bankerlerden bir anda istemesine yol açmış bu da sonu gelmeyecek bir sürecin başlangıcı olmuş yüzlerce bankerin batmasına yol açmıştır.

24 Ocak kararlarıyla yabancı bankaların ülke içinde kurulması ya da şube açmasının önü açılmıştır. Ülke içinde yeni ticari bankaların kurulması ve yurt dışındaki bankaların ülke içinde şube açmasının desteklenmesinin bankacılık sektöründe rekabeti arttıracığı düşünülmüştür. Artan rekabetin de verimliliğe pozitif yönde etki etmesi beklenmiştir. Yine aynı dönemde yerli bankaların da dışarıya açıldığı görülmüştür. Bu dönemde bankacılık sektöründe yaşanan düzenlemeler, ülkenin serbest piyasa ekonomisine geçişini destekler nitelikte olmuştur. Serbest piyasa ekonomisinin gelişimi için bankaların rekabetini sınırlayan düzenlemeler kaldırılmış fon sahipleri için güven ortamı sağlanmaya çalışılmıştır (Coşkun vd., 2012, s.16).

Bu dönemdeki önemli gelişmelerin bir tanesi de Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) bünyesinde Bankalar arası Para Piyasası'nın faaliyetlerine başlamış olmasıdır. 1986 yılında kullanılmaya başlayan bu Piyasa bankaların kısa vadeli likidite gereksinimlerini karşılamalarında ve likidite fazlalarını değerlendirmelerinde etkili olmuştur. Aynı dönemde bankacılık sisteminin denetimi için de adımlar atılmış Bankacılık Kanunu'nda düzenlemeler yapılmıştır. Yapılan değişiklikler doğrultusunda bankaların özsermayeleri arttırılmış ve bankalar mali açıdan daha güçlü hale getirilmeye çalışılmıştır.

1990'lı yıllara gelindiğinde bankacılık sektörünün hızlı bir şekilde geliştiği gözlemlenmiştir. Ama bu gelişmeler ile bankalar, reel sektör yatırımlarının uzun vadeli finansmanını sağlamaktan çok kısa vadeli tüketici finansmanına ağırlık vermiştir. Merkez Bankası, 1990 yılında ilk defa bir para politikası geliştirmiş ve uygulamaya çalışmış ancak pek başarılı olamamıştır. Bu başarısızlık dünyada da etkili olan Körfez Krizi ve ülke içinde yaşanan siyasal istikrarsızlığa dayanmaktadır. Körfez Krizi dolayısıyla başlayan döviz çıkışı ile bankalarda önemli likidite sorunları baş göstermiştir. Bu gelişmeler üzerine ülkede erken seçime gidilmiş ve kamunun yaptığı harcamalar arttırılmıştır. Bu harcamalardan dolayı yaşanan bütçe açıklarını ise Merkez Bankası kapatmaya çalışmıştır (Karabıçak, 2000, s.57).

Bu dönemde yaşanan serbest piyasaya geçme çabaları ve ülkeyi dışa açma politikaları, beraberinde erken ve aşırı adımlar atılmasına neden olmuştur. Yapısal dengesizlikler ve kapatılamayacak seviyedeki bütçe açıkları önlenemez bir hal almıştır. 1994 yılında finansal sistem ve bankacılık sektörü büyük problemlerle karşı karşıya kalmıştır. Bu dönemde Asya Krizi ve Rusya Krizi'nin etkileriyle bankacılık sektöründe ciddi ölçüde problemler başlamıştır. Faiz oranları çok yüksek seviyelere çıkmış ve Türk Lirası yabancı paralara karşı değer kaybetmiştir. Bu dönem birçok bankanın da iflas ettiği bir dönem olmuş bankacılık sektörüne olan güven azalmıştır. Bu noktada güvenin yeniden oluşabilmesi için mevduatlara yüzde yüz devlet garantisi getirilmiştir (Bahar ve Erdoğan, 2011, s.10).

Tasarruf sahiplerinin haklarının korunması konusu mevduatları garanti altına almakla sınırlı kalmamıştır. Hem tasarruf sahiplerini güvenceye alacak hem de bankaların ekonomik sistemi tehlikeye sokacak adımlar atmaması ve riskler almaması adına kontrol altına alacak bir kurumun gerekliliği doğmuştur. Bu bahsedilen görevleri yerine getirmek üzere 23 Haziran 1999 tarihinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK)

oluşturulmuştur. Yine aynı dönemde kurulan Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) ve BDDK 2000 yılında faaliyetlerine başlamıştır.

1999 yılının sonlarında başlayan yapısal sorunların çözüm süreci gecikmiş ve gerekli adımlar atılamamıştır. Bu sorunlar 2000 yılının sonlarında bankalar açısından büyük bir sarsıntıya neden olmuştur. Bu dönemde faiz oranları ve döviz kurundaki oynaklıklar birçok bankayı iflasın eşiğine getirmiş, birçok bankanın da piyasanın dışında kalmasına neden olmuştur. Çok sayıda ticari banka ve kalkınma bankası TMSF'ye devredilmiştir (Kesebir, 2018, s.5). Bankaların girmiş olduğu bu kriz dönemi 2001 yılı geldiğinde finansal kesimden sonra reel kesime de etki etmeye başlamıştır (Arabacı, 2018, s.32). Döviz kurları ve faiz oranları tahmin edilemez boyutlara ulaşmıştır. 2001 yılında da birçok banka iflas etmiş ya da TMSF'ye devredilmiştir.

1.3.7. Yeniden Yapılanma Dönemi

2001 yılında yaşanan krizin ardından aynı yıl nisan ayında ekonomideki yapısal sorunların giderilmesi, finansal sistemin ve bankacılık sektörünün mali açıdan güçlendirilmesi ve enflasyonun düşürülmesi gibi amaçlarla Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı hazırlanmıştır. Program birtakım unsurlar ve temel hedefler içermektedir. İlk olarak enflasyonla mücadelede kararlılık vurgusu yapılmıştır. Öte yandan TMSF'ye devredilmiş bankaları da kapsamak suretiyle bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması ve böylece reel sektör bankacılık sektörü ilişkisinin yeniden tahsis edilmesi kararlaştırılmıştır. Kamu finansman dengesinin güçlendirilmesi ve enflasyon hedeflerine uygun ekonomik politikalar gerçekleştirileceği vurgulanmıştır. Elbette atılacak bu adımların ve gerçekleştirilecek düzenlemelerin şeffaflık içerisinde yapılacağı da taahhüt edilmiştir.

Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı'nın yanında BDDK tarafından hazırlanan Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Mayıs 2001 tarihinde uygulamaya konulmuştur. Bu programla beraber kamu bankalarının finansal ve operasyonel açıdan yeniden yapılandırılması öngörülmektedir. Ayrıca TMSF'ye devredilmiş bankaların durumlarının nasıl sonuçlanacağını hızlı bir şekilde kararlaştırılması, daha önce yaşanan ekonomik krizlerin etkilediği özel bankaların tekrar sağlıklı bir yapıya kavuşturulması hedeflenmektedir. Bunların yanında bankacılık sektörünün üzerinde denetim ve gözetimi arttıracak gerekli yasal alt yapının oluşturulmasına karar verilmiştir (Gülen vd., 2017, s.50).

Uygulamaya konulan yapılandırma programları, ekonomik ve finansal yapının güçlendirilmesini hedeflemiştir. Atılan bu adımlar krizin etkilerini yavaş yavaş ortadan kaldırırken, ülke ekonomisi de yeniden büyüme sürecine girmiştir. 2002 yılında enflasyonun ve faiz oranlarının düşmesi ve döviz piyasalarındaki düzenlemeler neticesinde bankaların kara geçme durumu söz konusu olmuştur. Kriz dönemlerinde TMSF'ye devredilmiş bankalar çeşitli yollarla ekonomiye kazandırılmaya çalışılmıştır. Sırasıyla 2003 ve 2004 yıllarında bankacılık sektörü iyileşen ekonomik göstergelerle güvenilirliğini sağlamıştır.

1.4 Günümüzde Türk Bankacılık Sistemi

Türk finansal sistemi içerisinde bankacılık sektörü önemli bir unsurdur. Bankacılık sistemi ülke ekonomisi içerisinde kaynakların transferini sağlayarak ciddi bir rol üstlenmektedir. Bankacılık sektörü dönem dönem çeşitli krizler yaşamışsa da gerçekleştirilen yapısal reformlar sayesinde varlığını ve gelişimini devam ettirmektedir. Günümüzde sektörün durumunu rakamlarla ifade etmek faydalı olacaktır.

Türkiye'de 2017 yılında 52 adet banka faaliyetlerini gerçekleştirmiştir. Bu 52 bankanın 34'ü Mevduat, 13'ü Kalkınma ve Yatırım Bankası'dır. Ayrıca Türkiye'de bu yılda faaliyet göstermiş 5 tane de Katılım Bankası bulunmaktadır (Bkz. Tablo 1.2)

Tablo 1.2. 2017 yılında Türkiye'de faaliyet gösteren banka sayısı (Türkiye Bankalar Birliği, 2018)

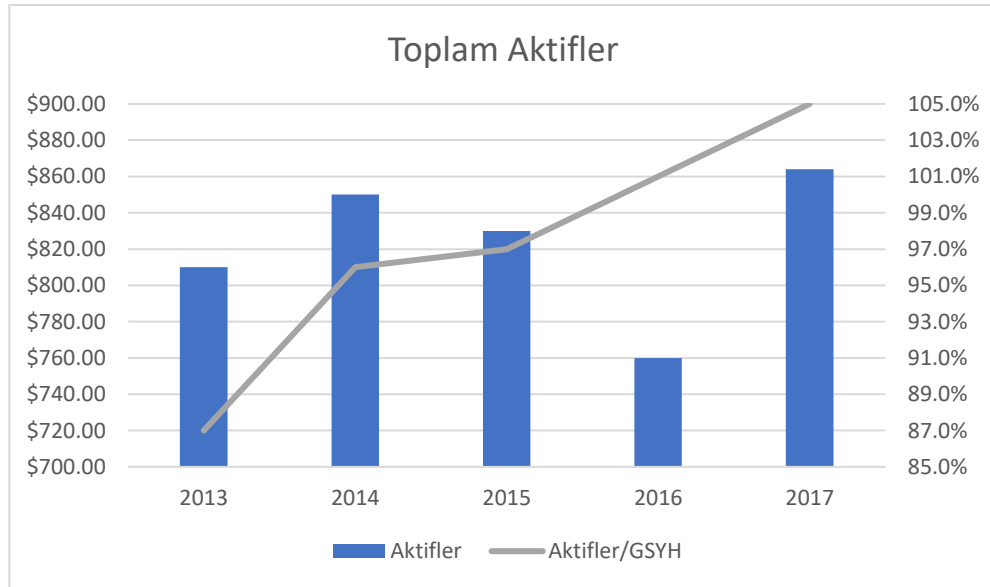
Bankalar	2016	2017
MEVDUAT BANKALARI	34	34
Kamu sermayeli	3	3
Özel sermayeli	9	9
Yabancı sermayeli	21	21
TMSF Devir	1	1
KALKINMA VE YATIRIM BANKALARI	13	13
KATILIM BANKALARI	5	5

Tablo 1.3'de mevcut bankaların şube sayıları görülmektedir. Buna göre, 2017 yılında 2016 yılına göre 158 şubenin kapandığı görülmektedir. Bu azalmalar mevduat bankalarında yaşanmıştır. Özel sermayeli mevduat bankalarında 119 şube azalırken yabancı sermayeli mevduat bankalarında 96 tane şube azalmıştır (BDDK, 2018, s.1).

Tablo 1.3. Şube sayısı (2017) (BDDK, 2018)

	2016	2017	Değişim
MEVDUAT BANKALARI	10.740	10.500	-240
Kamu sermayeli	3.702	3.677	-25
Özel sermayeli	4.132	4.013	-119
Yabancı sermayeli	2.905	2.809	-96
TMSF devir	1	1	0
KALKINMA VE YATIRIM BANKALARI	41	50	9
KATILIM BANKALARI	959	1032	73
TOPLAM	11.740	11.152	-158

Şekil 1.1.'de görüldüğü üzere sistemdeki bankaların bilanço büyüklüklerini ele alındığında 2017 yılında toplam aktiflerin yüzde 19 artarak 3.3 trilyon TL olduğunu görmekteyiz. Toplam aktifler ise dolar bazında da yüzde 11 artış göstererek 864 milyar dolar seviyelerine ulaşmıştır. Toplam aktiflerin GSYH'ya oranı ise 2017 yılı içerisinde yüzde 105 olarak gerçekleşmiştir. Büyüme hızları ise mevduat bankalarında yüzde 19, kamu sermayeli bankalarda yüzde 26, özel sermayeli bankalarda ise yüzde 17 ve yabancı sermayeli bankalarda yüzde 14 oranındadır (Türkiye Bankalar Birliği, 2018, s.17).

Şekil 1.1. Toplam aktifler(2017) (Türkiye Bankalar Birliği, 2018)

Tablo 1.4'de görüldüğü üzere 2017 yılı itibariyle, bankaların bilanço yapıları incelendiğinde ise sektörün varlıklarının yüzde 65'ini kredilerin ve yüzde 15'ini ise likit aktiflerin oluşturduğu görülmektedir. Menkul değerlerin payı ise yüzde 12

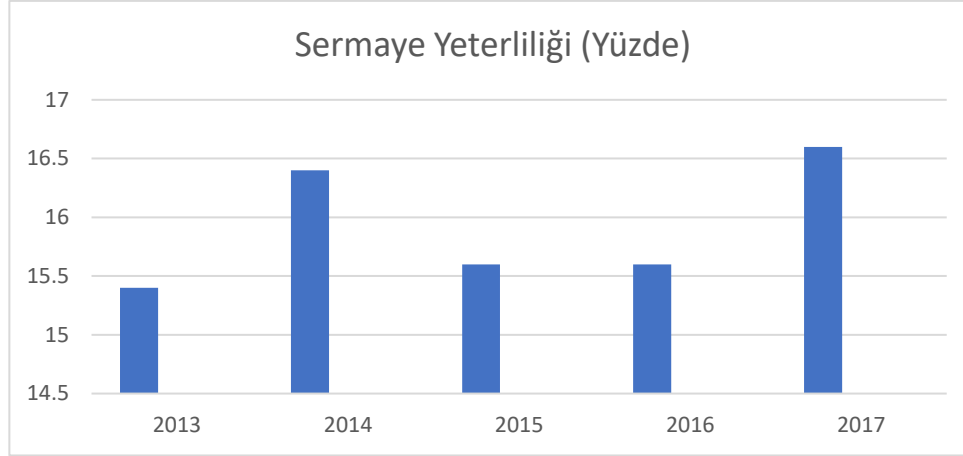
seviyesindedir. Öte taraftan kaynaklara bakılacak olursa mevduatların yüzde 53, mevduat dışı kaynakların ise yüzde 28 düzeyinde olduğu anlaşılmaktadır (BDDK, 2018, s.4).

Tablo 1.4. Seçilmiş bilanço kalemleri (2017) (BDDK, 2018)

	Milyar TL	Milyar Dolar	Yüzde Değişim TL
Likit aktifler	488	129	37
Finansal varlıklar	402	106	14
Krediler	2.112	506	21
Toplam aktifler	3.258	864	19
Mevduat	1.711	454	18
Mevduat dışı	903	239	21
Özkaynaklar	359	95	20
Toplam pasifler	3.258	776	19

Sektördeki kredi hacmi 2017 yılında geçmiş yıla kıyasla yüzde 21 oranında artmış ve 2.112 milyar TL olmuştur. Toplam mevduat ise nominal olarak yüzde 18 büyüme göstermiş ve 1.711 milyar TL'ye ulaşmıştır. Mevduat dışı kaynaklar ise yüzde 21'lik bir artış göstermiş ve 903 milyar TL seviyelerine gelmiştir. Özkaynaklar ise yüzde 20 oranında artarak 359 milyar TL olmuştur (BDDK, 2018, s.5).

Sistemde bulunan bankaların sermaye yeterlilik oranlarına bakmak da faydalı olacaktır. Sermaye yeterliliği, bankaların karşı karşıya kaldıkları riskleri karşılayacak kadar özkaynak bulundurma oranıdır. Bu riskler; kredi riski, piyasa riski ve operasyonel. Risk şeklinde sıralanabilir. Şekil 1.2'de görüldüğü gibi, Türk Bankacılık Sistemi'ne baktığımızda ise sermaye yeterliliği rasyosu 2017 yılında 16,6 seviyesindedir. Bu oran bankaların türlerine göre doğal olarak bir farklılık göstermektedir. Mevduat Bankaları'nın 2017 yılında sermaye yeterlilik rasyosu 16,2 düzeyindeyken Kalkınma ve Yatırım Bankaları'nın 23,6 düzeyindedir (Türkiye Bankalar Birliği, 2018, s.22).

Şekil 1.2. Sermaye yeterliliği (2017) (Türkiye Bankalar Birliği, 2018)

Teknolojik gelişmeler yaşandıkça ekonomik ve sosyal sistemler bundan etkilenmektedir. Birçok sektör gibi bankacılık sektörü de yaşanan gelişmelerden etkilenmektedir. Yaşanan gelişmeler doğrultusunda bankacılık sisteminde de değişimler, yeni finansal hizmetler ve yeni teknolojiler gün geçtikçe artmaktadır. Elbette yaşanan bu gelişmeleri bankacılık sistemi içerisindeki müşterilerin nasıl karşıladığı önemli bir konu haline gelmiştir. Geçmişleri çok yeni sayılmasa da ATM'ler, kredi kartı ve daha sonra kredi kartı temelli geliştirilmiş ödeme sistemlerinin durumu sektör açısından oldukça önemlidir. Tablo 1.5'de görüldüğü üzere, Türkiye'de 2017 yılında kredi kartı ile yapılan işlemlerin hacmi 1.349 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Bir önceki yıllara karşılaştırıldığında bu işlem hacmi yüzde 13'lük bir artış göstermiştir (BDDK, 2018, s.13).

Tablo 1.5. Seçilmiş göstergeler (2017) (BDDK, 2018)

	2016	2017	Değişim (Yüzde)
Kredi kartı (bin adet)	58.795	62.454	6
Banka kartı (bin adet)	117.012	131.593	12
POS cihazı (bin adet)	1.746	1.657	-5
ATM	48.421	49.847	3
Kredi kartı işlem hacmi/gsyh	23	23	-
Banka kartı işlem hacmi/gsyh	23	23	-

Dijital bankacılık verilerine bakacak olursak da Aralık 2017 tarihinde kullanıcı sayısının 35 milyon kişiye ulaştığını görmekteyiz. Dijital banka kullanıcılarının büyük bir çoğunluğunu bireysel kullanıcılar oluşturmaktadır. Dijital işlem hacmi ise 2017'nin son üçteyinde 2.960 milyar TL olarak gerçekleşmiştir (Bkz. Tablo 1.6).

Tablo 1.6. *Dijital bankacılık seçilmiş göstergeler(2017)* (Türkiye Bankalar Birliği, 2018)

	Mart 2017	Aralık 2017
Aktif müşteri sayısı (bin kişi)	17.420	20.399
Finansal işlemler (Milyar TL)	2.383	2.960

2. PERFORMANS KAVRAMI, FİNANSAL PERFORMANS, BANKACILIKTA FİNANSAL PERFORMANS

Son yıllarda işletmelerin faaliyetlerini sürdürdükleri, rekabet ettikleri ortamların dinamiklerinin değişikliğe uğradığı görülmektedir. Bu durum performans ölçümüne yönelik ilginin de artmasına yol açmaktadır. Performans ölçümünün temel rolü, işletmelerin mevcut durumunu değerlendirmektir. Buna ek olarak performans ölçümü, yöneticilerin daha iyi bir strateji oluşturmalarına ve bu stratejileri uygulamalarına yardımcı olmaktadır (Ivanov ve Avasilc, 2014, s.397).

Artan rekabet gücü ve piyasalardaki değişimler işletmelerin varlıklarını sürdürmelerini zorlaştırmaktadır. Böyle bir durumda işletmelerin ayakta kalmalarını sağlayacak onları rekabet içerisinde tutabilecek politikalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu noktada stratejilerin ve politikaların amaçlarına ulaşip ulaşmadığını analiz etmek için performans ölçümleri gerekli olmaktadır. Ölçümler örgütsel performans için son derece önemlidir. İşletmeler önceden belirlemiş olduğu hedeflerine ne kadar yakın ya da uzak olduklarını bu ölçümler sayesinde değerlendirmektedirler. Bu noktada doğru bir performans ölçümü performans yönetimine doğrudan katkı sağlamaktadır (Töre, 2011, s.15).

Performans ölçümü bir işletme için belirli bir süreci ifade etmektedir (Çınaroğlu, 2012, s.120). Bu süreç içerisinde işletmeler faaliyetlerini ve işleyişlerini izlemektedirler. Faaliyet süresi içerisinde toplanan veriler işletmeler tarafından gelecekte atılacak adımlar için kullanılmaktadır. Toplanan verilerle gerçekleştirilen ölçümlerin sonuçları işletmenin amaç ve hedefleri ile karşılaştırılmaktadır. Ölçümü yapılan dönem içerisindeki faaliyetlerin etkinliği ve verimliliğini ortaya konulmaktadır. Daha sonra bu etkinlik ve verimliliği optimize etmek amacıyla kaynakların nasıl tahsis edileceği kararlaştırılır.

2.1. Performans Kavramı

Performans kavramı, işletmenin sürekli kendini geliştirmeye ve hedeflere ulaşmalarına katkıda bulunacak olan ticari faaliyetlere yapılan yatırımları değerlendirebilmesi olarak tanımlanabilir (Malichová ve Ďurišová, 2015. s.238). Performans bir işletmenin verimli bir şekilde yönetilip yönetilmediğine karar verilmesi için kullanılan bir araçtır. Geçmişe bakıldığında performans kavramı bankaların daha çok ilgilendiği bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bankalar, özellikle işletmelere kredi

sağlayacakları zaman işletmelerin performanslarını dikkate almaktaydı. Ancak günümüzde işletmelerin performansları, sahipleri ve diğer paydaşları tarafından oldukça önemsenmektedir.

İşletmeyi hedeflerine ulaştıran planlanmış bir faaliyetin sonuçlarının nitel ve nicel olarak tanımlanmasına performans denmektedir (Yıldız, 2010, s.180). İşletmenin belirli bir süreç içerisinde ortaya koyduğu çıktılar da işletme performansını açıklamakta olup, ortaya konan çıktıların işletmenin amaç ve hedeflerine ne kadar uzaklıkta olduğunu tanımlamaktadır.

Performans bir anlamda işletmelerin başardıklarıdır. Elbette bu başarılar daha önce belirlenen hedeflerle doğrudan ilişkilidir. Başarılar işletme içinde bulunan bireylerin ya da grupların sağladığı katkıların konulan hedeflere nasıl yansıdığı konusunu da kapsamaktadır. Bu birey veya gruplar belirlenen hedefler doğrultusunda kendi yetenek ve becerilerini kullanarak bir çaba ortaya koymaktadırlar (Çanakçıoğlu ve Demirbaş, 2010, s.216).

Performans ölçümü ise analitik bir süreç olarak ifade edilebilir. Bu süreç içerisinde işletmeler daha önceden belirlenmiş hedef ve amaçlarla ortaya konan ürün ve hizmet gibi çıktıları karşılaştırırlar. İşletmeler bu süreç içerisinde sistemli bir şekilde veri toplayıp daha sonra bu verileri analiz edip raporlamaktadırlar. Kullanılan kaynaklar, üretilen hizmet veya ürünler ve elde edilen çıktılar ölçüm sürecinde incelenmektedir. Daha kısa belirtmek gerekirse performans ölçümü işletmelerin belirledikleri hedeflere ne ölçüde ulaştıklarını saptadıkları bir işlemler bütünüdür (Ege ve Şener, 2013, s.108).

Performans yönetim süreci ise işletmeleri belirlenen hedeflere ulaştırmadaki geçen süreçtir. Bu süreçte işletmenin mevcut durumu ve gelecekteki durumu hakkında veriler toplanmaktadır. Bu veriler birbirleri ile kıyaslanmaktadır. Süreç içerisinde arzu edilen performansın oluşturulması, geliştirmesi ve daha önemlisi sürdürülebilir hale getirilmesi için gerekli faaliyetler meydana getirilmektedir. Bir başka ifade ile performans yönetim süreci işletme performansının ölçümü için gerekli adımların atıldığı bir süreç olarak düşünülebilir.

Sonuç olarak performans herhangi bir işi ya da çalışmayı gerçekleştiren birey, grup veya işletmenin yaptıkları çalışma ile başlangıçta koydukları hedeflerin birbirine ne kadar yaklaştığının nitel ya da nicel olarak ifade edilmesidir (Uysal, 2015, s.33).

2.2. Performans Ölçüleri

Performansın belirlenmesi için kullanılan ölçüler, literatürde çeşitli sınıflandırmalara tabi tutulmuşlardır. Bu noktada temel olarak, geleneksel performans ölçüleri ve daha yakın dönemde ortaya çıkan performans ölçüleri olarak ikili bir ayırım yapılması mümkün gözükmemektedir. Geleneksel performans ölçülerinde genellikle finansal göstergeler kullanılmaktadır (Elitaş ve Ağca, 2006, s.345). Bunun aksine daha yakın dönemde, performansın sadece finansal ölçülerle belirlenmesinin ihtiyaçları karşılamayacağı ortaya konmuştur. Bunun sonucunda ise finansal performans göstergelerinin yanında performansı belirleyecek finansal olmayan ölçülerde kullanılmaktadır. Performans; maliyet, güvenilirlik, müşteri memnuniyeti gibi pek çok konu ile ilişkilidir. Buna ek olarak işletmelerin başarılarını ya da faaliyetlerini etkileyecek ve onların performanslarının belirlenmesinde rol oynayacak tüm göstergeler birer performans ölçüsü olarak kullanılabilir.

İşletmeler belirli bir süreç içerisinde mal veya hizmet üretmektedirler. Bu süreç içerisinde girdilerin, ürün veya hizmetlere dönüşmesindeki her aşama işletme performansını doğrudan etkilemektedir (Uygur, 2009, s.151). Üretim süreci içerisinde gerçekleştirilen her faaliyet bir hedef ve amaç doğrultusunda oluşmaktadır. Belirlenen hedef ve amaçları gerçekleştirmek tüm işletmeler için oldukça önemlidir. Bu noktada girdilerin ürünlere dönüştüğü süreç, işletmenin performansının belirlenmesinde dikkat edilmesi gereken konulardan bir tanesidir.

Sonuç olarak işletmelerin performanslarının belirlenmesi için performans ölçüleri kullanılmaktadır. Bu ölçülerin hangisinin kullanılacağı ve nasıl belirleneceği çeşitli aşamalarla karar verilmesi gereken bir konudur. Performansın belirlenmesine en iyi hizmet edecek ölçüler belirlenmelidir. Kullanılacak bu ölçülerle işletmenin performansı belirlenecektir (Kabadayı, 2002, s.66).

Ölçüleri belirlemedeki ilk aşama işletmenin mevcut durumunun ortaya konulmasıdır. Bunun içerisinde işletmenin büyüklüğü, hedefleri ve amaçları, örgütsel yapısı gibi unsurlar bulunmaktadır. Daha sonra mevcut ekonomik ve sosyal şartlar gibi etkenler değerlendirilmektedir. Değerlendirmelerin sonucunda performans ölçüleri belirlenebilir.

2.2.1. Verimlilik ve Etkinlik

Performansı belirleyen ölçülerden bir tanesi verimliliktir. Verimlilik kavramı asgari seviyede kaynak kullanımı ile azami seviyede çıktı ve sonuç elde etme çabasıdır. Bu farklı şekillerde olabilmektedir. Daha az girdi ya da kaynakla daha fazla çıktı, mal ya da hizmet üretilebilir. Diğer yandan mal ya da hizmet üretiminde çıktılarda girdilere oranlara daha fazla bir artış gerçekleşebilir. Bir anlamda verimlilik çıktının girdiye oranını ifade etmektedir (Çağlar ve Oral, 2010, s.666).

Verimlilik işletmenin ürettiği ürün ya da hizmetlerle bu ürün ya da hizmetleri üretmek için kullanılan kaynaklar arasındaki orandır. Verimlilik dinamik bir performans ölçütüdür. Sabit rakamlar yerine ürünün üretiminde kullanılan kaynakların seçilmiş dönemlerde ürünün özelinde yaratmış olduğu katkıyı ortaya koyan dinamik bir süreçtir (İleri, 1999, s.10).

Verimlilik, sahip olunan kaynaklardan ne ölçüde yararlandığı ile ilgilidir. Etkili bir kaynak kullanımı verimliliği arttıracaktır. Verim aynı miktarda girdi veya kaynaktan daha fazla ürün ya da çıktı üreterek arttırılacağı gibi aynı miktar ürün ya da çıktıyı daha az kaynak veya girdi kullanarak üretmekle de artırılabilir. Kullanılan girdilerle bu girdilerden elde edilen ürün ve hizmetler aynı oranda artıyorsa burada verimliliğin artışından söz etmek mümkün olmayacaktır. Burada üretim artışı mevcuttur ama bu verimliliğin artışı anlamına gelmemektedir.

Performansın değerlendirilmesi için kullanılan diğer bir ölçü ise etkinliktir. Kurumların hedeflerine ulaşma derecesi olarak ifade edilebilir. İşletmeler açısından düşünürsek etkinlik bir değerlendirme kriteridir. Bu değerlendirme işletmenin girdileri ile bu girdilerin oluşturduğu çıktıları kapsamaktadır. Hammadde, işçilik gibi girdilerin işletmenin hedefleri ve amaçları doğrultusunda ne ölçüde etkin ve yeterli düzeyde kullanıldığı değerlendirilmektedir.

Diğer yandan etkinlik kavramı fayda sağlayan girdi ve çıktıların birbirlerine oranı ile açıklanabilmektedir (Torun ve Özdemir, 2015, s.130). İşletmelerin girdi ve çıktılar arasındaki oranı dikkate alarak daha fazla neler yapabileceklerini hesaplamaları gerekmektedir. İşletmeler etkin olmak için ya da işlem maliyetlerini düşürmek için faaliyetlerini etkin bir şekilde yürütmelidirler.

Verimlilik ve etkinlik sıkça birbirinin yerine kullanılmakla beraber farklı kavramlardır (Çoban, 2007, s.21). Verimlilik, girdiler ve çıktıların durumu ile ilgilenmekte bunların birbirlerine oranını ifade etmektedir. Diğer taraftan etkinlik çıktılar,

sonuçlar ve bunların işletme hedeflerine olan etkisini ifade etmektedir. Verimlilik herhangi bir hizmet ya da mal üretiminde kullanılan kaynakların ne kadar iyi kullanıldığı noktasında devreye girmektedir. Öte yandan etkinlik ise bu kaynaklarla elde edilen çıktıların işletme amaçlarına ne kadar hizmet ettiği konusunda devreye girer.

Verimlilik ve etkinlik işletmelerin ya da kurumların performans ölçümleri için kullanılan iki önemli kriterdir. Performans değerlendirmede ya da performans yönetiminde bu iki ölçü göz önünde bulundurulmalıdır. Etkinlik kavramı verimlilik kavramına nazaran daha kapsayıcı ve geniş bir anlama sahiptir. Verimlilik kavramı biraz da sayılar ve birimlere dayanırken etkinlik kavramı bunların dışına da çıkmaktadır (Arslan, 2010, s.5).

2.2.2. Etkililik

Etkililik kavramı, işletmelerin daha önceden tanımladığı amaçlar ve bu amaçların somut hedeflere dönüştürülmüş haline, yürütölen faaliyetler ve gerçekleştirilen işler sonucunda ulaşma derecesi olarak tanımlanabilmektedir (Zengin ve Taşdöven, 2015, s.87). Etkililik bir anlamda işletmelerin ya da kurumların belirledikleri amaçlara gerçekleştirdikleri faaliyetler sonucunda ne derece ulaştıklarını açıklayan bir performans boyutudur.

Etkililik kavramı işletmenin ya da işletme unsurlarının ortaya koydukları performansla doğrudan ilişkilidir. İşletme ve işletmenin içinde bulunan kişi ve gruplara görev faaliyetlerini yürütmeleri için kaynak tahsis edilmektedir. Tahsis edilen bu kaynakları kullanarak hedeflenen ıktıları elde eden ve istediği sonuçlara ulaşan kişi ve kurumlar etkili olarak ifade edilebilmektedir. Bu noktada etkililik kavramı kurumların istediği sonuçlara ne derecede ulaşabildiğini ifade etmektedir (Yükçü ve Atağan, 2009, s.2). İşletmelerin faaliyetleri sonucunda ürettikleri mal ve hizmetler çıktı olarak ifade edilmektedir. Üretilen mal ve hizmetlerden satılmaya hazır olanlar sonuçları oluşturmaktadır.

Etkililik kazanılan sonuçlar sayesinde hedeflenen etkilerin ne derecede yaratıldığını ifade etmektedir. İşletmelerin ya da kurumların faaliyetlerinin bu kurum ya da işletmelerin amaçlarına hizmet etmesi olarak da ifade edilebilir. İşletmeler ya da kurumlar etkililik için attıkları adımların doğruluğunu sorgulamalıdır. Burada doğruluktan kasıt atılan adımların uygulanan stratejilerin işletme amaçları ile örtüşüp örtüşmediği ile

ilgilidir. Eğer faaliyetler bu işletme hedef ya da amaçlarıyla rtuşuyorsa etkililikten söz edilebilir.

Kurumlar ya da işletmeler bir performans ls olan etkililik kavramını değerlendirmekte ve etkili olmayı hedeflemektedirler. Amaç ve hedeflerin istenen veya düşünülen düzeyde gerçekleşmesi bu kurumların dikkat ettikleri konulardandır. Amaç ve hedeflerin istenen düzeyde gerçekleşebilmesi organizasyonların ve organizasyon unsurlarının yeterli düzeyde ve etkin çalışmasına bağlıdır (Ak, 2017, s.32).

2.2.3. Kalite

Kalite, bir ürün ya da hizmetin sahip olduğu özelliklerin daha önceden belirlenmiş veya daha sonra meydana gelebilecek ihtiyaçları karşılama derecesidir. Bu noktada üretilen ürün ve hizmetlerin alıcıları da devreye girmektedir. Müşterilerin beklentileri ve ihtiyaçlarının ne lde karşılandığını kalite kavramı açıklamaktadır.

Kalite bir ürün veya hizmetin belirlenen ya da daha sonra doğabilecek ihtiyaçları karşılama yeteneğine dayalı özelliklerin toplamı şeklinde de tanımlanabilir (Naktiyok ve Küçük, 2003, s.45). Alıcısı tarafından beklenen ihtiyaçları karşılama kabiliyeti de yine kaliteyi tanımlamaktadır. Kalite başka bir açıdan bakıldığında subjektif değerler barındırmaktadır. Bu anlamda kalite anlayışı kişiden kişiye göre değişebileceği gibi farklı kültürler ve coğrafyalarda da değişiklik gösterebilmektedir. Neticede kalite bir ürün ya da hizmetin, kullanıcısının ihtiyaçlarına ne lde karşılık verildiği ile ilgilidir (Halis, 2007, s.50).

Kalite kavramı yeni bir kavram olmamakla beraber günümüzde kurumlar ve kişiler tarafından daha fazla dikkat edilen bir kavram haline gelmiştir. Ekonomik ve sosyal yaşamda yaşanan gelişmeler rekabet ortamını da etkilemiştir. Bunun sonucunda kalite kavramının değeri artmıştır (zakar, 2010, s.107). İşletmeler kalite düzeylerini sürekli olarak geliştirme çabasında bulunmak zorundadırlar.

Yakın dönemde oldukça önemi artan kalite kavramı işletme performansı boyutları içerisinde verimlilik, etkinlik ve etkililiğin yanında ayrılmaz bir ölü olarak bulunmaktadır. İşletmeler, performanslarını iyileştirmeye yönelik faaliyetlerini kaliteyi arttırma kapsamı altında gerçekleştirebilirler (zutku, 2006, s.212).

2.2.4. Yenilik

İşletmeler gerçekleştirmiş olduğu faaliyetleri, üretmiş olduğu mal ve hizmetleri sürekli olarak yenileme ve geliştirme durumundadırlar. Bunun günümüzde birden çok nedeni vardır. Teknoloji ve bilimde sürekli bir gelişme, rekabet ortamına sürekli yeni işletmelerin girmesi ve değişen reklam çalışmaları bu nedenler arasında gösterilebilir. Faaliyetlerini sürdürmek ve rekabet içerisinde kalmak isteyen her kurum veya her işletme kendini yenilemek durumundadır. Bu yenileme kimi zaman kullandığı teknolojilerde kimi zaman üretim tekniklerinde kimi zaman da reklam çalışmalarında gerçekleştirebilir. İşte bütün bu sebeplerden dolayı yenilik faaliyetleri işletmeler için bir performans ölçüsü olarak kullanılmaktadır (Zerenler ve Karakuş, 2018, s.307).

Yenilik kimi zaman bir ürün ya da hizmetin bir ortamda ilk defa tanınması olarak ifade edilebilir. Kimi zaman da yenilik yeni bir ürün ortaya koyma ve geliştirme süreci olarak ifade edilebilmektedir (Oğuztürk, 2003, s.254). Bu noktada yenilik, ürün ve süreç olarak iki şekilde açıklanmaktadır. Ürün anlamında değerlendirecek olduğumuzda yenilik, bir ürünün gelişen teknoloji ile beraber geliştirilmesi ya da var olan bir ürünün yenilenmesi olarak açıklanabilir. Süreç olarak yenilik ise, değişen talepler ve alıcıların farklılaşan isteklerine cevap vermek adına gerçekleştirilen değişim olarak açıklanabilir. Yenilik kavramı da kendi içinde yaratıcılık, farklılaşma, risk alma gibi kavramları barındırmaktadır.

Şirketler ayakta kalabilmeleri için ürün veya hizmetlerini ve üretim yöntemlerini aktif bir şekilde yaşanan gelişmeleri takip ederek değiştirmelidirler. Bu kapsamda yapılan değişimler de yenilikçilik olarak adlandırılmaktadır (Karahana ve Dinç, 2015, s.251). Yenilikçilik performansı arttırmak ve rekabet ortamında güçlü kalmak için işletmeler tarafından kullanılan bir yöntemdir. Yenilik yapan işletmeler ya da yenilikçi işletmeler, maliyetlerini düşürerek ve karlılıklarını arttırarak piyasada güçlenmektedirler.

2.2.5. Çalışma yaşamının kalitesi

Çalışma yaşamı kalitesi performansın bir ölçüsü olarak kabul edilebilir. Çalışma yaşamı kalitesi işletmenin ya da kurumun içinde çalışanları tatmin edebilecek iş veya çalışma koşullarının sağlanması olarak ifade edilebilir (Demir, 2011, s.454). Yapılan işi ve iş ortamını etkileyen, ücretler ve kazançlar, çalışma koşulları, çalışmada kullanılan teknoloji, sosyal güvenlik ve demografik yapı gibi etkenler çalışma yaşam kalitesinin belirleyicileridir. Çalışan kişilerin kişisel ihtiyaçlarını karşılama oranları da çalışma

yaşam kalitesi olarak adlandırılabilir. Bu ihtiyaçlar maddi ya da fiziksel olabileceği gibi psikolojik ve sosyal ihtiyaçlar da olabilmektedir.

Çalışma yaşam kalitesinin amacı, kurumsal olarak bir başarı sağlamak ve bununla beraber kurum içerisinde çalışanlar için uygun bir çalışma ortamı sağlamaktır (Türkay, 2015, s.240). Çalışanlar açısından son derece önemli bir kavram olan çalışma yaşam kalitesi işletmelerin performansının da belirleyicilerindendir. Şirketler için oldukça önemli olan müşteri memnuniyetinin, kendi bünyelerinde bulunan ve çalışma ortamından memnun olan çalışanlara dayandığı söylenebilir. Bu yüzden çalışma yaşam kalitesinin sürekli olarak kontrol edilmesi, ölçülmesi ve gerektiğinde düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Yapılan bu düzenlemeler ve çalışma yaşam kalitesinin artırılması şirket performansına olumlu yansiyacaktır (Erdem ve Kaya, 2013, s.137).

2.2.6. Karlılık

Kar, bir işletmenin belirli bir dönem sonunda elde ettiği toplam gelirlerle toplam giderleri arasındaki pozitif fark olarak tanımlanabilir. Karlılık işletmenin faaliyetlerinin sonucu hakkında bilgi vermektedir. Bu nedenle işletmelerin performansları açısından bir ölçü olarak kabul edilebilir.

Karlılık geçmiş dönemlerde işletmeler açısından oldukça önemli bir kavram olarak kabul edilmekteydi. İşletmelerin hedeflerinin kar maksimizasyonu olduğu söylenmekte ve karlılığın artırılması amaçlanmaktaydı. Günümüzde ise işletmenin ve özellikle finansal yönetimin temel amacının firmanın bugünkü değerinin hissedarlar açısından en yükseğe çıkarmak olduğu kabul edilir (Akel ve İltaş, 2018, s.94). Bu bağlamda karlılığı arttırmak işletmenin değerini arttırmada bir araç halini almaktadır. Yapılacak yatırımlardan gelecekte sağlanacak kar ya da mevcut olan yatırımların getirmiş olduğu kar, işletme değerini arttıracaktır.

İşletmenin karlılık düzeyini ölçmek için karlılık oranları kullanılmaktadır. Karlılık oranları işletmelerin çalışma sermayesine ve duran varlıklarına yaptıkları yatırımların verimliliklerini ölçmektedir. Diğer taraftan karlılık oranları yatırımcılar açısından kararları etkileyen önemli unsurlardan bir tanesidir. Burada önemli olan yüksek karlılık oranlarıyla beraber bu karlılığın sürdürülebilir olmasıdır. Sürdürülebilir karlılık işletme değerinin artırılmasını olumlu olarak etkilemektedir. Neticede kar işletmeler için en büyük oto finansman kaynağı ve sermaye yapısının güçlenmesi için önemli bir koşuldur (Okuyan ve Karataş, 2017, s.395).

2.3. Performans Yönetim Süreci

Teknolojik gelişmeler, rekabetin artması ve müşterinin ihtiyaçlarının gelişmesi nedeniyle radikal değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişiklikler piyasaları ve piyasalarda faaliyet gösteren işletmeleri etkilemektedir. Değişen piyasalarda var olmak ve rekabet edebilmek için yüksek performans gerekmektedir. Şirketlerin yönetimleri performanslarını arttırmak için performans yönetim sistemlerini yenilemek ve geliştirmek durumundadırlar. Performans yönetimi belli bir süreç içerisinde oluşmakta ve bünyesinde birtakım bileşenler barındırmaktadır.

Performans ölçüm sistemleri ise işletmelerin mevcut durumlarını ortaya koymak adına yöneticilere yön gösteren sistemlerdir. Performans ölçüm sistemleri işletmeleri hedeflerine ulaştırmak, onları gelişime ve değişime açık tutmak adına önemli görevler üstlenirler. Bu noktada işletmelerin finansal ya da finansal olmayan performansını ortaya koyacak sistemler yenilenmekte ve devamlı olarak geliştirilmektedir. Performans ölçüm sistemleri geçmişte daha çok performansın finansal olan tarafına odaklanırken günümüzde finansal olmayan performansını ortaya koymak adına birçok ölçüm sistemi geliştirilmektedir (Abushaiba ve Zainuddin, 2012, s.185).

Performans yönetimi ve performans ölçüm sistemleri işletmeler adına önemli kavramlar olup belirli süreçleri ifade etmektedir. Performansın ölçüldüğü süreç çeşitli aşamalardan oluşmaktadır. Bu aşamaları üç başlık altında toplamak mümkündür. Bunlar; planlama ve hedeflerin belirlenmesi, performans ölçümü ve sonuçların değerlendirilmesidir.

2.3.1. Planlama ve hedeflerin belirlenmesi

Performans yönetim süreci hedeflerin belirlenmesi ve planlamaların yapılmasıyla başlamaktadır (Işığışık, 2008, s.5). İşletmeler ilk olarak hedeflerini ve kullanılacak performans ölçülerini belirlemektedir. Bu işlemi yaparlarken şirketin sahip olduğu vizyonu ve misyonu çok önemlidir. Burada diğer bir önemli husus ise işletmenin stratejik hedeflerinin göz önünde bulundurulması ve alınacak kararların bu hedefler doğrultusunda olmasıdır. Planlama süreci ve performans ölçümünde hedeflerin belirlenmesi kurum içinde en alt birimlerden başlar. Her birim altında bulunduğu bir üst birim için raporlar hazırlar ve süreç böylece başlamış olur.

Hedeflere ulaşılmak için gerekli planların yapılması gerekmektedir. Burada işletme içerisindeki her unsur birbiriyle koordine olarak çalışmaktadır. Sonuç olarak kısa, orta ve uzun vadeli stratejik planlar hazırlanmaktadır. Planlar hazırlanırken oluşabilecek aksaklıklar için de çeşitli onlemler alınmaktadır. Planlama aşamasında performans yönetimi süreci boyunca meydana gelebilecek sorunlar değerlendirilmektedir. Bu sorunların önüne geçmek ya da olası bir sorunla karşılaşıldığında bunu çözüme kavuşturmak için onlemler alınmaktadır. Elbette tüm bu işlemleri yapacak olan çalışanların da durumları değerlendirilmekte ve olası aksaklıkların önüne geçilmektedir.

2.3.2. Performansın llmesi

Performans lm kavramı faaliyetlerin etkinliğini ve etkililiğini belirleme süreci olarak tanımlanmaktadır. Elbette bu tanıma faaliyetlerin verimliliğinin belirlenmesi de eklenebilir (Shrafat, Madi, ve Zeglat, 2012, s.441). Performans lm beş aşamadan oluşmaktadır. Bunlardan ilki stratejik planlamadır. Daha sonra göstergeler oluşturma, veri ölçüm sistemi hazırlama, performans ölçümlerini geliştirme ve yönetim süreçleriyle entegre olma aşamaları gelmektedir (Demirkaya, 2000, s.3).

İşletme performansının belirli bir sistemle birlikte düzenli aralıklarla ölçülmesi gerekmektedir. Amaçlar doğrultusunda toplanan veriler ve daha önceden belirlenmiş olan performans ltleri performans ölçüme işlemine uygun hale getirilir. Hazırlanan veriler kullanılarak performans ölçümü gerçekleştirilmektedir. Düzenli gerçekleştirilen ölçümler, dönem başında işletmenin belirlemiş olduğu hedeflere ulaşmada ne konumda bulunduğunun görülmesine olanak vermektedir. Hedeflere olan uzaklık ara dönemler boyunca tespit edilebilmektedir (Neely, 1999, s.1127). Hedeflerden sapmalar olduğu durumlarda işletmeler gerekli müdahalelerin yapılması konusunda hazırlıklı olmaktadır.

Performans lm gerçekleştikten sonra ortaya çıkan sonucun değerlendirilmesi son derece önemlidir. Değerlendirilmeyen bir performans ölçümünün işletme açısından bir fayda sağlayacağını söylemek güç olacaktır. Bu nedenden dolayı performans yönetim sürecinin son aşaması performansın değerlendirme süreci olacaktır.

2.3.3. Sonuçların değerlendirilmesi

Performans yönetim sürecinin son aşaması sonuçların değerlendirilmesi aşamasıdır. lm sürecinin arkasından başlayan bu aşamada hedefler ve sonuçlar karşılaştırılıp bunlar üzerinde yorumlar yapılmaktadır. Bir anlamda bu aşamada, ele

alınan dönemin başında koyulan hedeflerin ne kadarına ulaşıldığının bu hedeflerle elde edilen sonuçlar arasındaki nasıl bir fark olduğu tartışılmaktadır (Aktan, 2009, s.33).

Performans değerlendirme aşamasının sadece dönemlerin sonlarında yapıldığını söylemek yanlış olacaktır. Düzenli aralıklarla performans yönetim sistemlerinin takip edilmesi ve ortaya çıkan bulgular sonucunda gerekli adımların atılması da bir değerlendirme olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ara dönemlerdeki değerlendirme faaliyetleri gerekli verilerin oluşturulması ve planların hazırlanması açısından son derece önemlidir. Bu planlar, işletmelerin yaşadığı aksaklıkların giderilmesi ve işletme performansının gelecekte artırılmasına yardımcı olmaktadır (Akif, 2003, s.16).

Değerlendirme aşamasında ortaya çıkan ölçüm sonuçları çeşitli karşılaştırmalara uygun olmalıdır. İşletmenin ayrı ayrı birimlerinin performansları kendi içlerinde ve benzer başka işletmelerdeki birimlerle karşılaştırılabilir. Bunun yanında bütün olarak işletmenin performansını yansıtacak veriler ve oranlar benzer başka işletmelerle karşılaştırılmalar için hazırlanmalıdır. Bu verilerin hazırlanması değerlendirme aşamasında yapılan başka bir işlemdir.

Bu aşamada elde edilen sonuçlar değerlendirme sürecine kadar geçen sürede yapılan hataların düzeltilmesi gerekli görülen ölçümlerin tekrar yapılmasına olanak vermektedir. Ortaya çıkacak olası hatalar ve sapmalar tespit edilmektedir. Bu da işletmeye dönem başında almış olduğu kararları belirlediği hedefleri gözden geçirme imkanı sunmaktadır. Geçen süreçte işletmenin bulunduğu ekonomik ve sosyal çevrede değişimler meydana gelmiş olabilir. Yapılacak iyileştirme çalışmaları ile stratejik hedefler yenilenip olası aksaklıklar giderilecektir.

Performans değerlendirme ve bu değerlendirmeye dayanan bir geri bildirim işletmelere faaliyetlerinde ortaya çıkabilecek sorunları önleme ve düzeltme imkanı vermektedir. İşletmeyi yönetenler için gerçekleştirilen faaliyetlerin amacına ulaşmış olmadığını anlamak adına bir fırsat sunmaktadır. Üstelik yöneticilerin yanı sıra işletmedeki her birim bu süreç içerisinde bulunabilir. Bu da performans yönetim sürecinin işletmeler açısından beraberlik ve bütünlük içinde gerçekleşmesini sağlamaktadır. Böylelikle hata ve aksaklıkları saptamak ve bunları engellemek ve düzeltebilmek kurumun bütüncül bir şekilde gerçekleştirebildiği faaliyetler olacaktır.

Performans yönetimi süreci içerisinde yapılan değerlendirme ve denetim faaliyetleri oldukça geniş kapsamlı olmaktadır. Bu noktada performansın denetimi, verimlilik, etkinlik ve karlılık gibi performans ölçülerini kapsamaktadır. Yine bu denetim

altında işletmelerin amaç ve hedeflerine ulaşma performansı da değerlendirilmektedir. Buna ilave olarak işletmelerde dönem boyunca gerçekleştirilen faaliyetlerin sonucunun beklenen sonuçlarla karşılaştırılması denetleme kavramı içinde yer almaktadır (Yılmaz, 2014, s.351).

Performans yönetimi, değerlendirme ve denetimi gelişmeye ve yenilenmeye açık kavramlardır. Yeni yöntemler ve yeni teknikler her geçen gün ortaya atılmaktadır. İşletmelerin ya da kurumların bu yenilik ve gelişmelere kayıtsız kalmamaları kendileri adına oldukça önemlidir.

2.4. Performans Türleri

Performans ölçüm sistemleri stratejik planların geliştirilmesinde ve kurumsal hedeflerin belirlenmesinde çok önemli bir rol oynarlar. Performans ölçümü için kullanılacak yöntemler, işletmenin performans ölçümü ile görmek istediği sonuçlar ve performansın tespit edilmesi için kullanılan ölçütler performans kavramını sınıflandırmaktadır.

2.4.1. Finansal performans ve finansal olmayan performans

Finansal performans bir işletmenin varlıklarından ne kadar fayda sağlayabileceğinin ve ne kadar gelir elde edebileceğinin öznel bir ölçüsüdür. Finansal performans aynı zamanda belirli bir dönem içinde bir firmanın ekonomik sağlığının ölçüsü olarak da adlandırılabilir. Aynı zamanda finansal performans işletmelerin benzer sektörlerdeki işletmelerle kıyaslanmasını sağlamak için kullanılmaktadır. Finansal olmayan performans ise bir işletmenin ya da bireyin performansının nicel ölçümlerini ifade etmektedir. Bu ölçümler parasal birimlere dayanmamaktadır.

Finansal ve finansal olmayan kriterleri kapsayan performans ölçüm sistemlerinin işletmeler açısından önemi literatürde oldukça sık geçmektedir (Lillis, 2002, s.497). Bunun yanında sadece finansal ölçülere dayanan performans ölçüm sistemlerinin işletmeler açısından performansı yansıtmada eksik kalabileceği ortaya konulmaktadır (Dunk, 2005, s.92). Yalnızca finansal kriterlere dayanan ölçümler yatırımcılar için de yeterli olmamaktadır. Performans yönetim sistemi içerisinde performans ölçümü ile ilgili alınan kararlarda finansal olmayan ölçütlerin de yer alması gerekmektedir. Oldukça uzun bir zamandır performans ölçümünde sadece finansal ölçütlere odaklanmanın çeşitli problemler çıkardığı bilinmektedir (Kaplan ve Norton, 2001, s.87).

Finansal performansın ölçülmesi çeşitli konularda işletmelerin yöneticilerine, paydaşlarına ve yatırımcılarına bilgi sağlamaktadır. İşletme varlıklarının verimli kullanılıp kullanılmadığı, özkaynak ve yabancı kaynak kullanımının işletmenin değerine katkısı ve yatırımların karlılık oranları bu konulardan bazılarıdır. Finansal performansın ölçümü sonucunda işletmeler, ortaya çıkan verileri hem kendi bünyesinde geçmiş yıllarla karşılaştırma hem de buldukları sektörde bulunan diğer işletmelerle karşılaştırma imkanı bulmaktadır. Bu da işletmelere mevcut durumları hakkında oldukça önemli bilgiler sunmaktadır. Finansal performans ölçümünde kullanılan veriler mali tablolardan elde edilmektedir. Bilgilerin alındığı bu tablolar genellikle bilanço ve gelir tablolarıdır (Ceyhan ve Demirci, 2017, s.279).

Finansal olmayan performans göstergeleri ise finansal performans ölçümlerinin yetemediği veya sınırlı kaldığı noktalarda devreye girmektedir. Buna ek olarak finansal olmayan performans ölçütleri işletmeler ve insanlar arasındaki iletişimi kuvvetlendirmekte ve işletmenin uzun vadeli başarısında önemli rol oynamaktadırlar (Yuliansyah ve Razimi, 2015, s.135).

Günümüzde küresel ekonomide yaşanan oldukça hızlı gelişmeler performans ölçümünde kullanılan finansal ölçütler dışında bir takım başka unsurların önemini arttırmaktadır. Bu unsurlar finansal olmayan performans göstergeleri olarak adlandırılmaktadır. Finansal olmayan performans ölçütlerinden bazıları şöyledir (Turhan ve Kefe, 2017, s.16):

- Müşteri memnuniyeti
- Yenilik ve yeni ürün geliştirme süreci
- Pazar payı
- Kalite-süreç ilişkisi
- Hız, kalite, esneklik
- Tedarik kaynakları
- Hizmet, ürün kalitesi
- İnsan kaynakları yönetiminin başarısı

Finansal ve finansal olmayan performans ölçümü işletmeler açısından birlikte ele alınması gereken ölçümlerdir. İki tür ölçüm de ayrı ayrı fayda sağlayabileceği gibi beraber kullanımları da işletmelerin performanslarını değerlendirmede etkili olacaktır.

2.4.2. Diğer performans türleri

İşletmelerde kullanılan performans ölçüm sistemlerinde hedefler önceden belirlenmektedir. Hedeflerin belirlenmesi formüllerle sağlanmaktadır. Aynı zamanda finansal performans ölçümü de matematiksel formüllere dayanarak yapılır. Bütün bunlar formüle dayalı performans kavramını doğuracaktır. Formüle dayalı performans ölçüm sistemlerinde hataların en aza indirgenmesi söz konusudur. Bu da hatalardan kaynaklanacak riskleri azaltmaktadır. Formüle dayalı performans ölçümleri, güvenli ve neredeyse hatasız değerlendirmeler sunmaktadır.

İşletmelerde yapılan performans ölçümleri sadece formüllere dayanan ve matematiksel işlemlerle gerçekleştirilen değerlendirmeler olmamalıdır. Yalnızca formüle dayalı performans ölçümlerinin eksik kaldığı noktalar bulunmaktadır. Bu bağlamda zaman zaman formüllerle ifade edilemeyecek konularda subjektif değerlendirmelere ihtiyaç duyulmaktadır. Subjektif performans değerlemenin, formülle açıkça ifade edilemeyen ve performansı etkileyen faktörleri ölçülebilme yeteneği bulunmaktadır. Elbette bahsedilen iki performans türü de ayrı ayrı kullandıklarında belirli seviyelerde başarılar yakalanmaktadır. Ancak performansın hem formüllerle hem de subjektif olarak değerlendirilmesi işletmeler için faydalı olabilmektedir (Helvacı, 2002, s.157).

Başka bir performans türü ise mutlak ve bağıl performanstır. Aslında bu ayrım performansın değerlendirmesinde ortaya çıkmaktadır. Performans mutlak ya da bağıl olarak değerlendirilebilir. Mutlak değerlendirme kavramı her bir performans ölçütünün önceden belirlenmiş kriterlere göre değerlendirilmesini ifade etmektedir. Öte yandan bağıl değerlendirmede bir performans kriterinin başarısı ölçüme girdiği diğer performans kriterlerine bağlı olarak hesaplanmaktadır (Matsushima, 2010, s.444).

2.5. Bankalarda Performans Ölçümlerinin Kullanılma Alanları

İşletmeler için performans, performansın ölçülmesi ve değerlendirilmesi gibi kavramlar faaliyetlerine devam edebilmeleri için dikkat edilmesi gereken kavramlardır. Özellikle yöneticilerin sıkça karşılaştığı bu kavramlar işletmelerin durumunu birçok açıdan açıklayabilmektedir. Performansın ölçülmesi ve ortaya çıkan sonuçların belirlenen hedeflerle uyuşup uyuşmadığını kontrol etmek yöneticilerin ve yönetim işlevinin fonksiyonlarındadır. Bu bağlamda ortaya çıkan sonuçlar beklenen ya da istenen hedeflerden uzak kalındığını gösteriyorsa bunun nedeni araştırılır ve gerekli önlemler alınır.

Performans kavramıyla ilgili tüm bu işlemler bankalar için de geçerlidir. Performans ölçümü ile bankalar hedeflerine ulaşma derecelerini ayrı ayrı bölümler kapsamında analiz edebilmektedir. Bu analizler sonucunda bankalar stratejik plan ve hedeflerini ne ölçüde gerçekleştirebildiğini görebilirler. Bunun yanında güçlü ve zayıf yönlerini değerlendirme fırsatı bulmaktadırlar. Bir de gelecek dönemler için yapılması gerekenler hakkında fikir sahibi olunması yine yaptıkları performans analizleri neticesinde ortaya konulabilmektedir. Performansın ölçülmesi kadar ortaya çıkan sonuçların değerlendirilmesi de bankalar açısından oldukça önemlidir. Ölçüm sonrası ortaya çıkan rakamların nasıl oluştuğunun yorumlanması alınacak önlemler ve gelecekte atılacak adımların planlanması için gereklidir.

Performans ölçümlerinin bankalar için verimliliği, ürün ve hizmet kalitesini ve karlılığı arttırmak gibi amaçları olabilmektedir. Ancak bu ölçümleri, bankalar birçok başka alanda kullanabilmektedirler. Günümüz koşullarında bankalar dahil birçok işletme, yapacakları her hamleyi gerçekleştirecekleri her düzenlemeyi birtakım istatistiksel ölçümlere dayandırma ihtiyacı hissetmektedirler.

Performans ölçümlerinin kullanıldığı alanlardan bir tanesi stratejik planlar ve yatırımlardır. Stratejik planlar bankaların birer yönetim araçlarıdır. Bu planlar, bankaların kısa, orta ve uzun vadede hedeflerini gerçekleştirmesi adına büyük önem taşımaktadırlar. Örneğin stratejik planlar piyasalarda beliren ya da belirmesi olası fırsatları değerlendirmek için yapılması gerekenleri ortaya koymaktadır. Bankalar hazırladıkları bu planlar ve hedefleri neticesinde belir dönemlerde yeni yatırımlar yapmaktadırlar. Bu yatırımlar kimi zaman müşteri beklentilerini ve faaliyet alanlarındaki değişiklikleri karşılamak üzere kimi zaman da bankanın kendi alt yapısını yenileme çalışmaları kapsamında gerçekleştirilebilir. Yeni şubelerin açılması, internet ve mobil bankacılık alt yapılarına yapılan yatırım bunlara örnek olarak gösterilebilir. Yapılacak olan yatırımlara karar verme aşamasında performans ölçümlerinden faydalanılmaktadır. Yeni yatırımların geri ödeme süreleri, karlılığı, verimliliği gibi unsurlar daha önceki yatırımlardan sağlanan veriler ışığında hesaplanabilmektedir. Bu unsurların saptanmasında ve yatırımların gerçekleştirilmesinde performans ölçüm sistemlerinden faydalanılmaktadır.

Bankaların risk yönetim uygulamalarında da performans ölçümleri kullanılmaktadır. Bankacılık sektöründe risk yönetiminin temel hedefi şirket varlıklarının değerinin arttırılmasıdır (Ertürk, 2010, s.62). Varlıkların değerinin arttırılması çalışmalarında bankalar birtakım risklerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Faiz riski, piyasa

riski, kredi riski, döviz kuru riski, bilanço dışı kalemlerden oluşan riskler ve ülke riski karşılaşılan riskler arasında bulunmaktadır. Bu risklerin tamamıyla olmasa da ortadan kaldırılması etkili bir risk yönetimi sonucunda mümkün olmaktadır. Risk yönetimi ile beraber belirlenen stratejiler sonucunda ulaşılan durumun da performans ölçüm yöntemiyle değerlendirilmesi gerekir. Örneğin, faiz riski bir bankanın bugünkü ve gelecekteki gelirlerinin ve sermayesinin olumsuz faiz oranı değişimlerine maruz kalmasıdır (Yalçınkaya ve Ekinci, 2007, s.4). Bankalar bu risklerden kurtulmak adına türev ürünlerden faydalanabilirler. Fakat bu uygulamalardan sonra mevcut durumun değerlendirilmesi gerekmektedir. Bir anlamda bankanın risk yönetiminin finansal performansına olan etkisi değerlendirilmelidir. Bu noktada da finansal performans ölçüm sistemleri devreye girecektir.

Bankalar tarafından performans ölçümünün kullanıldığı başka bir konu da bütçeleme konusudur. Bankalar kendilerine hedef koyarlarken bu hedeflerin karlılığı, aktif büyüklüğüne olacak katkısını da hesaba katmak durumundadırlar. Bankaların koydukları hedeflerin gerçekleşmesi ve bankanın değerinin artması için bu amaçlara uygun bir bütçelemeye ihtiyaç vardır. Bu noktada da performans esaslı bütçelemeden bahsetmek yerinde olacaktır. Performans esaslı bütçeleme stratejik planlamaya, performans göstergeleri ve bilgisine, etkinlik ve verimlilik gibi ekonomik ölçütlere dayanan bir bütçe türüdür (Demirel, 2015, s.155). Bu bütçeleme sistemi bankaların amaç ve hedeflerini belirleyebildiği gibi kaynaklarını da bu amaç ve hedefler doğrultusunda kullanmasına izin verir. Aynı zaman da gerçekleştirdiği performans ölçümü ile performans esaslı bütçeleme tekniği, bankaların kendilerine koydukları hedeflere ulaşp ulaşamadıklarını performans ölçümü sayesinde ortaya koymaktadır. Elde edilen sonuçlar, belirlenen performans kriterleri ile değerlendirmekte ve kaynakların tahsisi konusunda etkinliğin sağlanıp sağlanmadığı konusunda bankalara yardımcı olmaktadır. Performans esaslı bütçeleme tekniği ile kaynaklar elde edilen sonuçlar doğrultusunda değerlendirilmektedir (Aksaraylı vd., 2007, s.114).

Performans ölçümlerinin kullanıldığı diğer bir alan ise bankalar arasında gerçekleştirilen birleşme ve satın alma işlemleridir. Bankacılık sektöründe bu işlemler aktif büyüklükleri eşit iki bankanın birleşmesi, bir bankanın diğer bankayı bütün aktif ve pasifleriyle devir alması, bir bankanın diğer bir bankayı hisse senetlerini alarak ele geçirmesi şeklinde olabilir (Sarıgül ve Kurşunel, 2011, s.4). Gerçekleştirilebilen tüm bu işlemlerde performans ölçümlerinden faydalanılmaktadır. Birleşme ve satın alma işlemini

gerçekleştirecek bankaların finansal ve finansal olmayan verileri karşılaştırılmaktadır. Birleşme ve satın alma işlemleri, rekabet koşullarının bozulmaması, kaynakların etkili kullanımları gibi konuları düzenleyen bir dizi yasal kurala bağlanmıştır. Sonuç olarak yapılacak birleşme ve satın alma işlemlerinde taraflar için en doğru kararı almak adına performans analizlerine ihtiyaç bulunmaktadır. Yapılacak performans ölçümleri ile işleme tabi olacak bankaların karlılıkları, aktif yapıları gibi birçok faktör analiz edilebilmektedir.

Performansın ölçümlerini, bankalar için onları denetleyen kurum ve kuruluşlar da kullanabilmektedirler. Bankaların kendi iç denetimlerini sağlamalarının yanında tek tek bankaları ve tüm bankacılık sistemini denetleyen ve gözetim altında tutan kurumlar bulunmaktadır. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu gibi kurumlar bankacılık sistemini tüm unsurlarıyla beraber denetlemektedir. Bir bankanın faaliyetlerinin yasalara uygun olup olmadığını, bu bankanın olası bir iflas durumuyla karşılaşp karşılaşmayacağını ortaya koyan sistemlerden bir tanesi performans ölçüm sistemleridir. Bu bağlamda performansın ölçülmesi, bankacılık sistemi nezdinde finansal sistemin devamlılığı için önemli hale gelmektedir. Performans ölçüm sistemleri ile bankaların belirledikleri hedefleri ne ölçüde tutturdukları analiz edilebilmektedir. Bu analiz ile beraber denetleyici kurumlar, bankaların durumu hakkında gerekli fikre sahip olmakta ve gerekli müdahalelerde bulunma fırsatına erişebilmektedirler.

Performans değerlendirmenin kullanıldığı diğer bir alan ise insan kaynakları uygulamalarıdır. Her ne kadar bankaların performans değerlendirmelerinde karlılık oranları gibi finansal oranlar ön plana çıksa da müşteri ilişkileri de oldukça önemlidir. Bu bağlamda banka çalışanlarının sahip olduğu bilgi ve becerilerle birlikte banka çalışanlarının profesyonelliği bankaların karlılıklarına katkı sağlamaktadır (Koçak ve Erdoğan, 2011, s.264). Böyle bir katkı söz konusu olduğu zaman da çalışanların performanslarını değerlendirmek bankalar için gerekli olmaktadır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda ortaya çıkan olumsuzluklar ya da problemlerin çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Performans değerlendirme sonucunda çalışanlara yönelik teşvik veya ceza sistemleri geliştirilebilmektedir (Tayfur Ekmekçi, 2018, s.692).

2.6. Performans Değerlendirme Yöntemleri

Ülke ekonomilerinin istikrarı için sağlıklı bir finansal sistemin gerekliliği herkes tarafından kabul edilmektedir. Finansal sistemlerin tüm unsurlarıyla beraber gelişmesi ülkelerin ekonomik ve sosyal yaşamları için son derece önemlidir. Güçlü ve sağlıklı bir finansal sistem ancak tüm unsurlarının güçlü ve sağlıklı olmasıyla meydana gelmektedir. Bankalar da bu sistem içerisindeki en büyük finansal kuruluşlardır. Bu bağlamda bankaların finansal durumlarının tespit edilmesi, performanslarının ölçülmesi ve değerlendirilmesi uzun yıllardır üzerinde düşünülmüş ve çalışılmış konulardır. Güçlü bir bankacılık sistemi ülke ekonomileri açısından yarar sağlayacaktır. Bankacılık sektörünün verimlilik ve etkinliğinin bir anlamda performansının yüksek olması sürdürülebilir bir ekonomik kalkınmayı da beraberinde getirecektir.

Birçok işletmede olduğu gibi bankaların performanslarının ölçülmesi de finansal oranlara dayanmaktadır. Bu finansal oranlar bilanço ve gelir tablosu gibi mali tablolara dayanmaktadır. Tablolarda bulunan oranların hesaplanması ile finansal performans hakkında bilgi edinilmektedir. Ancak günümüzde artık işletmelerin finansal performansının değerlendirilmesinde finansal oranlardan elde edilen bilgilerin kullanılması yeterli olamamaktadır. Performans değerlendirme aşamasında rakamlara, oranlara dayanan veriler kadar nitel olan veriler de kullanılmaktadır. Bir anlamda sübjektif değerlendirmeler de performans değerlendirme işlemine dahil olmaktadır. Bu durumda ortaya çok sayıda kriter çıkmakta ve bu kriterlerin birbirleriyle olan etkileşimini anlamlandırmak kolay olmamaktadır. Bu noktada da çok kriterli karar verme yöntemleri devreye girmektedir. Çok kriterli karar verme yöntemleri ile analizlerin sonucunda ortaya çıkan sonuçlar sadeleştirilmeye çalışılır (Çalışkan ve Eren, 2016, s.86).

Performans ölçüm yöntemlerinde ilk olarak çok temel yöntemlerden olan oran analizinden bahsedilecektir. Oran analizi göreceli olarak kolay ve anlaşılabilir olması sebebiyle oldukça yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.

2.6.1. Oran analizi

Bankalar da dahil olmak üzere herhangi bir işletmenin, çalışmalarının veya misyonunun sürdürülebilir olması için etkili bir planlama ve finansal yönetim gerekmektedir. Bu bağlamda oran analizi faydalı bir yönetim aracıdır. Bu yönetim aracı dönemler arasında işletmenin ulaştığı finansal sonuçların analizini gerçekleştirecektir. Kurumsal performansın temel göstergeleri yine oran analizi sayesinde

ortaya konmaktadır. Oran analizi, hesap ya da hesap grupları arasında sayısal ilişkiler oluşturmaktadır. Bu sayısal ilişkiler sayesinde işletmelerin finansal yapısı, karlılık durumu ve faaliyet etkinliği gibi konularda fikir sahibi olunması kolaylaşmaktadır (Balcı, 2012, s.4689).

Daha basit bir ifade ile oran analizi mali tablolarda yer alan iki rakamın karşılaştırılmasıdır. Oranlar, bir işletmenin belirli bir dönem boyunca gerçekleştirmiş olduğu kar odaklı operasyonlarının finansal ve ekonomik sonuçlarını değerlendirmesine yardımcı olmak için kullanılır. Tek başına bir oran çoğu zaman değerlendirmeler için yeterli olmamaktadır. Bir finansal oranın anlam kazanabilmesi için daha önceden belirlenmiş bir standart orana ihtiyaç bulunmaktadır. Bu standart oran, örneğin sektör ortalaması olabilir. Ancak genelde sektör oranları farklı büyüklüklerdeki ve farklı coğrafyalardaki bütün işletmelerin oranlarından oluştuğu için çok kıymetli oranlar olarak kabul edilmeyebilir (Jagels ve Coltman, 2004, s.133). Bu yüzden sektör içerisindeki rekabet edilen ve büyüklük olarak yakın olan işletmelerin oranları standart oran olarak kabul edilebilir. Bu sektör ortalamalarına göre daha iyi sonuçlar verebilmektedir.

Finansal oranları en iyi karşılaştırma yöntemi işletmenin mevcut dönemdeki finansal oranları ile yine işletme içinde daha önceden belirlenmiş oranların karşılaştırılmasıdır. İşletme içinde oluşturulacak bu standart oran faaliyetlerini etkileyecek iç ve dış faktörleri göz önünde bulundurmalıdır. Satış gelirleri, değişken maliyetler gibi iç faktörler, genel ekonomik koşullar gibi dış faktörler belirlenecek oranı şekillendirecektir. Böylece cari dönem finansal oranları ile karşılaştırılacak sağlıklı bir standart oran elde edilmiş olur.

Analiz kapsamında değerlendirilecek oranların anlamlı ve kullanılabilir olması için birtakım gerekliliklere ihtiyaç vardır (Poznanski vd., 2010, s.4):

- Güvenilir, doğru ve gerçek finansal durumu yansıtan bilgiler kullanılarak hesaplanmalıdırlar,
- Periyodlar arası hesaplamaların tutarlı olması gerekmektedir,
- İşletme içi hedef ve değerlendirmeleri dikkate almalıdırlar,
- Sektör içerisindeki diğer işletmelerle karşılaştırılmaya uygun olmalıdırlar,
- Tek bir dönem sonunda kullandıkları gibi dönemler arasındaki kıyaslamalara da uygun olmalıdırlar,
- Performansın değerlendirilmesinde rol alan pek çok faktör ve gösterge olduğu için uygun bir bağlamda kullanılmalıdırlar.

Genel olarak finansal oranlarla ilgilenen üç gruptan bahsetmek mümkündür. İşletmenin yönetiminden sorumlu kişiler, mevcut ve potansiyel alacaklılar ve işletmenin sahipleri bu grupları oluşturmaktadır.

İşletme yönetimlerinin, maliyetleri kontrol altında tutmak, ticari faaliyetlerden elde ettiği karı maksimize etmek ve işletme varlıklarını korumak gibi temel görevleri bulunmaktadır. Oranların değerlendirilmesi yöneticiler tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. Faaliyetlerden elde edilen sonuçların değerlendirilmesinde, kaynakların verimli bir şekilde kullanıp kullanılmadığının analizinde, bütçelemenin hedeflerine ulaşım ulaşmadığının değerlendirilmesinde oran analizlerinden faydalanılmaktadır. Oran analizleri sayesinde işletmenin gerçekleştirmiş olduğu günlük işlemlerin mevcut likiditeye olan etkisi değerlendirilmektedir. Bunun aksine işletmenin daha uzun dönemlerde önceden belirlediği hedeflerine ulaşım ulaşmadığı da oranların değerlendirilmesiyle ortaya konmaktadır. Bunlara ek olarak yöneticiler yapacakları yeni yatırımların ya da stratejik planlamaların güçlü ve zayıf yönlerini oran analizi kullanarak saptayabilmektedirler.

Finansal oranlarla ilgilenen diğer bir grup ise işletmenin sahip olduğu alacaklılardır. Alacaklılardan alınmış olunan fonlar ile işletmeler çeşitli faaliyetler yürütebilmektedir. Bu nedenle alacaklılar borç verdikleri ya da vermeye hazırlandıkları işletmelerin güvenilirliğini değerlendirmek istedikleri için birtakım finansal oranlarla ilgilenmektedirler. Kullanılacak finansal oranlarla yapılacak analizler bu alacaklılara işletmenin risk seviyesini göstermektedir. Ortaya çıkan risk seviyesine göre borç verme koşulları değişiklik gösterebilir.

Oran analizi yatırımcılar için de çeşitli faydalar sağlamaktadır. Yatırımcılar yapmış oldukları yatırımların sonuçlarını değerlendirirken bu sonuçları diğer işletmelerle karşılaştırırken oran analizlerinden faydalanırlar. Buna ek olarak işletme yönetiminin başarısı hakkında da fikir sahibi olmaktadır.

Performans değerlendirilmesinde kullanılacak finansal oranları dört grupta incelemek mümkündür (Peterson ve Fabozzi, 2006, s.131):

- Likidite oranları: İşletmelerin kısa vadeli, acil yükümlülüklerini yerine getirme kabiliyeti hakkında bilgi verirler.
- Karlılık oranları: İşletmenin yapmış olduğu satışlardan elde ettiği gelir miktarı hakkında bilgi verirler.

- Faaliyet oranları: İşletmelerin kaynaklarını verimli bir şekilde yönetme becerisine dair bilgi verirler.
- Kaldıraç oranları: İşletmelerin sabit maliyetlerinin derecesi ve bu maliyetleri karşılayabilme kapasiteleri hakkında bilgi verirler.

Bu dört grupta beraber işletmelerin piyasa performansını temel alan oranlar da bulunmaktadır. Finansal piyasalar gün geçtikçe gelişmektedir. Dünya üzerinde birçok ülkenin piyasalarına yaşanan teknolojik gelişmeler sayesinde ulaşmak mümkün hale gelmiştir. Böyle bir ortamda ise piyasaların katılımcıları açısından piyasalarda bulunan işletmelerin finansal performansları merak edilir hale gelmiştir. Bunun neticesinde işletmeler performanslarını ortaya koyan piyasa temelli oranlar ortaya çıkmıştır. Bu oranlar genellikle şu şekildedir (Şenol ve Ulutaş, 2018, s.88):

- Tobin's Q Oranı: İlk defa 1969 yılında James Tobin tarafından hesaplanan bu oran, işletmelerin performans göstergesi olarak kullanılmaktadır.
- Piyasa Değeri/ Defter Değeri Oranı: İşletmelerin hisse senetlerinin piyasadaki fiyatlarıyla defterde bulunan değeri arasındaki ilişkiyi ölçmektedir.
- Fiyat/ Kazanç Oranı: Yatırımcıların elde ettikleri kazanç karşılık ödeyecekleri bedeli göstermektedir.

Performans analizinin etkinliğinin artırılması için çok sayıda oran yerine az sayıda fakat istenen sonuçları verebilecek oranlar tercih edilmelidir. Az sayıda oran hesaplanarak ulaşılan sonuçların yorumlanıp değerlendirilmeleri gereklidir. Tek başına kullanıldığında oran analizinin eksik kaldığı noktalar meydana gelebilir. Ama kullanılacak verilerin ya da oranların sayısı az ise karmaşık olmayan yapısı ile performans analizleri için tercih edilebilmektedir.

2.6.2. Parametrik yöntemler

Oran analizi performansın belirlenmesi konusunda birtakım noktalarda yetersiz kalmaktadır. Bu yetersizliklerden dolayı bankaların performanslarının ölçülmesi adına farklı yöntemler geliştirilmiştir. Oran analizi verilerin rasyonel kullanılıp kullanılmadığı ve performansı ölçmek için uygun bileşenlerin seçilip seçilmediği gibi konularda eksik kalmaktadır. Bu noktada sınır analizi kapsamında parametrik ve parametrik olmayan yöntemler ortaya çıkmaktadır. Bu analizlerde etkin olarak çalışan birimler baz alınarak

diğer birimlerin bu sınıra ne derecede yakın olduğu incelenmektedir. Parametrik ve parametrik olmayan yöntemler kullanılarak genellikle etkinlik ve verimlilik ölçülmektedir.

Parametrik yöntemlerde genel olarak gözlem kümeleri bulunmaktadır. Kümelerde en iyi performans etkin sınır olarak ifade edilmektedir. Yapılan analiz sonucunda etkin sınırdan sapma göstermeyen gözlemler etkin olarak tanımlanırken, bu sınırdan sapan gözlemler etkin değildir. Buna ek olarak etkin sınırla hiçbir şekilde etkileşimde olmayan gözlemler de mevcuttur. Parametrik yöntemlerle yapılan bir analizde başarısızlık kavramı, çıktı düzeyleri birbirine eşit olduğu durumlarda yüksek maliyet ya da birbirine eşit girdi düzeyinde daha az çıktı olarak ifade edilebilmektedir.

Parametrik yöntemlerde belirlenen etkin sınırdan sapmaları, etkin olmayan gözlem ve rassal hata olarak iki şekilde ifade etmek mümkündür. Fakat bu iki kavramın birbirlerinden ayrılması ve meydana gelecek sapmaların hangisiyle ifade edileceği son derece önemlidir. Parametrik yöntemler, bu iki kavramın nasıl oluştuğu ile ilgili farklı yaklaşım ve düşüncüler doğrultusunda çeşitli varsayımlara ayrılmaktadır. Bu bağlamda temelde etkinlik ve verimliliği ölçmek için kullanılan parametrik yöntemler; Stokastik Sınır Yaklaşımı (SFA), Serbest Dağılım Yaklaşımı (DFA) ve Kalın Sınır Yaklaşımı olarak ifade edilebilmektedir.

2.6.2.1. Skotastik sınır yaklaşımı

Bu yaklaşım analiz edilecek değişkenler arasında fonksiyonel bir ilişki kurarak etkin sınırı tahmin etmektedir. Fonksiyon saptandıktan sonra çeşitli ekonometrik teknikler kullanılarak bilinmeyen parametreler hesaplanmaktadır. Örneğin maliyet, kar ve üretim gibi değişkenlerle girdi, çıktı ve çevresel faktörler gibi açıklayıcı değişkenler arasında bir ilişki kurulmaktadır. Aynı zamanda hata payı da modele dahil edilmektedir. Ekonometrik bir yaklaşım olan SSY'de, bir analiz için etkin sınırdan sapmaların ne kadarının rassal hata ne kadarının etkin olmayan gözlem olduğu belirlenmelidir. Bu sayede sonuçların güvenilirliği artacaktır. Bu ayrım farklı dağılımları neticesinde birbirinden ayrılmaktadır. Etkin olmayan gözlem asimetric dağılırken rassal hatanın simetric dağıldığı varsayılmaktadır.

SSY, temel olarak ekonometrik modellere dayanmaktadır. Hangi etkinlik türü ölçülecekse ona uygun bir fonksiyonel yapının oluşturulması gerekmektedir. Bu nedenle

SSY kısıtlayıcı bulunmaktadır. Buna ek olarak gözlemlerin etkin olmayan ve rassal hata olarak ayrılmasında da eksik olduğu noktalar bulunmaktadır.

2.6.2.2. Serbest dağılım yaklaşımı

Serbest Dağılım Yaklaşımı da Stokastik Sınır Yaklaşımı da fonksiyonel form varsayımı gerektirmektedir. Ancak bu yaklaşım sapmaların rassal hata ve etkin olmayan gözlem olarak ayrılmasında farklı bir yöntem kullanmaktadır. Rassal hata ve etkin olmayan gözlemlerin tespiti için SSY'nin aksine spesifik dağılımlar gerekmemektedir. Bu iki hata teriminin ve bileşenlerinin herhangi bir dağılım gerçekleştirebileceği varsayılmaktadır.

SDY uygulamalarında kaç yıllık verilerle çalışılacağı oldukça önemlidir. Kullanılacak yıl sayısının az olması ve çok olması durumunda çeşitli sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Kullanılacak yıllık veriler çok az ya da çok fazla olduğunda etkinliğin ölçümü tam olarak yapılamamaktadır. Bununla birlikte işletmeler arası yapılacak karşılaştırmalar da istenen sonucu vermeyecektir. Ancak buna rağmen en uygun dönemin olacağı konusunda net olarak ifade edilememektedir. İşletmelerin etkinlikleri zaman içinde birçok faktörden etkilenmektedir. Bu durumda SDY, işletmelerin belirli dönemlerdeki etkinlikleri yerine, en iyi uygulamaların ortalama standart sapmasını ölçmektedir.

2.6.2.3. Kalın sınır yaklaşımı

Kalın Sınır Yaklaşımı diğer iki yöntemden dağılımlar üzerine yaptığı varsayımlarla farklılaşmaktadır. KSY, etkin olmayan gözlem ve rassal hata unsurlarının dağılımlarına yönelik varsayımlarıyla SDY yönteminden ayrılmaktadır. KSY de bu iki unsurun dağılımlarının ne şekilde olacağına yönelik bir varsayım bulunmamaktadır. Bu yöntemde beklenen ve gözlemlenen değerler arasındaki farkların en büyük ve en küçük değerleri rassal hatayı oluşturmaktadır. Bu değerlerden geri kalanlar ise etkin olmayan gözlemleri oluşturmaktadır. KSY aynı zamanda Stokastik Sınır Yaklaşımı'na bir alternatif olarak ortaya konmuştur.

2.6.2.4. Regresyon analizi

Parametrik yöntemlerle birlikte regresyon analizi kullanılmaktadır. Regresyon analizi, aralarında sebep sonuç ilişkisi bulunan birden çok değişkenin aralarındaki ilişkiyi

belirleyen ve bu ilişkilerden yola çıkarak mevcut konu ile ilgili tahminler yapan ya da öngörülerde bulunan istatistiksel bir analiz tekniğidir. Bir anlamda regresyon analizi bilinen verilerden yola çıkarak gelecekte ortaya çıkacak olayların tahmin edilmesine olanak sağlamaktadır. Buna ek olarak değişkenler arasındaki ilişkileri kullanarak mevcut olan değişkenin değerlerinden diğer değişkenlerin değerlerini tahmin edebilmektedir (Sarstedt and Mooi, 2014, s.194).

Bir anlamda oran analizinin eksik kaldığı noktaları tamamlamak adına regresyon analizlerine başvurulmaktadır. Regresyon analizi ile bir işletmenin girdileri ve çıktıları arasındaki ilişkiler parametrik olarak tanımlanmaya çalışılmaktadır. Analizin yapılabilmesi için bir fonksiyon tanımlanmaktadır. Bu fonksiyon ile beraber bir çıktı düzeyi belirlenmektedir. Analiz sonucunda belirlenen çıktı düzeyinin üzerinde bulunan sonuçlar etkin kabul edilirken altında kalan sonuçlar etkin olmamaktadır.

Regresyon analizinin de eksik kaldığı eleştirildiği noktalar bulunmaktadır. Analizde tek bir çıktı dikkate alınmaktadır. Bu da bütün çıktıların bu tek çıktının birimi üzerinden değerlendirilmesi anlamına gelmektedir. Böyle bir durum söz konusu olduğunda çıktıların birimlerinin farklı olduğu durumlarda analiz mümkün olmamaktadır. Diğer taraftan regresyon analizinde en verimli birim referans olarak alınmamaktadır. En verimli birim yerine ortalama değerler etkinlik ölçütü olarak kullanılmaktadır. Bunun sonucunda etkin olan birimler yalnızca ortalamanın üzerinde bir verimlilik ya da etkinliğe sahip olmaktadır. Son olarak regresyon analizinde üretim fonksiyonu parametrik olarak belirlenmektedir. Bu da üretim fonksiyonlarının tek bir şekilde tanımlanmasına yol açmaktadır. Tek biçimli bu tanımlama verimlilik ve etkinlik analizlerin de performansın belirlenmesine yönelik çalışmalarda yetersiz kalmaktadır (Turóczy and Marian, 2013, 510).

2.6.3. Parametrik olmayan yöntemler

Parametrik yöntemler, regresyon analizleriyle birlikte tek bir çıktı ve birden fazla girdi değişkeni olan üretim ortamlarında tahminler yapmaya çalışmaktadır. Bunun aksine parametrik olmayan yöntemler çoklu girdi ve çoklu çıktı bulunan üretim noktalarında matematiksel programlama teknikleri kullanarak analizler gerçekleştirir. Bir anlamda çok sayıda değişken kullanma özelliğiyle diğer yöntemlere göre avantaj sağlamaktadır. Parametrik yöntemlerde kullanılan teknikler etkin sınıra olan uzaklığı ölçmektedir.

Parametrik olmayan yöntemlerde etkin olmayan gözlem ve rassal hataların dağılımları için bir varsayım söz konusu değildir. Bu nedenle yöntemin etkin sınırını, analiz öncesinde varsaymak yerine, gözlemler sonucunda sonradan oluşturmasına dayanmaktadır.

2.6.3.1. Veri zarflama analizi

Veri Zarflama Analizi, ürettikleri mal ya da hizmet açısından birbirleriyle benzer olan karar verme birimlerinin görelî etkinliklerinin ölçülmesi adına geliştirilmiş bir doğrusal programlama yöntemidir (Işık ve Kocakalay, 2003, s.164). Analiz, girdi ve çıktı sayılarının arttığı ve karşılaştırma yapılmasının zorlaştığı durumlarda kullanılmaktadır. Kullanım alanlarına bakıldığında, bu analiz yönteminin ilk olarak hastane gibi kar amacı gütmeyen kurumların karşılaştırmalı etkinliğinin ölçülmesinde rol aldığı gözükmektedir. Ancak daha sonra çeşitli projelerde dahil olmak üzere, kar amaçlı mal ve hizmet üreten farklı türdeki birçok şirketin karşılaştırmalı etkinliğinin ölçümünde kullanılmaya başlanmıştır (Behdioğlu ve Özcan, 2009, s.303). Veri Zarflama Analizi'nin çok sayıda girdi kullanan ve bu girdilerden çok sayıda çıktı elde eden üretim ortamlarında ölçüm yapabilme gibi özellikleri bulunmaktadır. Üstelik bu ölçümü parametrik yöntemlerde olduğu gibi önceden belirlenen bir fonksiyon üzerinden gerçekleşmemektedir (Hoque ve Rayhan, 2015, s.17). VZA ile karar birimlerindeki etkinliğin ölçüsü, kaynakları ile beraber belirlenebilmektedir. Bu sayede karar alıcılar etkin olmayan birimlerde girdi ve çıktı miktarlarında hangi ölçüde değişiklik yapılması gerektiğini görebilmektedir.

VZA, etkinlik ölçümleri için tercih edilen bir yöntemdir. Bu tercih edilmenin nedenleri aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Thagunna ve Poudel, 2013, s.56):

- Çok girdili ve çıktılı modellerle analiz yapabilmektedir.
- Girdi ve çıktılar farklı birimlere sahip olabilmektedir.
- Fonksiyonel bir formata ihtiyaç duymamaktadır.
- Karar birimlerinin etkinlikleri çeşitli referans gruplarıyla kıyaslanmaktadır.

VZA'nın temelleri 1957 yılında Farrel'in verimliliği ölçmek için daha iyi yöntemler geliştirmeye çalışmasına dayanmaktadır. Farrel etkinlik ölçmede kullanılacak metodların eksiklikleri olduğunu ortaya koymuş ve faaliyetlerin analizi için yöntemler geliştirmiştir (Cooper vd., 2005, s.4). 1978 yılına gelindiğinde ise etkinliğin ölçülmesinde parametrik olmayan bir yöntem olan VZA, Farrel tarafından önerilen sınır analizine dayanılarak

Charnes, Cooper ve Rhodes tarafından geliştirilmiştir (Deveci ve Karakoç, 2003, s.1). Bu tarihten itibaren yöntem oldukça fazla gelişme yaşamıştır. Günümüzde birçok kamu kurumu, bankalar ve işletmeler VZA'yı kaynak kullanımının etkinliği ve yönetim performansının belirlenmesi gibi konularda kullanmaktadır.

VZA'nın uygulanması için gerekli adımlar şu şekildedir (Kurşun ve Kuşakçı, 2016, s.135):

- Karar Birimlerinin Seçilmesi: VZA'da ilk adım karşılaştırmalı etkinlik ölçümünün yapılacağı karar birimlerinin seçilmesidir. Seçilen karar verme birimlerinin homojen olması analiz sonuçlarının anlamını arttıracaktır.
- Girdi ve Çıktıların Seçilmesi: Girdi ve çıktıların belirlenmesi sonuçların kabul edilebilirliğini arttıracaktır.
- Verilerin Elde Edilebilirliği ve Güvenirliği: Yapılacak etkinlik analizlerinde tüm karar verme birimlerine ait verilerin eksiksiz olması gerekmektedir.
- Göreli Etkinliğin Ölçümü: Karşılaştırmalı analizi yapılacak karar birimleri ile girdi ve çıktılar belirlendikten sonra uygun bir VZA modeli ile ölçüm gerçekleştirilir.
- Etkinlik Değerleri: Karar verme birimlerinin göreli etkinliklerine değer verilir. Bu değer 0-1 arasında değişmektedir. Etkin olan birimler 1 değerini alırken bu değerden farklı bir değer alan birimler etkin değillerdir.
- Referans Kümesi: Etkin olmayan karar verme birimleri için referans kümeleri oluşturulmaktadır.
- Etkin Olmayan Karar Birimleri İçin Hedeflerin Belirlenmesi: Göreli olarak etkin olmayan karar verme birimleri için hedef değerler oluşturulmaktadır. Hedef değerler karar vericilere birimleri etkin hale getirmelerinde yol gösterici olmaktadır.
- Sonuçların Değerlendirilmesi: VZA'da son aşama her bir karar verme biriminin sonuçlarını bütün girdi ve çıktıları göz önüne alarak değerlendirmektir.

3. TÜRKİYE’DE FAALİYET GÖSTEREN TİCARİ BANKALARIN ÇOK KRİTERLİ KARAR VERME TEKNİKLERİNE GÖRE PERFORMANS ANALİZİ

Çalışmamızda, bankaların 2007- 2017 dönemindeki performanslarının çok kriterli karar verme teknikleri kullanılacaktır. Yapılacak analizden önce performansın belirlenmesi için kullanılacak oranların ortaya konulması ve bu oranların gruplandırılması gerçekleştirilecektir. Bu gruplandırma CAMELS analizi kapsamında yapılmaktadır.

Bölüm içerisinde ilk olarak CAMELS analizi açıklanmaktadır. Bu açıklama finansal oranların gruplandırılmasının nasıl gerçekleşeceğini görmek adına yapılmaktadır. Bunun ardından bankaların finansal performanslarını inceleyen çalışmalar literatür başlığı altında yer almaktadır. Daha sonra performans analizi için kullanılacak çok kriterli karar verme teknikleri olan Shannon Entropisi ve TOPSIS yöntemleri açıklanmaktadır.

3.1 CAMELS analizi

Düzenleyici ve denetleyiciler, analistler ve yatırımcıların her bir bankanın mali durumunu periyodik olarak değerlendirmek zorundadırlar. 1979 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nde bankacılık sektöründe düzenleyici ve denetleyici kuruluş görevini üstlenen Federal Finansal Kurumlar İnceleme Komitesi (Federal Financial Institutions Examination Council- FFIEC), Tek Düzen Finansal Kurumlar Derecelendirilme Sistemi adı verilen CAMEL sistemini kurmuştur (Emir ve Çizgizi Akyüz, 2018, s.8). Daha sonra sistem ABD Ulusal Para Denetleme Kurumu ve ABD Merkez Bankası tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Bu değerlendirme modelinde her bir banka altı bileşen kapsamında incelenmektedir. Sermaye Yeterliliği (Capital Adequacy), Aktif Kalitesi (Asset Quality), Yönetim Kalitesi (Management Quality), Kazanç Oranı (Earnings Ratio), Likidite Oranı (Liquidity) ve Piyasa Risklerine Duyarlılığı (Sensitive to Market Risk) bileşenleri bankalar için değerlendirme kriterleridir. Aynı zamanda her bir kriterin baş harfi CAMELS analiz yöntemine ismini vermiştir. Bu analiz yöntemi kapsamında 1997 yılına kadar beş bileşen kullanılmıştır. Bu doğrultuda analiz CAMEL şeklinde literatürde geçmektedir. Daha sonra sistem 1997 yılından sonra piyasa riskine karşı

duyarlılığını gösteren S'nin eklenmesiyle altı bileşenden oluşmaktadır (Rim ve Salem, 2018, s.50).

CAMELS değerlendirme sistemi temel olarak bankacılık sektörünün etkinliğini denetlemek amacıyla geliştirilmiştir. Bununla beraber ticari bankaların genel mali durumunun analizinde ve uzaktan gözetim faaliyetlerinde kullanılmaktadır (Karaçor, vd., 2018, s.49). Sistemi oluşturan altı bileşen için ayrı ayrı finansal oranlar belirlenmiştir. Bankaların analizi de bu finansal oranlarla yapılmaktadır. Sonuç olarak CAMELS analizi bir bankanın finansal performansını, yasa ve düzenlemelere uyumunu, yönetim kabiliyetini ve faaliyetlerinin güvenilirliğini değerlendirmektedir.

CAMELS sistemi, ticari bankaların faaliyetlerindeki riski değerlendirmektedir. Bu sistem kapsamında bankaların görev ve yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini çeşitli oranlar yardımıyla belirlemektedir. Bu oranlar altı temel bileşen altında yer almaktadır. Bu bileşenler finansal kurumların finansal performansını, faaliyetlerinin güvenilirliğini ve yasalara uyumluluğunu yansıtmak için kullanılır (Zedan ve Daas, 2017, s.351).

Sistemin ilk bileşeni sermaye yeterliliğidir. Sermaye yeterliliği bir finansal kuruluşun mali anlamda sağlam bir yapıda olduğunu gösteren en önemli göstergedir (Aspal ve Dhawan, 2016, s.11). Sermaye yeterliliği bankaların paydaşlarını korumak ve güvenlerini kazanmak için önemli bir kavram olduğu gibi bankaları iflastan koruma adına fayda sağlamaktadır. Bankalar dönem dönem beklenmeyen zararlarla karşılaşabilmektedirler. Sermaye yeterliliği, bu zararların doğuracağı sıkıntıları gidermek için bankaların yeterli gücünün olup olmadığını göstergesidir. Sermaye yeterliliği bileşeni ile bankaların sermaye yeterliliği miktar ve kalite açısından değerlendirilmektedir. İlk bileşen için kullanılan bazı oranlar şu şekildedir:

- Özkaynaklar / (Kredi + Piyasa + Operasyonel Risk için Gerekli Sermaye Yükümlülüğü)
- Özkaynaklar / Toplam Aktifler
- (Özkaynaklar - Duran Aktifler) / Toplam Aktifler
- Net Bilanço Pozisyonu / Özkaynaklar
- (Net Bilanço Pozisyonu+ Net Nazım Hesap Pozisyonu)/ Özkaynaklar

Aktif kalitesi bileşeni ise bankaların varlıklarının kalitesini değerlendirmektedir. Varlıkların kalitesi bankanın mali sağlığını değerlendirmede önemli bir unsurdur.

Bankaların aktiflerinde en önemli yeri krediler almaktadır. Aktiflerin içinde büyük paya sahip olan krediler geri ödenmeme gibi riskler taşımaktadır. Bu yüzden aktif kalitesinin ölçümünde kullanılan oranların bir tarafında ağırlıklı olarak krediler bulunmaktadır. Bu noktada banka yönetimlerinin kredi riskini yönetme ve kontrol etme yetenekleri bu bileşen kapsamında değerlendirilmektedir (Sakarya, 2010, s.14). Aktif kalitesinin ölçüldüğü oranlar şu şekildedir:

- Finansal Varlıklar / Toplam Aktifler
- Toplam Krediler ve Alacaklar / Toplam Aktifler
- Toplam Krediler ve Alacaklar / Toplam Mevduat
- Takipteki Krediler / Toplam Krediler ve Alacaklar
- Özel Karşılıklar / Takipteki Krediler
- Duran Aktifler / Toplam Aktifler
- Tüketici Kredileri / Toplam Krediler

Bankalarda bulunan yönetim kurulu ve yönetimin, bankanın faaliyetlerine karşın oluşabilecek riskleri yönetebilme, bankayı yürürlükte olan yasa ve düzenlemeler doğrultusunda sağlıklı ve etkili bir şekilde yönetebilme gibi sorumlulukları bulunmaktadır. Bu sorumlulukların yerlerine getirilebilme oranları yönetim kalitesi bileşeni altında değerlendirilmektedir. Bir anlamda yönetimin kalitesi, bankaların yönetilmedeki performansını ve kapasitesini ele almaktadır (Aspal ve Dhawan, 2016, s.12). Yönetim kalitesi bileşeni için şu oranlar kullanılmaktadır:

- Vergi Öncesi Kar / Toplam Aktifler
- Dönem Net Karı / Özkaynaklar
- Net Kar / Şube Sayısı
- Toplam Faaliyet Gelirleri / Toplam Aktif
- Personel Giderleri / Diğer Faaliyet Giderleri

Karlılık bileşeni bankaların özkaynak ve aktiflerinin ne kadar verimli kullanıldığını incelemektedir. Karlılık, bankaların ellerinde bulundurdukları varlıkların sağladığı getirilere bağlıdır. Karlılığı ölçmek adına birçok finansal oran bulunmakla beraber bazıları şunlardır:

- Dönem Net Karı / Toplam Aktifler
- Dönem Net Karı / Özkaynaklar

- Vergi Öncesi Kar / Toplam Aktifler

Bankaların karşılaştıkları riskler arasında likidite riskinin önemli bir yeri mevcuttur. Likidite oranları genel olarak bankaların kısa vadeli yükümlülüklerini ödeme gücünü yansıtmaktadır. Kaynakların ne kadarının likit olduğu bankalar için üzerinde durulması gereken bir kavramdır. Likidite oranları şu şekildedir:

- Likit Aktifler / Toplam Aktifler
- Likit Aktifler / Kısa Vadeli Yükümlülükler
- Türk Parası Likit Aktifler / Toplam Aktifler
- Yabancı Para Likit Aktifler / Toplam Aktifler

CAMELS değerlendirme sisteminin son bileşeni riske karşı duyarlılıktır. Bankaların piyasa riskine karşı olan duyarlılığı incelenmektedir. Piyasa riski, faiz oranlarındaki değişimlerden, döviz kurlarında yaşanan değişimlerden, mal fiyatlarındaki değişimlerden kaynaklanabilir. Tüm bu değişimlerin yarattığı olumsuz etkilerin, bankaların işlemlerini ve sermaye değerlerini nasıl etkilediği piyasa riskine duyarlılık kapsamında incelenmektedir. Bu duyarlılığı yansıtan oranlar şu şekildedir:

- Yabancı Para Pasifler / Toplam Pasifler
- Yabancı Para Aktifler / Yabancı Para Pasifler
- Finansal Varlıklar / Toplam Aktifler
- Faiz Dışı Gelirler / Toplam Aktifler
- Faiz Gelirleri / Toplam Aktifler

CAMELS değerlendirme sistemi altı bileşenden meydana gelen ve bankaların denetim ve gözetimini sağlayan bir sistemdir. Bu bileşenler ve bu bileşenler kapsamında ele alınan oranların, bankaların mali durumlarını en iyi şekilde ortaya koymaları gerekmektedir. Böylelikle bankaların sermaye yeterliliği, karlılık ve likidite durumlarını sağlıklı bir şekilde analiz etmek mümkün olacaktır. Sağlıklı bir analiz de beraberinde güçlü bir denetim ve gözetim faaliyetini yaratacaktır.

3.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Finansal piyasalarda ve finansal hizmetler sektöründe bankalar ve özel finans kurumları büyük ve önemli paya sahiptirler. Bu derece önemli kurumların finansal

performanslarını devamlı bir şekilde ölçmek ve izlemek de finansal yapının birçok aktörü tarafından gerekli olmaktadır. Bu nedenle finansal sistemdeki aktörlerin dikkati performans kavramı üzerindedir. Bankacılık sektörünü, geçmişte oldukça etkilemiş ve günümüzde de etkileyecek pek çok faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerin etkileri zaman zaman ekonomik krizlere dahi dönüşmüştür. Bu faktörler rekabet ve küreselleşme ile beraber üst safhaya ulaşmış ve çeşitleri de artmıştır. Bu ortam bankacılık sektörü verilerinin sürekli olarak incelenmesi analiz edilmesi durumunu gerekli kılmaktadır. Sektörün performansının güncel bir şekilde ortaya koyulması olası krizlere bir erken uyarı sistemi ve rekabet koşullarında bir avantaj olarak fayda sağlaması açısından son derece kritiktir. Bankalar ve özel finans kurumları, performans verilerine sahip olduklarında geleceğe dönük adımlarını daha güçlü atabilmektedir. Bunun yanında geçmişteki hatalarını görmede de ciddi bir avantaja sahip olmaktadır.

Çalışmanın amacı, çok kriterli karar verme teknikleri kullanarak Türkiye’de faaliyet gösteren ticari bankaların performans sıralamasını gerçekleştirmektir. Bu amaç doğrultusunda literatürde de oldukça sık kullanılan oranlar kullanılarak bankaların performansları belirlenmeye çalışılacaktır. Bu araştırmanın, finansal sistemin aktörlerine ve bu sistemin en önemli unsurları olan bankalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3.3. Literatür

Doğru 2011 yılında yaptığı çalışmada orta ölçekli bir bankanın performans analizini gerçekleştirmiştir. Bu analiz, karlılığın belirleyicileri analizinin temel teorik alt yapısı çerçevesinde gerçekleşmiş ve karlılığa dayalı performans ölçülmüştür. Bankaların karını maksimize edebilmeleri için bir yol haritası oluşturulmaya çalışılmıştır. Çalışmada, bankaların karlılıklarının birer göstergisi olan Net Faiz Marjı (NIM), Aktife Göre Getiri (ROA) ve Özkaynağa Göre Getiri (ROE) 13 farklı değişken yardımı açıklanmaya çalışılmıştır. Karlılığı etkileyen faktörler belirlemede SAS Programı ile Çoklu Regresyon Analizi ve Regresyon Analizi ile Autoregressive Errors yöntemleri kullanılmıştır. 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 yılları ve 31.03.2010 tarihine kadar aylık bazda toplam 63 adet bilanço ve gelir tablosu çalışmanın veri setini oluşturmaktadır. Çalışma sonucunda karlılık üzerinde doğrudan ve güçlü bir etki yarattığı saptanan iki değişken saptanmıştır. Bankanın personel harcamaları ve faiz dışı giderler bankanın karlılığını doğrudan etkilemektedir. Banka'nın aktifindeki büyüme, karlılığını pozitif anlamda etkilemektedir.

Diğer yandan kredilerindeki büyüme ise karlılığına ve yüksek faiz marjına pozitif bir etkiye bulunmamaktadır(Doğru, 2011, s.68).

Sezgin Alp ve Hazar 2015 yılında gerçekleştirdikleri çalışmalarında uzaklık yönlü fonksiyon yaklaşımı ile bankaların etkinliğini risk kavramını dahil ederek incelemişlerdir. 2013 yılısonundan itibaren Türk Bankacılık Sektörü'nde faaliyette gösteren 45 bankanın 23 tanesi analiz kapsamına dahil edilmiştir. Personel sayıları, toplam aktifleri ve mevduat miktarları temel girdiler olarak değerlendirilmiştir. Bunun yanında bankaların kredileri ve portföy yatırımları arzu edilen çıktılar olarak istenmektedir. Diğer taraftan bankaların kredi riskleri ile piyasa riski değerleri ise istenmeyen çıktılardır. Gerçekleştirilen analizler sonucunda, bankaların değerlendirilmesinde yalnızca pozitif çıktılarının kullanılmasının yanıltıcı olacağı kanısına varılmıştır. Ulaşılan ve önemli olan diğer bir sonu ise bankaların risk seviyelerini nasıl yönettiklerinin oldukça önemli bir konu olduğudur(Sezgin Alp ve Hazar, 2015, s.172).

Türkiye bankacılık sektöründeki katılım bankalarının finansal performans ölçümlerinin Topsis Metodu ile gerçekleştirildiği çalışma, Esmer ve Bağcı tarafından yapılmıştır. 2005-2014 yıllarını kapsayan çalışmada Türkiye'de faaliyet gösteren tüm Katılım Bankaları: Türkiye Finans, Albaraka Türk ve Kuveyt Türk bankalarının finansal performansları analiz edilmiştir. Aktiflerin karlılığı, özkaynakların karlılığı, özkaynaklar/toplam aktifler, net kar payı gelirleri/toplam aktif, takipteki krediler/toplam krediler, toplam krediler/toplam aktif ve vergi öncesi kar / pasif toplamı çalışmada kullanılan oranlar olmuştur (Esmer ve Bağcı, 2016, s.29).

Doğan 2013 yılında gerçekleştirdiği çalışmada, katılım bankaları ile geleneksel bankaların performanslarını karşılaştırmıştır. Araştırma 2005-2011 yılları arasında ele almaktadır. Karlılık, likidite, risklilik, borç ödeme gücü ve sermaye yeterliliği gibi finansal oranlar kullanılarak katılım bankaları (Kuveyt Türk, Albaraka, Türkiye Finans) ve geleneksel bankaların (Akbank, Garanti Bankası, İş Bankası, Yapı Kredi Bankası) performansları ölçmüştür. Çalışmada, 4 kategori altında 9 finansal oran kullanılmıştır. Bu oranlar karlılık (ROA ve ROE), likidite, risk ve borç ödeme gücü ve sermaye yeterlilik oranlarıdır. İki farklı tür olan bankaların analizlerini yapmak için t-testi kullanılmıştır. Sonuç olarak katılım ve geleneksel bankaların karlılıkları açısından farklı bir durum saptanamamıştır. Fakat bununla beraber, geleneksel bankaların katılım bankalarına göre

likiditesi, borç ödeme gücü ve sermaye yeterliliği daha yüksek ve riskliliğinin ise daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Doğan, 2013, s.182).

Hizmet sektöründe faaliyet gösteren banka işletmesinin performansının analiz edilmesi kapsamında gerçekleştirilen çalışma 2005 yılında Erkut ve Albayrak tarafından yapılmıştır. Performans analizi için finansal ve finansal olmayan ölçülerin birlikte kullanıldığı bir performans değerlendirme modeli inşa edilmiştir. Bankacılık sektöründe, yalnızca finansal ölçülerle yapılan performans analizlerinin eksik kaldığı vurgulanmaktadır. Sosyal kriterler göz önüne alınmadan sadece ekonomik ölçülerle yapılan analizlerin içerisinde birtakım eksiklikler barındırdığı ortaya konmaya çalışılmıştır. Çok kriterli bir karar verme yöntemlerinden Analitik Hiyerarşi Süreci yönteminin seçilmesinde finansal kriterler gibi finansal olmayan kriterlerin de kullanımına olanak verilmesi etkili olmuştur. Performans ölçümü için finansal performans ölçütü ve finansal olmayan performans ölçütü olarak iki grup oluşturulmuştur. Finansal performans ölçütleri olarak karlılık kriterleri (sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, likidite, karlılık, gelir-gider yapısı, grup payı, sektör payı) ve risk kriterleri (likidite riski, kredi riski, sermaye riski, faiz riski) ele alınmıştır. Hizmet sistemlerinde faaliyet gösteren işletmelerin analizinde finansal ve finansal olmayan performans ölçülerini bir arada bulundurmaları sonucuna ulaşılmıştır. Bununla beraber çalışma finansal olmayan kriterlerin etkilerini ortaya çıkarmıştır (Albayrak ve Erkut, 2005, s.54).

Demireli 2010 yılında yaptığı çalışma 2001–2007 yılları arasındaki 7 yıllık dönemi kapsamaktadır. Bu dönem itibariyle Türkiye’de faaliyet gösteren kamu bankalarının performanslarının çok kriterli karar verme yöntemlerinden TOPSIS yöntemi ile analizi ele almıştır. Çalışmada performans puanlarının belirlenmesinde TOPSIS performans değerlendirme yönteminde kullanılmak üzere 10 adet oran seçilmiştir. Çalışmada TOPSIS puanlarının belirlenmesi amacıyla Özsermaye / Toplam Aktifler, Toplam Krediler / Toplam Aktifler, Takipteki Krediler (net) / Toplam Krediler, Duran Aktifler / Toplam Aktifler, Likit Aktifler / Toplam Aktifler, Likit Aktifler / Kısa Vadeli Yükümlülükler, Dönem Net Karı (Zararı) / Toplam Aktifler, Dönem Net Karı (Zararı) / Özkaynaklar, Net Faiz Geliri / Toplam Aktifler, Net Faiz Geliri / Toplam Faaliyet Gelirleri oranları kullanılmıştır. Çalışma sonucunda ülke içinde yaygın olarak faaliyette bulunan kamu sermayeli bankaların yerel ve global finansal krizlerden etkilendiği

sonucuna varılmıştır. Bunun yanında bankaların performanslarının yurtdışı kaynaklı verilere bağlı olarak dalgalanmalar ve değişimler gösterdiği saptanmıştır. Son olarak analiz edilen dönem içerisinde bankacılık sektöründe göze çarpan bir iyileşmenin meydana gelmediği ortaya konmuştur (Demireli, 2010, s.110).

Görener ve Dinçer çalışmalarında, Türkiye'deki kamu, özel ve yabancı sermayeli bankalarını önce gruplandırmış, daha sonra bu grupların finansal performanslarının ölçümünde kullanılacak kriterlerin ağırlıklarını, analitik hiyerarşi süreci (AHP) kullanarak hesaplamıştır. Sonrasında ise VIKOR yöntemi kullanarak performans analizi gerçekleştirmişlerdir. Performans değerlendirilmesi için otuz bir adet kriter seçilmiştir. Akademisyenler ve sektör çalışanlarından oluşan karar verici grubun görüşleri neticesinde oluşturulan kriterler sekiz gruba ayrılmıştır ki bunlar sermaye yeterliliği, bilanço yapısı, likidite, karlılık, gelir ve gider yapısı, sektör payları, grup payları, şube odaklı verilerdir. Daha sonra sekiz grup ve otuz bir kriterden oluşan oranların performans değerlendirme aşamasındaki ağırlıkları saptanmıştır. Analiz sonucunda, 2002 ve 2003 yıllarında yabancı sermayeli bankaların kamu ve özel sermayeli bankalarla karşılaştırıldığında performanslarının daha iyi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç sermaye yeterliliği, bilanço yapısı, likidite, karlılık, gelir ve gider yapısı, sektör ve grup payları ile şube odaklı veriler karşılaştırılarak elde edilmiştir (Dinçer ve Görener, 2011, s.123).

Promethee yöntemi kullanılarak kamu bankaları ile özel bankalar arasında kârlılık performansları karşılaştırması Bağcı ve Rençber tarafından 2014 yılında yapılmıştır. Çalışma, 2006-2012 yıllarını kapsamaktadır. Üç kamusal sermayeli banka (Ziraat Bankası, Halkbank ve Vakıfbank) ve halka açık özel bankaların (Yapı Kredi Bankası, Alternatifbank, İş Bankası, Akbank, Garanti Bankası, TEB, Tekstilbank, Şekerbank, Finansbank ve Denizbank) bilanço ve gelir tablolarından elde edilen veriler kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan rasyolar: Net Kâr / Toplam Aktif, Net Kâr / Özkaynak Toplamı ve Vergi Öncesi Kâr / Toplam Aktiftir. Çalışmanın sonucunda kamu bankaları içerisinde en kârlı bankanın Halk Bankası olduğu ortaya koyulmaktadır. Öte yandan özel bankalar içerisinde ise Denizbank'ın en karlı banka olduğu anlaşılmıştır (Bağcı ve Rençber, 2014, s.44).

Yayar ve Baykara 2012 yılında yaptıkları çalışmada Türkiye'deki katılım bankalarının 2005– 2011 yılları arasındaki faaliyetlerinin etkinlik ve verimlilikleri

ölçmektedirler. Etkinlik ve verimlilik ölçme işlemi, TOPSIS (Technique for Order Preference by Similarity to An Ideal Solution) tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Türkiye’de faaliyette bulunan 4 katılım bankasının etkinlik ve verimlilik analizinin yapıldığı çalışmada konsolide ve konsolide olmayan yıllık bilançolardan elde edilen veriler kullanılmıştır. Bu veriler en önemli görülen 6 adet etkinlik ve 6 adet de verimlilik oranını kapsamaktadır (Yayar ve Baykara, 2012, s.39).

Ecer 2013 yılındaki çalışmasında Gri İlişkisel Analiz (GİA) yaklaşımını kullanarak özel Türk bankalarının finansal performanslarını karşılaştırmayı hedeflemiştir. Çalışma için kullanılan veriler 2008-2011 dönemini kapsamaktadır. Bu hedef doğrultusunda Türkiye’de faaliyet gösteren 11 özel banka için CAMELS kriterlerinden sermaye yeterliliği, likidite, aktif kalitesi ve karlılık göstergeleri kapsamında finansal oranlar belirlenmiştir. Belirlenen bankalar, 12 finansal oran ile 2008-2011 dönemi verileri esas alınarak performanslarına göre sıralanmışlardır. Finansal göstergeler açısından bakıldığında aktif kalitesini ortaya koyan finansal oranların bankaların finansal performansının belirlenmesinde daha fazla etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Diğer taraftan sermaye yeterliliği ortaya koyan finansal oranlar ise performansı en az etkileyen oranlardır (Ecer, 2013, s.180).

Gümüş ve Nalbantoğlu tarafından 2015 yılında yapılan çalışmada CAMELS analiz yöntemi kullanılarak, Türk Bankacılık Sektörü ’nün 2002-2013 yılları arasındaki performansı ölçülmektedir. Performans ölçümü yapılırken bankalar; Kamu, Yerli Özel, Yabancı ve Katılım Bankaları olarak 4 gruba ayrılmış ve analiz karşılaştırmalı olarak yapılmıştır. Analiz için kullanılan bileşenler ve bunları oluşturan finansal oranlar CAMELS performans analizi kapsamında oluşturulmuştur. Oluşturulan bu oranlar daha sonra ağırlıklandırılmıştır. Sermaye etkinliğinde (C) faizle çalışan bankaların, katılım bankalarından daha güçlü bir yapıya sahip olduğu ortaya konulmuştur. Bu farkın faizle çalışan bankaların güçlü sermaye yapıları ve daha uygun çalışma koşullarına dayandırılmaktadır. Aktif kalitesinde (A), Yerli Özel ve Yabancı sermayeli bankalar sektör ortalamasının üzerinde kalmıştır Kamu ve Katılım Bankaları aktif kalitesi göz önüne alındığında sektör ortalamasının altında kaldığı tespit edilmiştir. Yönetim kalitesinde (M) Yerli Özel Bankaların, diğer banka gruplarına göre oldukça başarılı bir olduğu gözükmektedir. Bu başarı, Yerli Özel Bankaların sahip olduğu düşük kredi takip oranı ve faiz dışı gelirlerinin yüksekliği ile açıklanmaktadır. Daha sonra karlılıkta (E)

Yerli Özel Bankalar, faiz dışı gelirleri, alınan komisyonlardaki başarılı yönetimi ile tüm bankalar içerisinde ilk sırada yer aldığı tespit edilmiştir. Son olarak ise likidite oranlarına (L) bakıldığında tüm banka gruplarının birbirlerine yakın bir performans sergilediği gözükmektedir(Gümüş ve Nalbantoğlu, 2013, s.104).

2006-2014 yılları arasında Pakistan'da faaliyet gösteren İslami ve geleneksel bankaların finansal performansını ortaya koymak amacıyla yapılan çalışmada beş İslami ve beş benzer büyüklükte geleneksel banka seçilmiştir. Tüm banka oranlarının ortalamaları alınarak yapılan oran analizleri, verimlilik, likidite, aktiflerin kalitesi ve kaldıraçlar olarak dört ana grupta ele alınmıştır. Etkinlik rasyosu olarak aktif karlılığı, öz kaynak karlılığı, hisse başı kazanç, faiz oranları kullanılmıştır. Likidite rasyosu olarak toplam varlığa yatırım (Toplam Yatırım / Toplam Aktifler), toplam varlığa ilişkin avanslar (Toplam Net Avanslar / Toplam Varlıklar) oranları kullanılmıştır. Aktiflerin karlılığı rasyosu için Sorunlu Krediler / Toplam Avanslar ve Sorunlu Kredilere Karşı Tedbirler / Toplam Avanslar kullanılmıştır. Son olarak Kaldıraç Rasyosu için ise Sermaye Oranı ile Toplam Mevduat / Toplam Özkaynaklar oranları kullanılmıştır. Sonuçlar İslami Bankaların performansının verimlilik, getiri ve varlık kalitesi açısından daha iyi olduğunu göstermektedir (Aziz vd., 2016, s.1390).

2017 yılında yapılan çalışmada Alshammari, Körfez İşbirliği Konseyi (GCC) ülkelerindeki iki popüler bankacılık çeşidi arasındaki olası performans farklılıklarını ortaya koymaya çalışmıştır. Bankaların performansını ölçmek için kullanılan kriterler aktiflerin karlılığı ve öz sermaye karlılığıdır. Bu oranlar farklı regresyon testleri ile değerlendirilmiştir. Regresyon modelleri İslami Bankaların, geleneksel bankalara göre performans ölçütleri ve zaman periyodları dikkate alınmaksızın bir adım önde olduğunu ortaya koymuştur. Likidite geleneksel bankacılığın performansı için doğrudan bir gösterge olarak ortaya çıkarken İslami Bankalar için bunun geçerli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Alshammari, 2017, s.243).

Malezya'daki İslami ve geleneksel bankacılık sistemleri arasındaki verimlilik düzeyinin karşılaştırmalı olarak incelendiği çalışma, 2016 yılında Ben Mbarek tarafından yapılmıştır. Bankaların karlılığı ile ilişkili üç bağımlı değişken kullanılmış olup bunlar aktiflerin karlılığı, öz sermaye karlılığı ve maliyet gelir oranıdır. Öte yandan kullanılan bağımsız değişkenler bankanın büyüklüğü (Toplam Aktifler), bankanın yaşı, sermaye yeterliliği, Krediler / Toplam Varlıklar, Krediler / Toplam Mevduatlar olarak

saptanmıştır. Genelleştirilmiş En Küçük Kareler Yöntemi ile Generalized Method of Moments in System (GMM in System) yöntemi ise çalışmanın ekonometrik analizleri için kullanılmıştır (Ben Mbarek ve Ben Mbarek, 2016, s.42).

2005-2010 döneminde GCC bölgesinde faaliyet gösteren geleneksel bankaların ve İslami Bankaların performansını inceleyen ve karşılaştıran çalışma, Siraj ve Pillai tarafından 2012 yılında yapılmıştır. Altı İslami Banka ve altı Geleneksel Banka için yapılan çalışmada performans göstergesi olarak İşletme Karı Oranı (OER), Net Kar Oranı (NPR), Aktif Karlılığı (ROA), Özkaynak Karlılığı (ROE), Sermayenin Geri Dönüşü (ROCA), İşletme Giderleri, Kâr, Varlıklar, Faaliyet Gelirleri, Mevduatlar ve Toplam Özkaynak kriterleri kullanılmıştır. Dönem boyunca seçilen bankaların performansını incelemek için yıllık Ortalama Büyüme Oranı (AAG) hesaplanmıştır. Analizlere dayalı çıkarımlar, çalışma döneminde İslami Bankacılığın daha iyi performans gösterdiğini ortaya koymuştur. İslami Bankaların Geleneksel Bankalardan daha çok öz kaynakla finanse edildiği de çalışmanın ortaya çıkardığı sonuçlardan bir tanesidir (Siraj ve Pillai, 2012, s.149).

Pakistan'daki İslami ve Geleneksel Bankacılığın performansını analiz etmek ve karşılaştırmak ve hangi bankacılık akımının diğerlerinden daha iyi performans gösterdiğini bulmak amacıyla yapılan çalışmayı Hanif, Tariq vd. (2012) kaleme almıştır. 22 Geleneksel Banka ve 5 İslam Bankasının konu edildiği çalışmada performans analizi kriterleri banka içi ve banka dışı faktörler olarak ikiye ayrılmıştır. Dış faktörlerin analizi müşterilerin tutumları ve banka hakkındaki algılarını içerirken, iç faktörler bankaların kârlılık, likidite, kredi riski ve borç ödeme gücü gibi performans ölçüm kriterlerini içermektedir. Performans ölçümünde kullanılan dokuz oran karlılık için aktif karlılığı, özkaynak karlılığı, maliyet / gelir oranı; likidite için; Krediler / Toplam Varlıklar, Likit Varlıklar / Müşteri Mevduatı ve Kısa Vadeli Ffonlar, Krediler / Toplam Mevduatlar ve Borç Oranları; Kredi Riski için Ortak Sermaye / Toplam Varlıklar, Toplam Özkaynaklar / Net Krediler, Sorunlu Krediler / Toplam Krediler oranlarıdır. Geleneksel Bankacılığın likidite yönetiminde İslami Bankalara göre daha iyi durumda olduğu fakat kredi riski yönetimi ile ödeme gücü yönetimi açısından bunun tam tersi bir durum söz konusu olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Hanif, vd., 2012, s.69).

Eren ve Çalışkan tarafından 2016 yılında yapılan çalışmada, özel ve yabancı sermayeli mevduat bankalarının 2010-2014 dönemine ait finansal performansları

karşılaştırılmaktadır. 2014 yılı sonu itibariyle aktif büyüklüklerine göre banka sıralamasında bulunan ilk 20 kamusal, özel ve yabancı sermayeli banka bu karşılaştırmaya dahil edilmiştir. Karşılaştırma için 10 adet finansal oran kullanılmıştır. Bu oranlar kullanılarak çok kriterli karar verme yöntemlerinden AHP ve PROMETHEE analizleri gerçekleştirilmiştir. Kullanılan oranlar ve onların ağırlıkları, CAMELS derecelendirme sisteminde kullanılan bileşenler olan varlık kalitesi, sermaye yeterliliği, karlılık, yönetim kalitesi, likidite, piyasa riski göstergeleri kapsamında seçilmiştir. Buna ek olarak TCMB'nin bankacılık sağlamlık endeksinde yer alan bölümler de oranların ağırlıklarını belirlemede kullanılmıştır. Yapılan çalışmalar neticesinde en iyi finansal performansı kamusal sermayeli bankalardan olan Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası'nın sergilediği görülmektedir (Çalışkan ve Eren, 2016, s.104).

Veri Zarflama Analizini (DEA) kullanılarak İslami ve Geleneksel Bankaların 2008 Finansal Krizİ öncesinde, kriz anında ve sonrasında (2004-2009) performansının karşılaştırıldığı çalışma, 2014 yılında Johnes Izzeldin vd. tarafından yapılmıştır. Etkinliğin ve performansın göstergeleri olarak bankaların Toplam Varlıklarının Değeri, Kredi Zararları / Krediler, Krediler / Toplam Varlıklar ele alınmıştır. Verimlilik anlamında iki banka grubu arasında belirli farklar ortaya çıkmayan çalışmada İslami Bankacılığın verimlilik sınırlarının geleneksel bankalara göre daha zayıf olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Johnes, vd., 2014, s.104).

Türkiye'deki bankaların faaliyet oranları ve karlılık eğilimlerinin analiz edildiği çalışma, Demirel ve Atakişi tarafından 2013 yılında yapılmıştır. Analizde kullanılan finansal oranlar Aktif Karlılık, Net Faiz Marjı, Öz Kaynak Karlılığı, Özel Karşılıklar Sonrası Net Faiz Gelirleri / Toplam Aktifler, Diğer Faaliyet Giderleri / Toplam Aktifler, Türk Parası (TP) Aktifleri / Toplam Aktifler, TP Pasifleri / Toplam Pasifler, YP Aktifleri/ YP Pasifleri şeklindedir. Panel Veri Analizi kullanılan çalışmada, kamu ve özel bankalar için farklı sonuçlar ortaya çıkmıştır (Demirel, vd., 2013, s.110).

Jawadi vd'nin 2017 yılında yaptıkları çalışma dört farklı bölgedeki (Mısır, Körfez, Birleşik Krallık, Birleşik Devletler) İslami Bankaların subprime kriz sonrası performanslarını incelemeye yöneliktir. Hem küresel finansal krizi hem de kriz döneminin sonunu kapsayan 2 Temmuz 2007'den 19 Nisan 2016'ya kadar olan günlük verilerin kullanıldığı çalışmalarda performans göstergesi oranları olarak Aktif Karlılığı ve Tobin-q oranı kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar, İslami Bankaların performansının

nispeten bölgeye bağlı olduğunu ve İngiltere ve ABD'deki İslami Bankaların diğer bölgelere nazaran daha yüksek bir performans sergilediğini göstermektedir (Jawadi, vd., 2017, s.569).

2013 yılında yapılan çalışmada Moin, Pakistanda'ki ilk İslami Banka olan Meezan Bank Limited'in performansını yine Pakistan'da bulunan beş Geleneksel Banka'nın performansı ile karşılaştırılmaktadır. 2003-2007 döneminde İslami Banka'nın (MBL) karlılık, likidite, risk ve borç ödeme gücü ve verimlilik konusundaki performansı değerlendirilmiştir. Performansı değerlendirirken toplam on iki oran kullanılmıştır. Karlılık ölçüsü olarak; Aktif Karlılığı, Özkaynak Karlılığı, Vergi Sonrası Kar / İşlem Maliyetleri oranları kullanılmıştır. Likidite Ölçüsü için; Mevduat Oranı (LDR) = Kredi / Mevduat, Nakit ve Portföy Yatırımı Oranı (CPIDR) = Nakit ve Portföy Yatırımları / Mevduatlar, Varlık Oranı Kredisi (LAR) = Kredi / Varlıklar oranları kullanılmıştır. Risk ve Borç Ödeme Gücü Ölçüsü olarak; Borç Özkaynak Oranı (DER) = Borç / Özkaynaklar, Toplam Varlıklar İçindeki Borçlar (DTAR) = Borç / Toplam Varlıklar, Eşitlik Çarpan Oranı (EM) = Toplam Varlıklar / Özkaynaklar oranları kullanılmıştır. Etkinlik Ölçüsü için; Varlık Kullanımı (AU) = Toplam Gelir / Toplam Varlıklar, Faaliyet Gider Oranı (IOER) = Toplam Gelir / Toplam Faaliyet Gideri, İşletme Verimliliği (OE) = Toplam Faaliyet Giderleri / Toplam Faaliyet Geliri oranları kullanılmıştır. Çalışmada MBL'nin daha az karlı, daha fazla riskli ve aynı zamanda beş Geleneksel Banka'nın ortalamasına göre daha az verimli olduğu görülmüştür (Moin, 2013, s.16).

Bangladeş'te 2015 yılında yapılan çalışmada, İslami ve Geleneksel Bankaların performansları karşılaştırılmıştır. 2003 ve 2013 yılları arasında yirmi üç geleneksel ve yedi İslami Banka'nın verileri değerlendirilmiştir. Binary Logistic Regression (BLR) Analizinin kullanıldığı çalışmada performans indikatörleri olarak altı değişken kullanılmıştır. Net Kar / Ortalama Varlıklar (ROAA), Sorunlu Kredilerin Brüt Krediye Oranı (LLRGL), Özkaynakların Toplam Varlıklara Oranı (ETA), Gelir Maliyeti Oranı (CI), Likit Varlıklar Toplamı / Toplam Aktif (LTA) oranları, performans ölçümü için değişkenler olarak kullanılmıştır. Çalışmanın sonuçları, Bangladeş'teki Geleneksel ve İslami Bankaların Karlılık, Kredi Riski, Kapitalizasyon ve Banka Büyüklüğü arasında önemli bir fark olduğunu göstermektedir. Araştırma ayrıca, İslami Bankaların karlılık, verimlilik, likidite ve büyüklüklerinin Bangladeş'teki Geleneksel Bankalardan daha düşük olduğunu ortaya koymaktadır (Noman, vd., 2015, S.255).

Aras vd. tarafından 2016 yılında yapılan çalışmada, Geleneksel Bankalar ile Katılım Bankalarının kurumsal sürdürülebilirlik performansları çok boyutlu kurumsal sürdürülebilirlik yaklaşımı ile karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında 2013 yılında Türkiye’de sürdürülebilirlik raporu yayınlayan tüm bankaların raporlarındaki açıklamalar içerik analizi ile sayısallaştırılmıştır. Sürdürülebilirlik göstergelerinin ağırlıkları Entropi ile elde edildikten sonra, TOPSIS yöntemi uygulanarak bankaların kurumsal sürdürülebilirlik performans puanları hesaplanmıştır. Sürdürülebilirlik boyutları bazında performans puanlarında Geleneksel Bankacılık ve Katılım Bankacılığı’nda belirgin bir fark olmadığını görülmektedir (Aras, vd., 2016, s.75).

Chazi vd. tarafından 2018 yılında yapılan çalışma 2007-2009 yıllarında Körfez İşbirliği Konseyi (GCC) bölgesinde İslami ve İslami olmayan bankaların performanslarını ölçmeyi hedeflemektedir. 65 İslami Banka ve 153 Geleneksel Banka’nın performans ölçüm kriterleri olarak on bir oran belirlenmiştir. Bunlar; Aktif Karlılığı (ROA), Özkaynak Karlılığı (ROE), İşletme Geliri / Ortalama Toplam Varlıklar, Net Faiz Marjı, Ortalama Toplam Krediler ve Avanslar / Ortalama Toplam Varlıklar,, Ortalama Toplam Krediler ve Avanslar / Ortalama Toplam Müşteri Mevduatı, Ortalama Toplam Varlık / Ortalama Hissedar Özkaynakları, Ortalama Toplam Yükümlülükler / Ortalama Özkaynaklar, Devlet Tarafından Kontrol Edilen Mülkiyet Yüzdesi, Bankanın Yönetim Kurulu Üye Sayısı olarak ortaya çıkmaktadır. Çok Değişkenli Regresyon Analizinin kullanıldığı çalışmada 2008 küresel finansal krizi sırasında varlıkların ve işletme gelirlerinin geri dönüşünün İslami Bankalarda KİK Bölgesi'ndeki Geleneksel Bankalara kıyasla sırasıyla yüzde 1 ve yüzde 2,5 oranında daha yüksek olduğunu göstermektedir (Chazi, vd., 2018, s.125).

Fayed tarafından 2013 yılında yapılan çalışmada Mısır'daki İslami ve Geleneksel Bankacılığın performansını analiz etmek ve karşılaştırmak ve hangi bankacılık akımlarının diğerinden daha iyi performans gösterdiğini bulmak temel hedef olarak belirlenmiştir. Üç İslami Banka (Faysal İslam Bankası, El Baraka Mısır ve Ulusal Kalkınma Bankası) ve altı Geleneksel Bankaya (Mısır Ulusal Bankası, Banque Mısır, İskenderiye Bankası, Ulusal Societe Generale Bankası, Arap Afrika Uluslararası Bankası, Ticari Uluslararası Banka) ait veriler 2008 ve 2010 yılları arasını kapsamaktadır. Araştırmada kullanılan ana veri kaynağı, bankaların mali tablolarından elde edilen ikincil

verilerdir. Çalışma, banka performanslarını değerlendirmek için yedi finansal oran kullanmaktadır. Çalışmanın sonuçları Geleneksel Bankaların kârlılık, likidite, kredi riski yönetimi ve ödeme gücü konusunda İslami Bankalara olan üstünlüğünü göstermektedir (Fayed, 2013, s.12).

Al-Gazzar 2014 yılında yaptığı çalışmasında, 45 bankadan oluşan bir örneklem kullanarak, 2009- 2013 dönemindeki MENA & GCC Bölgesindeki İslami ve Geleneksel Bankaların finansal performansını karşılaştırmaktadır. Performans ölçümü için kullandığı oranlar CAMELS analizi kapsamında oluşmakta ve ANOVA ile birlikte regresyon analizleri çalışmanın yöntemini oluşturmaktadır. Performans ölçümü için kullanılan oranlar ise; Özkaynak Karlılığı, Aktiflerin Karlılığı, Net Faiz Marjı, Sermaye Yeterliliği, Yönetim Kalitesi, Likidite ve Enflasyon Oranlarıdır. Çalışmanın sonuçları, İslami Bankaların, Geleneksel Bankalara Sermaye Yeterliliği, Aktif Kalitesi, Yönetim Kalitesi ve Kazanç Kalitesi açısından üstün performans gösterdiklerini, ancak Geleneksel Bankalara kıyasla daha zayıf bir likidite konumuna sahip olduklarını ortaya koymuştur (Al-gazzar, 2014, s.53).

Amjad vd. tarafından 2013 yılında yapılan çalışmada Pakistan'daki İslami ve Geleneksel bankaların performanslarının karşılaştırılması hedeflenmiştir. Bankaların 2008 ile 2011 yılları arasındaki gelir tablosu ve bilançolardan alından verilerle oran analizleri yapılmış ortaya çıkan sonuçlar ANOVA ve t-testine tabi tutulmuştur. Performans ölçümünü Karlılık, Likidite, Risk ve Borç Ödeme Gücü, Sermaye Yeterliliği açısından değerlendirmek için on iki finansal oran kullanılmıştır. Karlılık için; Özsermaye Karlılığı ve Aktif Karlılığı, Likidite için; Cari Oran (CR) = Bankalar ile Nakit ve Hesap / Toplam Mevduat, Mevcut Varlık Oranı (CAR) = Cari Varlık / Toplam Varlık, Kredi Mevduat Oranı (LDR) = Kredi / Mevduat ve Net Kredi / Toplam Aktif Oranı (NLTA) = Net Krediler / Toplam Aktifler, Ödeme gücü için; Borç Özkaynak Oranı = Toplam Borç / Özkaynaklar, Toplam Borç / Toplam Varlık Oranı ve Kredi Mevduat Oranı, Sermaye Yeterliliği içinse; Özkaynaklar / Borçlar ve Toplam Sermaye / Risk Ağırlıklı Varlıklar kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçları İslami Bankaların Geleneksel Bankalardan daha likit, daha az riskli ve operasyonel olarak verimli olduklarını ortaya koymuştur (Amjad, vd., 2013, s.75).

Uddin vd. tarafından 2017 yılında yapılan çalışma, 2010-2014 yılları arasında Bangladeş'teki İslami ve geleneksel bankaların performansını, sermaye yeterliliği, varlık

kalitesi, yönetim kalitesi, kazanç yeteneği ve likidite durumu gibi CAMEL testleri kapsamında inceleyerek karşılaştırmalı bir analiz gerçekleştirmiştir. Performanslarını ölçmek ve karşılaştırmak için beş İslami Banka ve beş Geleneksel Banka seçilmiş ve finansal tablolarından veriler sağlanmıştır. Performansın ölçümü için CAMELS analizi kullanılmış ve sonuçlar t-testi ile doğrulanmıştır. Sermaye yeterliliği için sermayenin toplam aktiflere oranı (EQTA), aktif kalitesi için sorunlu krediler toplamı (LLR), yönetim kalitesi için gelirlerin maliyeti oranı (COSR), kazançlar için aktiflerin karlılığı ve özkaynak karlılığı, likidite için krediler/ toplam aktifler oranı (NLTA) kullanılmıştır. Sonuçlar geleneksel bankaların yönetim nitelikleri ve varlık nitelikleri İslami bankalarından daha iyi, İslami bankaların sermaye yeterliliği ve likidite durumu, geleneksel bankalarından daha iyi olduğu sonucuna ulaşmıştır (Uddin, vd., 2017, s.19).

Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankaların 2001-2010 yılları arasındaki performanslarının karşılaştırmalı olarak analiz edilmesi amacıyla yapılan çalışma Kandemir ve Arıcı tarafından 2013 yılında kaleme alınmıştır. CAMELS analiz yönteminin kullanıldığı çalışmada; sermaye yeterliliği için özkaynaklar / kredi + piyasa + operasyonel riske esas tutar), özkaynaklar / toplam aktifler ve (özkaynaklar- duran aktifler) / toplam aktifler oranları; aktif kalitesi için toplam krediler ve alacaklar / toplam aktifler, takipteki krediler (brüt) / toplam krediler ve alacaklar ve duran aktifler / toplam aktifler oranları; yönetim kalitesi için takipteki krediler (brüt) / toplam krediler ve alacaklar ve toplam faaliyet gelirleri / toplam aktifler oranları; karlılık için net dönem karı (zararı) / toplam aktifler, net dönem karı (zararı) / özkaynaklar, vergi öncesi kar / toplam aktifler ve net dönem karı (zararı) / ödenmiş sermaye oranları; likidite için likit aktifler / toplam aktifler ve likit aktifler / kısa vadeli yükümlülükler oranları; piyasa riskine duyarlılık için YP aktifler / YP pasifler, özel karşılıklar sonrası net faiz geliri / toplam aktifler ve bilanço içi döviz pozisyonu / özkaynaklar oranları kullanılmıştır. Analiz sonucunda 2001 bankacılık krizinin ardından mevduat bankalarının yüksek sermaye yeterlilik ve likidite oranlarına sahip oldukları anlaşılmıştır. Bu durum dolayısıyla olası yeni bankacılık krizleri karşısında mevduat bankalarının oldukça temkinli hareket ettikleri görülmüştür (Kandemir ve Demirel Arıcı, 2013, s.83).

Bıtırak ve Çetin tarafından 2010 yılında yapılan çalışmada özel kesim ticari bankalar ile katılım bankalarının finansal performansları değerlendirilmektedir.

Yapılacak analizler için kullanılan veriler bankaların 2005- 2017 dönemi mali tablolarından elde edilmiştir. Bu veriler ile oluşturulan finansal oranları ile bankaların finansal performanslarının değerlendirilmesine yönelik bir karlılık analizi gerçekleştirilmektedir. Analitik Hiyerarşi Süreci (AHS) yönteminin kullanıldığı çalışmada finansal oranlar kullanılmıştır. On beş finansal oran beş grupta değerlendirilmiştir (Çetin ve Bıtırak, 2010, s.88).

Kandemir ve Karataş tarafından yapılan çalışmada Borsa İstanbul'da işlem gören 12 mevduat bankası analiz edilmektedir. Bu bankaların 2004-2014 yılları arasındaki finansal performansları Gri ilişkisel analiz, TOPSIS ve VIKOR analiz yöntemleri ile değerlendirilmektedir. Çalışmada Faiz Giderleri/Faiz Gelirleri, Kredilerin Ortalama Getirisi, Net Kar/Dönen Varlıklar, Özsermaye Karlılık, Dönen Varlıklar/Aktifler, Özsermaye/Aktifler, Özsermaye/Krediler, Piyasa Değeri, Aktif Karlılık, Aktif Büyüme, Kredilerdeki Büyüme, Mevduattaki Büyüme, Net Kar Büyüme, Özsermaye Büyüme, Fiyat/Kazanç, Hisse Başına Kar, Piyasa Değeri/Defter Değeri, Krediler/Aktifler oranları kullanılmıştır. Gri İlişkisel Analiz yönteminin sonucunda, Vakıfbank en yüksek finansal performansa sahip banka olarak gözükmektedir. Buna karşılık olarak en düşük finansal performansa sahip banka ise Şekerbank olmuştur. Vakıfbank aynı zamanda TOPSIS analizi sonucunda da finansal performans sıralamasının en tepesinde bulunan banka konumundadır. TOPSIS analizi sonucunda da en düşük performansa sahip banka değişmeyerek yine Şekerbank olmuştur. Son olarak VIKOR yöntemine göre en yüksek performans sahip banka farklılık göstererek Denizbank olmuştur. VIKOR yöntemine göre performansı en düşük banka ise Tekstil Bank olarak belirlenmiştir (Kandemir ve Karataş, 2016, s.1174).

Toraman vd. tarafından 2015 yılında yapılan çalışmada Türkiye'de faaliyet gösteren mevduat ve katılım bankalarının 2006-2014 dönemi için performansları karşılaştırmalı bir şekilde analiz edilmiştir. Çalışmada performans ölçümü için kullanılan değişkenler Banka Karlılığı= Net Kar/ Toplam Aktif (ROA), Aktif Büyüklüğü= Toplam Aktiflerin Doğal Logaritması (LNAK), Likidite= Likit Aktiflerin Doğal Logaritması(LNLKD), Operasyonel Etkinlik= Net Faiz Marjı= (Faiz Gelirleri- Faiz Giderleri) / Net Kar (NFM), Kredi Kalitesi= Takipteki Krediler/ Toplam Krediler (KRD), Sermaye Yeterliliği= Özsermaye/ Toplam Krediler (ÖZS) şeklindedir. Uygulanan t-testi sonucunda mevduat bankalarının toplam aktif ve likit aktif büyüklüklerinin katılım

bankalarından daha yüksek olduğu ve sermaye yeterliliği anlamında mevduat bankalarının katılım bankalarına nazaran daha güçlü bir yapıya sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Toraman, vd., 2015, s.307).

3.4. Bulanık Küme Teorisi

İlk olarak Zadeh tarafından 1965'te ortaya atılan bulanık küme teorisi insanın bilişsel düşünme sürecinin belirsiz ve tutarsız durumunun üstesinden gelirken bir elemanın bazı kümelere ait olma derecesini tanımlamaktadır (Jie, Meng, ve Cheong, 2006, s.1). Klasik kümenin bir uzantısı olan bulanık küme için bir elemanın kümeye üye olma derecesi 0 ile 1 arasında değer almaktadır. Hiç üye olmama durumu 0 ile gösterilirken tam üyelik durumu 1 ile ifade edilmektedir (Ertuğrul ve Karakaşoğlu, 2009, s.704).

Bir bulanık küme ($\tilde{B}$) şu şekilde tanımlanabilir:

$$\tilde{B} = \{x, \mu_{\tilde{B}}(x)\}, \quad \forall x \in U \quad (3.1)$$

Eşitlik (1)'deki $\mu_{\tilde{B}}(x)$, X 'in her noktasına göre $[0,1]$ kapalı aralığındaki gerçek sayıya denk gelen üyelik fonksiyonunu gösterirken U ise söylem evrenini tanımlamaktadır (Cavallaro, Zavadskas, ve Raslanas, 2016, s.3-4).

Bu çalışmada pratikte en fazla kullanılan ve hesaplama ile gösterimde kolaylık sağlayan üçgensel bulanık sayılardan yararlanılmıştır (Baykal ve Beyan, 2004). Bir üçgensel bulanık sayı ($\tilde{B}$), $\tilde{B} = (b_1, b_2, b_3)$ biçiminde gösterilirken bir üçgensel bulanık sayının üyelik fonksiyonu olan ($\mu_{\tilde{B}}(x)$) ise aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir:

$$\mu_{\tilde{B}}(x) = \begin{cases} \frac{x-b_1}{b_2-b_1} & b_1 \leq x \leq b_2 \\ \frac{b_3-x}{b_3-b_2} & b_2 \leq x \leq b_3 \\ 0 & \text{aksi taktirde} \end{cases} \quad (3.2)$$

Bulanık küme teorisinde önemli konulardan biri olan α kesim kümesi olup, $\tilde{B}_\alpha$ bulanık kümesinin α kesim kümesi Eşitlik (3)'de gösterilmektedir. Bu küme α ile tanımlanan değere eşit ya da büyük olan $\tilde{B}$ 'nin üyelik derecesine sahip X evrensel kümesindeki tüm elemanları içermektedir (Cavallaro vd., 2016, s.4).

$$\tilde{B}_\alpha = \{x \in X | \mu_{\tilde{B}}(x) \geq \alpha\} \quad \alpha \in [0,1] \quad (3.3)$$

3.5. Shannon Entropisi

Kriterlerin ağırlıklandırılmasında karar vericilerin deneyim ve fikirlerine dayanan öznel yöntemlerden farklı olarak matematiksel model ve algoritmalar nesnel ağırlıklandırmada kullanılmaktadır. Nesnel ağırlıklandırma yöntemlerinden birisi olan entropi yöntemi belirsizliğin ölçüsü olup olasılık teorisine bağlı olmakta ve çok sayıda alanda uygulamaya sahip olmaktadır. Shannon tarafından 1948 yılında ortaya atılan entropi kavramı bilgi entropisi ağırlığı adıyla geliştirilmiştir. Bu ağırlık ise rassal değişkenle ilişkili belirsizliğin bir ölçüsüdür (Zhang vd., 2011, s.444). Matematiksel açıdan entropi bir olayın gerçekleşme olasılığının beklenen değerine bağlı olan bir kavram olup entropi tabanlı yöntemlerde kullanılan karar matrisleri kriterlerin önem seviyeleriyle ilişkili bilgilerden oluşmaktadır (Çınar, 2004, s.103).

Shannon entropi ağırlıklandırma yönteminin adımları şu şekilde özetlenebilmektedir (Cavallaro vd., 2016, s.7; Aytekin ve Karamaşa, 2017, s.76):

1- Satırların alternatifler, sütunların ise kriterlerden oluştuğu karar matrisinin düzenlenmesi yapılır ve bu durum K karar matrisi için Eşitlik (4)'teki gibidir:

$$K = \begin{bmatrix} b_{11} & b_{12} & \cdots & b_{1n} \\ b_{21} & b_{22} & \cdots & b_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ b_{m1} & b_{m2} & \cdots & b_{mn} \end{bmatrix}_{m \times n} \quad (3.4)$$

2- Karar matrisinin birimlerdeki farklılaşmadan kurtulmak için normalleştirilmesi yapılır ve kriterlerin normalleştirilmesine yönelik Eşitlik (5)'ten yararlanır.

$$s_{ij} = \frac{b_{ij}}{\sum_{j=1}^m b_{ij}} \quad j=1,2,\dots,m \quad i=1,2,\dots,n \quad (3.5)$$

3- Entropi değerleri ed_j Eşitlik (6)'ya göre hesaplanmaktadır. Burada u entropi sabiti olup $(\ln m)^{-1}$ 'e eşittir. Bu durum $0 \leq ed_j \leq 1$ ve $s_{ij} \ln s_{ij} = 0$ eğer $s_{ij} = 0$. Aynı zamanda ed_j değerleri j. kriter tarafından iletilen bilgi azaldıkça artmaktadır.

$$ed_j = -u \sum_{j=1}^m s_{ij} \ln s_{ij} \quad (3.6)$$

4- Her kriter için farklılaşma derecesi Eşitlik (7)'deki gibi hesaplanır.

$$fd_j = 1 - ed_j \quad (3.7)$$

5- i. kriter için önem derecesi olan ağırlık değeri Eşitlik (8)'deki bulunur.

$$ad_j = \frac{fd_j}{\sum_{i=1}^n fd_i} \quad j=1,2,\dots,m \quad (3.8)$$

Yukarıdaki eşitlik göz önüne alındığında büyük entropi ağırlığına sahip olan kriterlerin daha önemli olduğu ifade edilmektedir.

3.6. Alfa Kesime Dayalı Bulanık Shannon Entropisi

Hosseinzadeh ve Fallahnejad, 2010 yılında Shannon entropisini α kesim kümeleri gibi aralıklı verileri dikkate alarak genişletmiş ve buna ilişkin aşamalar ise şu şekildedir (Lotfi ve Fallahnejad, 2010, s.59):

1- Bulanık veriyi temsil eden $\tilde{y}_{ij}$ değerlerinin farklı α kesim kümelerine göre aralıklı veriye dönüştürülmesi yapılır. Bulanık verilerden oluşan karar matrisi Eşitlik (9)'daki gibidir.

$$\tilde{K} = \begin{bmatrix} \tilde{y}_{11} & \tilde{y}_{12} & \cdots & \tilde{y}_{1n} \\ \tilde{y}_{21} & \tilde{y}_{22} & \cdots & \tilde{y}_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ \tilde{y}_{m1} & \tilde{y}_{m2} & \cdots & \tilde{y}_{mn} \end{bmatrix}_{m \times n} \quad (3.9)$$

$\tilde{y}_{ij}$ değişkeninin α kesim kümesi aşağıdaki gibi aralıklı biçimde gösterilir:

$$\left[(\tilde{y}_{ij})_{\alpha}^{Sol}, (\tilde{y}_{ij})_{\alpha}^{Sağ} \right] = \left[\min_{y_{ij}} \{y_{ij} \in R \mid \mu_{\tilde{y}_{ij}}(y_{ij}) \geq \alpha\}, \max_{y_{ij}} \{y_{ij} \in R \mid \mu_{\tilde{y}_{ij}}(y_{ij}) \geq \alpha\} \right], \quad 0 < \alpha \leq 1 \quad (3.10)$$

Bulanık veriler farklı güvenilirlik düzeylerine göre $(1 - \alpha)$ ayarlanarak farklı α kesim kümelerine dönüştürülür ve aralıklı verilerden elde edilen matris Eşitlik (11)'deki gibi olur.

$$C = \begin{bmatrix} [y_{11}^{Sol}, y_{11}^{Sağ}] & [y_{12}^{Sol}, y_{12}^{Sağ}] & \cdots & [y_{1n}^{Sol}, y_{1n}^{Sağ}] \\ [y_{21}^{Sol}, y_{21}^{Sağ}] & [y_{22}^{Sol}, y_{22}^{Sağ}] & \cdots & [y_{2n}^{Sol}, y_{2n}^{Sağ}] \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ [y_{m1}^{Sol}, y_{m1}^{Sağ}] & [y_{m2}^{Sol}, y_{m2}^{Sağ}] & \cdots & [y_{mn}^{Sol}, y_{mn}^{Sağ}] \end{bmatrix}_{m \times n} \quad (3.11)$$

2- Normalleştirilmiş değerler olan nd_{ij}^{Sol} ve $nd_{ij}^{Sağ}$ Eşitlik (12) ve (13)'teki gibi elde edilir:

$$nd_{ij}^{Sol} = \frac{y_{ij}^{Sol}}{\sum_{j=1}^m y_{ij}^{Sağ}} \quad j = 1, 2, \dots, m, \quad i = 1, 2, \dots, n \quad (3.12)$$

$$nd_{ij}^{Sağ} = \frac{y_{ij}^{Sol}}{\sum_{j=1}^m y_{ij}^{Sağ}} \quad j = 1, 2, \dots, m, \quad i = 1, 2, \dots, n \quad (3.13)$$

3- Aralıklı entropinin alt ve üst sınırları olan as_i^{Sol} ve $us_i^{Sağ}$ Eşitlik (14) ve (15)'teki gibi hesaplanır:

$$as_i^{Sol} = \min\left\{-ed_0 \sum_{j=1}^m s_{ij}^{Sol} \ln s_{ij}^{Sol}, -ed_0 \sum_{j=1}^m s_{ij}^{Sağ} \ln s_{ij}^{Sağ}\right\}, \quad i = 1, 2, \dots, n \quad (3.14)$$

$$us_i^{Sağ} = \min\left\{-ed_0 \sum_{j=1}^m s_{ij}^{Sol} \ln s_{ij}^{Sol}, -ed_0 \sum_{j=1}^m s_{ij}^{Sağ} \ln s_{ij}^{Sağ}\right\}, \quad i = 1, 2, \dots, n \quad (3.15)$$

Burada ed_0 , $(\ln m)^{-1}$ 'e eşit olmakta ve eğer $s_{ij}^{Sol} = 0$ yada $s_{ij}^{Sağ} = 0$ ise $s_{ij}^{Sol} \cdot \ln s_{ij}^{Sol}$ yada $s_{ij}^{Sağ} \cdot \ln s_{ij}^{Sağ}$ 0 olmaktadır.

4- Aralıklı farklılaşmanın alt ve üst sınırları olan afa_i^{Sol} ve $afu_i^{Sağ}$ Eşitlik (16) ve (17)'deki gibi hesaplanır.

$$afa_i^{Sol} = 1 - us_i^{Sağ} \quad i = 1, 2, \dots, n \quad (3.16)$$

$$afu_i^{Sağ} = 1 - as_i^{Sol} \quad i = 1, 2, \dots, n \quad (3.17)$$

5- Bir kriter için aralıklı ağırlığının alt ve üst sınırları olan $ağalt_i^{Sol}$ ve $ağust_i^{Sağ}$ Eşitlik (18) ve (19)'daki gibi hesaplanır.

$$ağalt_i^{Sol} = \frac{afa_i^{Sol}}{\sum_{s=1}^n afa_s^{Sol}} \quad i = 1, 2, \dots, n \quad (3.18)$$

$$ağust_i^{Sağ} = \frac{afu_i^{Sağ}}{\sum_{s=1}^n afu_s^{Sağ}} \quad i = 1, 2, \dots, n \quad (3.19)$$

3.7. Bulanık Topsis

Hwang ve Yoon 1981 yılında kârı en büyükleyip maliyeti en küçükleyen pozitif ideal çözüme en yakın ve kârı en küçükleyip maliyeti en büyükleyen negatif ideal çözüme

en uzak olan alternatifini seçmeyi amaçlayan TOPSIS yöntemini ortaya koymuştur (Behzadian vd., 2012).

TOPSIS yöntemi belirsiz ve kesin olmayan bilgidan dolayı gerçek hayattaki uygulamalarda en yakın ve en uzak uzaklıklar bağlamında kriter ve alternatifleri değerlendirmede yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle bulanık TOPSIS yöntemi geliştirilmiştir (Aytekin ve Karamaşa, 2017, s.78).

Bulanık TOPSIS yönteminin aşamaları şu şekildedir (Wang ve Chang, 2007):

1- m alternatif ($Alt_1, Alt_2, \dots, Alt_m$), n kriter ($Kr_1, Kr_2, \dots, Kr_n$) ve alternatif Alt_i 'nin kriter Kr_j kapsamında oranını gösteren $\tilde{y}_{ij}$ bulanık değerlerinden oluşan bulanık karar matrisinin $\tilde{B}\tilde{M}$ oluşturulması Eşitlik (20)'deki gibidir:

$$\tilde{B}\tilde{M} = \begin{bmatrix} \tilde{y}_{11} & \tilde{y}_{12} & \cdots & \tilde{y}_{1n} \\ \tilde{y}_{21} & \tilde{y}_{22} & \cdots & \tilde{y}_{2n} \\ \vdots & \vdots & \vdots & \vdots \\ \tilde{y}_{m1} & \tilde{y}_{m2} & \cdots & \tilde{y}_{mn} \end{bmatrix}_{m \times n} \quad i = 1, 2, \dots, m \quad j = 1, 2, \dots, n \quad (3.20)$$

2- Doğrusal ölçek dönüşümünden yararlanarak normalleştirilmiş bulanık karar matrisi $\tilde{F}$ Eşitlik (21)'deki gibi elde edilir:

$$\tilde{F} = \begin{bmatrix} \tilde{f}_{11} & \tilde{f}_{12} & \cdots & \tilde{f}_{1n} \\ \tilde{f}_{21} & \tilde{f}_{22} & \cdots & \tilde{f}_{2n} \\ \vdots & \vdots & \vdots & \vdots \\ \tilde{f}_{m1} & \tilde{f}_{m2} & \cdots & \tilde{f}_{mn} \end{bmatrix}_{m \times n} \quad i = 1, 2, \dots, m \quad j = 1, 2, \dots, n \quad (3.21)$$

Kâr kriteri için normalleştirilmiş bulanık karar matrisinin elemanları olan $\tilde{f}_{ij}$ Equation (22)'ye göre elde edilirken (KK) , maliyet kriteri (MK) için bu durum Eşitlik (23)'deki gibi hesaplanır.

$$\tilde{f}_{ij} = \left(\frac{o_{ij}}{r_j^*}, \frac{p_{ij}}{r_j^*}, \frac{r_{ij}}{r_j^*} \right), \quad r_j^* = \max_i r_{ij} \quad j \in KK \quad (3.22)$$

$$\tilde{f}_{ij} = \left(\frac{o_j^-}{r_{ij}}, \frac{o_j^-}{p_{ij}}, \frac{o_j^-}{o_{ij}} \right), \quad o_j^- = \min_i o_{ij} \quad j \in MK \quad (3.23)$$

3- Ağırlıklı normalize edilmiş karar matrisi ($\tilde{G}$) Eşitlik (24)'teki gibi elde edilir.

$$\tilde{G} = \begin{bmatrix} \tilde{g}_{11} & \tilde{g}_{12} & \cdots & \tilde{g}_{1n} \\ \tilde{g}_{21} & \tilde{g}_{22} & \cdots & \tilde{g}_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ \tilde{g}_{m1} & \tilde{g}_{m2} & \cdots & \tilde{g}_{mn} \end{bmatrix}_{m \times n} \quad i = 1, 2, \dots, m \quad j = 1, 2, \dots, n \quad (3.24)$$

Ağırlıklı normalize edilmiş matrisin elemanları ($\tilde{g}_{ij}$) ise Eşitlik (25)'e göre hesaplanır:

$$\tilde{g}_{ij} = \tilde{f}_{ij} \otimes \tilde{z}_j \quad (3.25)$$

Burada z_j , j . kriterin (KR_j) ağırlığını ifade etmektedir.

4- Bulanık pozitif ideal çözüm ($BPIC, H^*$) ve bulanık negatif ideal çözüm ($BNIC, H^-$) değerleri Eşitlik (26) ve (27)'deki gibi hesaplanır:

$$H^* = (\tilde{g}_1^*, \tilde{g}_2^*, \dots, \tilde{g}_n^*) = \left\{ \left(\max_i \tilde{g}_{ij} | j \in J \right), \left(\min_i \tilde{g}_{ij} | j \in J' \right) \right\} \quad (3.26)$$

$$H^- = (\tilde{g}_1^-, \tilde{g}_2^-, \dots, \tilde{g}_n^-) = \left\{ \left(\min_i \tilde{g}_{ij} | j \in J \right), \left(\max_i \tilde{g}_{ij} | j \in J' \right) \right\} \quad (3.27)$$

$$\tilde{g}_j^* = (1, 1, 1), \tilde{g}_j^- = (0, 0, 0), \quad j = 1, 2, \dots, n \quad (3.28)$$

5- Her alternatifin H^* ve H^- 'ye olan uzaklıkları Eşitlik (29) ve (30) gibi hesaplanır:

$$uz_i^* = \sum_{j=1}^n uz(\tilde{g}_{ij}, \tilde{g}_j^*), \quad i = 1, 2, \dots, m \quad (3.29)$$

$$uz_i^- = \sum_{j=1}^n uz(\tilde{g}_{ij}, \tilde{g}_j^-), \quad i = 1, 2, \dots, m \quad (3.30)$$

6- Her alternatifin yakınlık katsayısı (YK_i) Eşitlik (31)'e göre hesaplanarak azalan sıraya göre sıralanır.

$$YK_i = \frac{uz_i^-}{uz_i^* + uz_i^-}, \quad i = 1, 2, \dots, m \quad (3.31)$$

YK_i değeri 1'e yaklaştıkça i . alternatif olan Alt_i BPIC'e yaklaşırken, YK_i değeri 1'e yaklaştıkça i . alternatif olan Alt_i BNIC'e yaklaşmaktadır.

3.8. Analiz

Bu çalışmada Türkiye'de faaliyet gösteren ticari bankaların finansal oranlarından faydalanılarak finansal performans sıralaması gerçekleştirilmektedir. Bankaların 2007-2017 aralığındaki dönemine ait 10 yıllık verileri, Türkiye Bankalar Birliği web sitesinden

elde edilmiştir. Türkiye’de faaliyet gösteren 34 adet ticari banka arasından 6 adet merkezi yurt dışında bulunan banka ve 1 adet TMSF’ye devri gerçekleşmiş olan banka analiz kapsamında yer almamaktadır. Bununla beraber kalan 27 banka içerisinde olan MUFG Bank Turkey A.Ş. ve Rabobank A.Ş. analizi yapılacak dönemleri içeren verileri bulunmamaktadır. Bu nedenle 25 ticari banka çalışma kapsamında analiz edilmiştir.

Çalışmada ele alınan oranlar daha çok yatırımcıların şirketlerin genel finansal durumlarını ve hisse senetlerinin performansını ölçmek üzere kullandıkları oranlar olarak seçilmiştir. Oranlar seçilirken literatür taranmıştır (Ekşi ve Akçı, 2009, s.177; Saldanlı ve Sırma, 2014; Akyüz vd., 2011; Türkmen ve Çağıl, 2012).

Tablo 3.1. Çalışmada kullanılan oranlar ve ait olduğu gruplar

Oran Grupları	Oranlar
Sermaye Yeterliliği	1- Sermaye Yeterlilik Oranı 2- Özkaynaklar / Toplam Aktifler 3- (Özkaynaklar- Duran Aktifler) / Toplam Aktifler 4- Özkaynaklar / (Mevduat + Mevduat Dışı - Kaynaklar) 5- Bilanço içi Döviz Pozisyonu / Özkaynaklar 6- Net Bilanço Pozisyonu / Özkaynaklar 7- (Net Bilanço Pozisyonu + Net Nazım Hesap Pozisyonu) / Özkaynaklar
Aktif Kalitesi	8- Finansal Varlıklar (Net) / Toplam Aktifler 9- Toplam Krediler ve Alacaklar / Toplam Aktifler 10- Toplam Krediler ve Alacaklar / Toplam Mevduat 11- Takipteki Krediler (Brüt) / Toplam Kredi ve Alacaklar 12- Takipteki Krediler (Net) / Toplam Krediler ve Alacaklar 13- Özel Karşılıklar / Takipteki Krediler (Brüt) 14- Duran Aktifler / Toplam Aktifler 15- Tüketici Kredileri / Toplam Kredi ve Alacaklar
Yönetim Kalitesi	16- Faiz Dışı Gelirler (Net) / Diğer Faaliyet Giderleri 17- Net Kar / Şube Sayısı 18- Toplam Faaliyet Gelirleri / Toplam Aktif

	19- Personel Giderleri / Diğer Faaliyet Gelirleri
Karlılık	20- Dönem Net Karı / Toplam Aktifler 21- Dönem Net Karı / Özkaynaklar 22- Vergi Öncesi Kar / Toplam Aktifler 23- Dönem Net Karı / Ödenmiş Sermaye 24- Toplam Gelirler / Toplam Giderler 25- Faiz Gelirleri / Toplam Giderler
Likidite	26- Likit Aktifler / Toplam Aktifler 27- Likit Aktifler / Kısa Vadeli Yükümlülükler 28- Türk Parası Likit Aktifler / Toplam Aktifler 29- Yabancı Para Likit Aktifler / Yabancı Para Likit Pasifler
Piyasa Riskine Duyarlılık	30- Yabancı Para Aktifler / Toplam Aktifler 31- Yabancı Para Pasifler / Toplam Pasifler 32- Yabancı Para Aktifler / Yabancı Para Pasifler 33- Faiz Dışı Gelirler / Toplam Aktifler 34- Faiz Gelirleri / Toplam Aktifler

Kriterlerin ağırlığı bulanık Shannon entropisinden yararlanılarak elde edilmiştir. Kriterle ilgili veriler kesin sayılardan üçgensel bulanık sayılara dönüştürülmüştür. Wang'ın 2014'te geliştirdiği Eşitlik (32) benimsenerek üçgensel bulanık sayılardan oluşan karar matrisi elde edilmiş ve Tablo 2'de gösterilmiştir.

d döneminde i . alternatif için j kriteri ile ilişkili değer $y_{ij}(d)$ olsun ve i . alternatifin j . kriter bağlamında performans değeri PD_{ij} ile gösterilsin. $i = 1, 2, \dots, m; j = 1, 2, \dots, n; d = 1, 2, \dots, t$ için

$PD_{ij} = (pd_{1ij}, pd_{2ij}, pd_{3ij})$ olur ki,

$$pd_{1ij} = \min_{1 \leq d \leq t} \{y_{ij}(d)\}, \quad pd_{2ij} = \frac{1}{t} \sum_{d=1}^t y_{ij}(d), \quad pd_{3ij} = \max_{1 \leq d \leq t} \{y_{ij}(d)\} \quad (3.32)$$

Sonrasında ise tüm kriterler için i . alternatifin Alt_i ($i = 1, 2, \dots, m$) performans matrisi oluşturulur ve bu matris $[PD_{i1}, PD_{i2}, \dots, PD_{in}]$ elamanlarını içermektedir.

Tablo 3.2. Bulanık değerlendirme matrisi

	Ziraat	Halk	Vakıf	Adabank
Sermaye Yeterlilik Oranı	(13.2,18.06, 25.4)	(13.1,15.04, 20)	(13.4,14.62, 16.1)	(150.6,186.65, 212.9)
Özkaynaklar / Toplam Aktifler	(7.1,9.47,11. 5)	(8.3,9.85,11 .4)	(8.6,10.31,1 2.3)	(84.6,85.79,95 .7)
(Özkaynaklar - Duran Aktifler) / Toplam Aktifler	(5.51,7.48,8. 76)	(5.26,6.91,8 .24)	(6.17,7.57,8. 92)	(77.17,80.17,9 1.35)
Özkaynaklar / (Mevduat + Mevduat Dışı Kaynaklar)	(8.47,11.04, 13.63)	(9.8,11.66,1 3.52)	(10.32,12.5, 15.51)	(608.7,4611.2, 44100.)9)
Bilanço İçi Döviz Pozisyonu / Özkaynaklar	(2.6,68,25.9 5)	(7.76,22.6,5 9.3)	(4,13.37,34. 47)	(0.01,0.03,0.0 5)
Net Bilanço Pozisyonu / Özkaynaklar	(4.22,19.78, 26.25)	(0.7,14.65,2 7.38)	(0.42,15.33, 33.5)	(0.94,1.31,1.9 2)
(Net Bilanço Pozisyonu + Net Nazım Pozisyonu) / Özkaynaklar	(0.28,3.54,5. 25)	(0.84,3.14,6 .54)	(1.15,4.69,1 0.74)	(0.94,1.31,1.9 2)
Finansal Varlıklar Net / Toplam Aktifler	(16.58,38.09 ,57.54)	(14.5,24.41, 39.62)	(11.92,19.1, 28.5)	(0,14.65,80.56)
Toplam Krediler ve Alacaklar / Toplam Aktifler	(26.69,47.1, 68.6)	(45.03,60.0 9,68.42)	(53.35,62.95 ,69.49)	(0.12,0.54,0.8 5)
Toplam Krediler ve Alacaklar / Toplam Mevduat	(31.65,69.27 ,111.9)	(58.75,85.6, 105.3)	(77.4,100.1, 119.2)	(2.15,3.16,5.6 8)
Takipteki Krediler Brüt / Toplam Krediler ve Alacaklar	(1.2,1.89,2.8 8)	(2.64,3.75,5 .69)	(3.76,4.44,6. 12)	(3.61,4.27,6.3)
Takipteki Krediler Net / Toplam Krediler ve Alacaklar	(0.07,0.46,1. 11)	(0.07,0.67,1 .26)	(0,0.34,0.74)	(0.16,0.57,0.6 4)
Özel Karşılıklar / Takipteki Krediler Net	(61.3,76.2,9 5.2)	(65.2,80.9,9 8.6)	(82.9,91.9,1 00)	(92.6,95.6,100)
Duran Aktifler / Toplam Aktifler	(1.25,1.99,3. 01)	(2.54,2.94,3 .34)	(2.25,2.74,3. 39)	(4.26,5.61,7.4 3)
Tüketici Kredileri / Toplam Krediler ve Alacaklar	(26.9,36.6,4 6.2)	(19.9,23.4,2 7.1)	(26.06,31.01 ,36.82)	(0.65,0.84,0.9 8)
Ortalama Aktif Karlılığı	(1.34,2.14,3. 07)	(1.22,2.17,3 .02)	(1.13,1.59,2. 59)	(0.97,3.86,7.7 4)
Ortalama Özkaynak Karlılığı	(15.7,23.4,3 9.6)	(12.5,21.8,3 2.4)	(12.2,15.15, 21.2)	(0.79,4.17,8.7 7)
Sürdürülen Faaliyetler ve Vergi Öncesi Kar / Toplam Aktifler	(1.72,2.52,3. 66)	(1.44,2.48,3 .49)	(1.35,1.83,2. 96)	(0.009,3.02,6. 56)

Net Dönem Karı / Ödenmiş Sermaye	(84.02,120.6 ,162.02)	(81.4,174.4, 298.1)	(30.1,67.5,1 48.9)	(0.35,2.18,4.4 5)
Faiz Dışı Gelirler Net / Toplam Aktifler	(0.6,0.87,1.3 2)	(0.95,1.36,1 .8)	(1.16,1.52,2. 22)	(0.34,0.94,3.7 3)
Faiz Dışı Gelirler Net / Diğer Faaliyet Giderleri	(36.9,53.3,7 1.7)	(56.8,71.6,9 1.5)	(59.02,71.8, 95.04)	(3.28,10.9,41. 1)
Toplam Gelirler / Toplam Giderler	(129.6,147.3 ,163.8)	(130.1,146. 7,163.7)	(126.9,142.6 ,154.3)	(90.9,128.9,16 9.8)
Faiz Gelirleri / Toplam Aktifler	(6.92,9.19,1 3.7)	(6.57,9.07,1 4.18)	(6.8,8.68,12. 6)	(7.01,10.84,15 .61)
Faiz Giderleri / Toplam Giderler	(64.4,74.8,8 4.3)	(62.2,72.2,8 2.35)	(62.75,69.8, 78.7)	(3.1,6.5,13.9)
Şube Başına Net Kar	(1.44,2.48,4. 45)	(1.63,2.65,3 .84)	(1.43,2.27,4. 01)	(0.48,1.94,3.7 6)
Personel Giderleri / Diğer Faaliyet Giderleri	(38.4,47.9,5 5.2)	(40.18,45.1, 52.9)	(38.23,41.05 ,45.9)	(38.1,42.1,48. 3)
Toplam Faaliyet Gelirleri / Toplam Aktifler	(3.86,4.76,5. 81)	(3.51,5.11,6 .35)	(4.16,5.09,6. 25)	(7.51,11.19,14 .9)
Likit Aktifler / Toplam Aktifler	(21.85,34.02 ,54.2)	(14.8,20.9,3 3.7)	(21.3,28.07, 37.33)	(92.5,94.03,95 .03)
Likit Aktifler / Kısa Vadeli Yükümlülükler	(30.69,50.82 ,78.05)	(24.14,35.6 3,56.3)	(38.54,53.2, 79.3)	(684.1,2511.4, 20300)
Türk Parası Likit Aktifler / Toplam Aktifler	(11.8,21.6,4 0.3)	(6.24,10.12, 23.95)	(7.46,14.98, 27.86)	(91.7,93.5,94. 8)
Yabancı Para Likit Aktifler / Yabancı Para Pasifler	(38.62,54.28 ,89.2)	(21.6,33.2,4 1.1)	(26.8,37.8,4 9.2)	(68.8,201.6,44 3.1)
Yabancı Para Aktifler / Toplam Aktifler	(13.9,23.5,3 4.1)	(18.01,30.0 5,39.2)	(28.01,33.19 ,37.45)	(0.1,0.52,1.01)
Yabancı Para Pasifler / Toplam Pasifler	(15.29,24.15 ,36.3)	(24.47,32.2 7,40.22)	(29.05,34.48 ,39.03)	(0.12,0.25,0.5 1)
Yabancı Para Aktifler / Yabancı Para pasifler	(91.51,97.31 ,107.9)	(73.58,92.5 1,97.44)	(91.23,96.38 ,101.13)	(68.83,201.66, 443.1)

Bulanık değerlendirme matrisinin oluşturulmasından sonra bulanık veri $\alpha = 0.5$ (nötr) kesme seviyesinden yararlanılarak aralıklı veriye dönüştürülmektedir. Ardından aralıklı karar matrisi oluşturulur. Sonrasında ise normalleştirme uygulanır. Normalleştirilmiş olan aralıklı karar matrisi Tablo 3'teki gibi oluşturulur.

Tablo 3.3. Normalleştirilmiş aralıklı karar matrisi ($\alpha = 0.5$)

	Ziraat	Halk	Vakıf	Adabank
Sermaye Yeterlilik Oranı	[0.02,0.03]	[0.02,0.02]	[0.02,0.02]	[0.24,0.28]
Özkaynaklar / Toplam Aktifler	[0.01,0.02]	[0.02,0.02]	[0.02,0.02]	[0.19,0.20]
(Özkaynaklar - Duran Aktifler) / Toplam Aktifler	[0.01,0.02]	[0.01,0.02]	[0.01,0.02]	[0.22,0.24]
Özkaynaklar / (Mevduat + Mevduat Dışı Kaynaklar)	[0.0003,0.0004]	[0.0004,0.0005]	[0.0004,0.0005]	[0.1,0.98]
Bilanço İçi Döviz Pozisyonu / Özkaynaklar	[0.001,0.005]	[0.004,0.013]	[0.002,0.007]	[0.000007,0.00001]
Net Bilanço Pozisyonu / Özkaynaklar	[0.005,0.01]	[0.003,0.009]	[0.003,0.011]	[0.0005,0.007]
(Net Bilanço Pozisyonu + Net Nazım Pozisyonu) / Özkaynaklar	[0.005,0.01]	[0.005,0.01]	[0.008,0.012]	[0.003,0.004]
Finansal Varlıklar Net / Toplam Aktifler	[0.04,0.07]	[0.03,0.05]	[0.02,0.03]	[0.01,0.07]
Toplam Krediler ve Alacaklar / Toplam Aktifler	[0.02,0.03]	[0.03,0.04]	[0.03,0.04]	[0.0002,0.0004]
Toplam Krediler ve Alacaklar / Toplam Mevduat	[0.01,0.03]	[0.02,0.03]	[0.03,0.03]	[0.0009,0.001]
Takipteki Krediler Brüt / Toplam Krediler ve Alacaklar	[0.012,0.018]	[0.02,0.03]	[0.03,0.04]	[0.03,0.04]
Takipteki Krediler Net / Toplam Krediler ve Alacaklar	[0.007,0.012]	[0.009,0.012]	[0.004,0.01]	[0.009,0.01]
Özel Karşılıklar / Takipteki Krediler Net	[0.03,0.04]	[0.03,0.04]	[0.04,0.04]	[0.04,0.05]
Duran Aktifler / Toplam Aktifler	[0.01,0.02]	[0.02,0.02]	[0.02,0.02]	[0.04,0.05]
Tüketici Kredileri / Toplam Krediler ve Alacaklar	[0.05,0.06]	[0.03,0.04]	[0.04,0.05]	[0.001,0.001]
Ortalama Aktif Karlılığı	[0.02,0.04]	[0.02,0.04]	[0.02,0.03]	[0.03,0.09]
Ortalama Özkaynak Karlılığı	[0.04,0.07]	[0.03,0.06]	[0.03,0.04]	[0.005,0.01]
Sürdürülen Faaliyetler ve Vergi Öncesi Kar / Toplam Aktifler	[0.02,0.04]	[0.02,0.04]	[0.02,0.03]	[0.02,0.06]
Net Dönem Karı / Ödenmiş Sermaye	[0.05,0.07]	[0.06,0.11]	[0.02,0.05]	[0.0006,0.001]

Faiz Dışı Gelirler Net / Toplam Aktifler	[0.01,0.01]	[0.01,0.02]	[0.01,0.02]	[0.009,0.03]
Faiz Dışı Gelirler Net / Diğer Faaliyet Giderleri	[0.02,0.03]	[0.03,0.04]	[0.03,0.04]	[0.003,0.01]
Toplam Gelirler / Toplam Giderler	[0.03,0.04]	[0.03,0.04]	[0.03,0.04]	[0.03,0.04]
Faiz Gelirleri / Toplam Aktifler	[0.02,0.04]	[0.02,0.04]	[0.02,0.03]	[0.03,0.04]
Faiz Giderleri / Toplam Giderler	[0.04,0.05]	[0.04,0.04]	[0.04,0.04]	[0.003,0.006]
Şube Başına Net Kar	[0.01,0.01]	[0.01,0.01]	[0.01,0.01]	[0.006,0.01]
Personel Giderleri / Diğer Faaliyet Giderleri	[0.03,0.04]	[0.03,0.03]	[0.03,0.03]	[0.03,0.03]
Toplam Faaliyet Gelirleri / Toplam Aktifler	[0.02,0.02]	[0.02,0.03]	[0.02,0.03]	[0.05,0.07]
Likit Aktifler / Toplam Aktifler	[0.02,0.04]	[0.01,0.02]	[0.02,0.03]	[0.09,0.09]
Likit Aktifler / Kısa Vadeli Yükümlülükler	[0.003,0.004]	[0.002,0.003]	[0.003,0.005]	[0.12,0.86]
Türk Parası Likit Aktifler / Toplam Aktifler	[0.02,0.04]	[0.01,0.02]	[0.01,0.03]	[0.13,0.14]
Yabancı Para Likit Aktifler / Yabancı Para Pasifler	[0.03,0.05]	[0.02,0.02]	[0.02,0.03]	[0.1,0.2]
Yabancı Para Aktifler / Toplam Aktifler	[0.02,0.03]	[0.02,0.03]	[0.03,0.03]	[0.0003,0.0008]
Yabancı Para Pasifler / Toplam Pasifler	[0.01,0.02]	[0.02,0.03]	[0.02,0.03]	[0.0001,0.0003]
Yabancı Para Aktifler / Yabancı Para pasifler	[0.03,0.04]	[0.03,0.04]	[0.03,0.04]	[0.05,0.13]

Aralıklı entropi (as_i^{Sol} ve $us_i^{Sağ}$) ile aralıklı farklılaştırmanın (afa_i^{Sol} ve $afu_i^{Sağ}$) üst ve alt sınırları hesaplanmış ve Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 3.4. as_i^{Sol} , $us_i^{Sağ}$, afa_i^{Sol} ve $afu_i^{Sağ}$ değerleri

Oranlar	$[as_i^{Sol}, us_i^{Sağ}]$	$[afa_i^{Sol}, afu_i^{Sağ}]$
Sermaye Yeterlilik Oranı	[0.738, 0.871]	[0.128, 0.261]
Özkaynaklar / Toplam Aktifler	[0.763, 0.915]	[0.084, 0.236]
(Özkaynaklar - Duran Aktifler) / Toplam Aktifler	[0.704, 0.887]	[0.112, 0.295]
Özkaynaklar / (Mevduat + Mevduat Dışı Kaynaklar)	[0.048, 0.103]	[0.896, 0.951]
Bilanço İçi Döviz Pozisyonu / Özkaynaklar	[0.527, 0.914]	[0.085, 0.472]
Net Bilanço Pozisyonu / Özkaynaklar	[0.429, 0.901]	[0.098, 0.57]
(Net Bilanço Pozisyonu + Net Nazım Pozisyonu) / Özkaynaklar	[0.435, 0.905]	[0.094, 0.564]

Finansal Varlıklar Net / Toplam Aktifler	[0.62,0.956]	[0.043,0.379]
Toplam Krediler ve Alacaklar / Toplam Aktifler	[0.843,0.972]	[0.027,0.156]
Toplam Krediler ve Alacaklar / Toplam Mevduat	[0.769,0.965]	[0.034,0.23]
Takipteki Krediler Brüt / Toplam Krediler ve Alacaklar	[0.619,0.945]	[0.054,0.38]
Takipteki Krediler Net / Toplam Krediler ve Alacaklar	[0.495,0.905]	[0.094,0.504]
Özel Karşılıklar / Takipteki Krediler Net	[0.847,0.979]	[0.02,0.152]
Duran Aktifler / Toplam Aktifler	[0.683,0.947]	[0.052,0.316]
Tüketici Kredileri / Toplam Krediler ve Alacaklar	[0.687,0.886]	[0.113,0.312]
Ortalama Aktif Karlılığı	[0.599,0.953]	[0.046,0.4]
Ortalama Özkaynak Karlılığı	[0.589,0.964]	[0.035,0.41]
Sürdürülen Faaliyetler ve Vergi Öncesi Kar / Toplam Aktifler	[0.601,0.958]	[0.041,0.398]
Net Dönem Karı / Ödenmiş Sermaye	[0.495,0.786]	[0.213,0.504]
Faiz Dışı Gelirler Net / Toplam Aktifler	[0.53,0.896]	[0.103,0.469]
Faiz Dışı Gelirler Net / Diğer Faaliyet Giderleri	[0.614,0.952]	[0.047,0.385]
Toplam Gelirler / Toplam Giderler	[0.89,0.985]	[0.014,0.109]
Faiz Gelirleri / Toplam Aktifler	[0.751,0.982]	[0.017,0.248]
Faiz Giderleri / Toplam Giderler	[0.845,0.977]	[0.022,0.154]
Şube Başına Net Kar	[0.391,0.657]	[0.342,0.608]
Personel Giderleri / Diğer Faaliyet Giderleri	[0.901,0.983]	[0.016,0.098]
Toplam Faaliyet Gelirleri / Toplam Aktifler	[0.758,0.971]	[0.028,0.241]
Likit Aktifler / Toplam Aktifler	[0.765,0.963]	[0.036,0.234]
Likit Aktifler / Kısa Vadeli Yükümlülükler	[0.227,0.247]	[0.752,0.772]
Türk Parası Likit Aktifler / Toplam Aktifler	[0.627,0.928]	[0.071,0.372]
Yabancı Para Likit Aktifler / Yabancı Para Pasifler	[0.758,0.965]	[0.034,0.241]
Yabancı Para Aktifler / Toplam Aktifler	[0.79,0.969]	[0.03,0.209]
Yabancı Para Pasifler / Toplam Pasifler	[0.795,0.961]	[0.038,0.204]
Yabancı Para Aktifler / Yabancı Para pasifler	[0.617,0.197]	[0.03,0.157]

Finansal oranlara ilişkin elde edilen ağırlıklar ise Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 3.5. Finansal oranların ağırlıkları

Oranlar	Ağırlıklar
Sermaye Yeterlilik Oranı	0.026966
Özkaynaklar / Toplam Aktifler	0.020401
(Özkaynaklar - Duran Aktifler) / Toplam Aktifler	0.026351

Özkaynaklar / (Mevduat + Mevduat Dışı Kaynaklar)	0.152922
Bilanço İçi Döviz Pozisyonu / Özkaynaklar	0.030156
Net Bilanço Pozisyonu / Özkaynaklar	0.035804
(Net Bilanço Pozisyonu + Net Nazım Pozisyonu) / Özkaynaklar	0.035147
Finansal Varlıklar Net / Toplam Aktifler	0.021068
Toplam Krediler ve Alacaklar / Toplam Aktifler	0.009832
Toplam Krediler ve Alacaklar / Toplam Mevduat	0.013798
Takipteki Krediler Brüt / Toplam Krediler ve Alacaklar	0.022491
Takipteki Krediler Net / Toplam Krediler ve Alacaklar	0.032607
Özel Karşılıklar / Takipteki Krediler Net	0.008845
Duran Aktifler / Toplam Aktifler	0.019657
Tüketici Kredileri / Toplam Krediler ve Alacaklar	0.027268
Ortalama Aktif Karlılığı	0.022371
Ortalama Özkaynak Karlılığı	0.021273
Sürdürülen Faaliyetler ve Vergi Öncesi Kar / Toplam Aktifler	0.02162
Net Dönem Karı / Ödenmiş Sermaye	0.047817
Faiz Dışı Gelirler Net / Toplam Aktifler	0.032314
Faiz Dışı Gelirler Net / Diğer Faaliyet Giderleri	0.021859
Toplam Gelirler / Toplam Giderler	0.006351
Faiz Gelirleri / Toplam Aktifler	0.012397
Faiz Giderleri / Toplam Giderler	0.009183
Şube Başına Net Kar	0.068476
Personel Giderleri / Diğer Faaliyet Giderleri	0.006115
Toplam Faaliyet Gelirleri / Toplam Aktifler	0.013527
Likit Aktifler / Toplam Aktifler	0.014195
Likit Aktifler / Kısa Vadeli Yükümlülükler	0.127195
Türk Parası Likit Aktifler / Toplam Aktifler	0.024338
Yabancı Para Likit Aktifler / Yabancı Para Pasifler	0.027721
Yabancı Para Aktifler / Toplam Aktifler	0.014234
Yabancı Para Pasifler / Toplam Pasifler	0.012467
Yabancı Para Aktifler / Yabancı Para pasifler	0.013235

Finansal oranların önem düzeylerine bakıldığında en önemli kriter olarak 0.152922 değere sahip Özkaynaklar / (Mevduat + Mevduat Dışı Kaynaklar) bulunmuştur. En az öneme sahip kriter ise 0.006115 değere sahip Personel Giderleri / Diğer Faaliyet Giderleri oranı elde edilmiştir.

Kriterlerin ağırlıklarının bulunmasından sonra Türkiye’de faaliyet gösteren ticari bankaların performanslarının sıralanmasında bulanık TOPSIS’ ten yararlanılmıştır. Bu kapsamda normalize edilmiş bulanık karar matrisi Tablo 6’daki gibi oluşturulmuştur.

Tablo3.6. *Normalize edilmiş bulanık karar matrisi*

	Ziraat	Halk	Vakıf	Adabank
Sermaye Yeterlilik Oranı	(0.06,0.08,0.1 1)	(0.06,0.07,0. 09)	(0.06,0.06,0. 07)	(0.7,0.8,1)
Özkaynaklar / Toplam Aktifler	(0.07,0.09,0.1 2)	(0.08,0.1,0.1 1)	(0.08,0.1,0.1 2)	(0.88,0.89, 1)
(Özkaynaklar - Duran Aktifler) / Toplam Aktifler	(0.06,0.08,0.0 9)	(0.05,0.07,0. 09)	(0.06,0.08,0. 09)	(0.8,0.8,1)
Özkaynaklar / (Mevduat + Mevduat Dışı Kaynaklar)	(0.0001,0.0002, 0.0003)	(0.0002,0.00 02, 0.0003)	(0.0002,0.00 02, 0.0003)	(0.01,0.1,1)
Bilanço İçi Döviz Pozisyonu / Özkaynaklar	(0.003,0.01,0.0 4)	(0.01,0.03,0. 09)	(0.005,0.02, 0.05)	(0.01,0.06, 0.1)
Net Bilanço Pozisyonu / Özkaynaklar	(0.008,0.04,0.0 5)	(0.001,0.03,0 .05)	(0.0008,0.03 ,0.06)	(0.001,0.0 02, 0.003)
(Net Bilanço Pozisyonu + Net Nazım Pozisyonu) / Özkaynaklar	(0.002,0.03,0.0 4)	(0.007,0.02,0 .05)	(0.01,0.04,0. 09)	(0.008,0.0 1, 0.01)
Finansal Varlıklar Net / Toplam Aktifler	(0.2,0.4,0.7)	(0.18,0.3,0.4 9)	(0.14,0.23,0. 35)	(0,0.18,1)
Toplam Krediler ve Alacaklar / Toplam Aktifler	(0.31,0.55,0.81)	(0.53,0.7,0.8)	(0.62,0.74,0. 82)	(0.001,0.0 06, 0.01)
Toplam Krediler ve Alacaklar / Toplam Mevduat	(0.09,0.2,0.33)	(0.17,0.25,0. 31)	(0.23,0.3,0.3 5)	(0.006,0.0 09, 0.01)
Takipteki Krediler Brüt / Toplam Krediler ve Alacaklar	(0.06,0.09,0.14)	(0.13,0.19,0. 29)	(0.19,0.23,0. 31)	(0.18,0.22, 0.32)
Takipteki Krediler Net / Toplam Krediler ve Alacaklar	(0.01,0.06,0.16)	(0.01,0.09,0. 18)	(0,0.05,0.1)	(0.02,0.08, 0.09)
Özel Karşılıklar / Takipteki Krediler Net	(0.6,0.7,0.9)	(0.6,0.8,0.9)	(0.8,0.9,1)	(0.92,0.95, 1)

Duran Aktifler / Toplam Aktifler	(0.06,0.09,0.14)	(0.12,0.14,0.16)	(0.11,0.13,0.16)	(0.2,0.27,0.36)
Tüketici Kredileri / Toplam Krediler ve Alacaklar	(0.38,0.52,0.66)	(0.28,0.33,0.39)	(0.37,0.44,0.53)	(0.009,0.01,1)
Ortalama Aktif Karlılığı	(0.14,0.23,0.33)	(0.13,0.23,0.33)	(0.12,0.17,0.28)	(0.1,0.42,0.84)
Ortalama Özkaynak Karlılığı	(0.39,0.58,0.98)	(0.31,0.54,0.8)	(0.3,0.37,0.52)	(0.01,0.1,0.2)
Sürdürülen Faaliyetler ve Vergi Öncesi Kar / Toplam Aktifler	(0.15,0.22,0.33)	(0.13,0.22,0.31)	(0.12,0.16,0.26)	(0.0008,0.27,0.59)
Net Dönem Karı / Ödenmiş Sermaye	(0.1,0.15,0.2)	(0.1,0.22,0.37)	(0.03,0.08,0.18)	(0.0004,0.002,0.005)
Faiz Dışı Gelirler Net / Toplam Aktifler	(0.02,0.03,0.05)	(0.03,0.05,0.07)	(0.04,0.06,0.08)	(0.01,0.03,0.14)
Faiz Dışı Gelirler Net / Diğer Faaliyet Giderleri	(0.11,0.16,0.22)	(0.17,0.22,0.28)	(0.18,0.22,0.29)	(0.01,0.03,0.12)
Toplam Gelirler / Toplam Giderler	(0.59,0.67,0.75)	(0.59,0.67,0.75)	(0.58,0.65,0.7)	(0.41,0.59,0.77)
Faiz Gelirleri / Toplam Aktifler	(0.29,0.39,0.59)	(0.28,0.39,0.61)	(0.29,0.37,0.54)	(0.3,0.46,0.67)
Faiz Giderleri / Toplam Giderler	(0.03,0.04,0.04)	(0.03,0.04,0.04)	(0.03,0.04,0.04)	(0.2,0.4,1)
Şube Başına Net Kar	(0.01,0.02,0.03)	(0.01,0.02,0.03)	(0.01,0.02,0.03)	(0.004,0.01,0.03)
Personel Giderleri / Diğer Faaliyet Giderleri	(0.3,0.34,0.43)	(0.31,0.37,0.41)	(0.36,0.4,0.43)	(0.34,0.39,0.43)
Toplam Faaliyet Gelirleri / Toplam Aktifler	(0.21,0.26,0.32)	(0.19,0.28,0.35)	(0.23,0.28,0.34)	(0.41,0.62,0.82)
Likit Aktifler / Toplam Aktifler	(0.22,0.35,0.57)	(0.15,0.22,0.35)	(0.22,0.29,0.39)	(0.97,0.98,1)
Likit Aktifler / Kısa Vadeli Yükümlülükler	(0.001,0.002,0.003)	(0.001,0.001,0.002)	(0.001,0.002,0.003)	(0.03,0.12,1)
Türk Parası Likit Aktifler / Toplam Aktifler	(0.12,0.22,0.42)	(0.06,0.1,0.25)	(0.07,0.15,0.29)	(0.96,0.98,1)
Yabancı Para Likit Aktifler / Yabancı Para Pasifler	(0.08,0.12,0.2)	(0.04,0.07,0.09)	(0.06,0.08,0.11)	(0.15,0.45,1)

Yabancı Para Aktifler / Toplam Aktifler	(0.17,0.28,0.41)	(0.22,0.36,0.47)	(0.34,0.4,0.45)	(0.001,0.006,0.01)
Yabancı Para Pasifler / Toplam Pasifler	(0.18,0.29,0.43)	(0.29,0.38,0.48)	(0.34,0.41,0.46)	(0.001,0.003,0.006)
Yabancı Para Aktifler / Yabancı Para pasifler	(0.2,0.21,0.24)	(0.16,0.2,0.21)	(0.2,0.21,0.22)	(0.15,0.45,0.1)

Sonrasında ise ağırlıklandırılmış normalize bulanık karar matrisi elde edilir. Bunu takiben her bir alternatifin H^* ve H^- 'ye olan uzaklıkları Tablo 7'de belirtilmiştir.

Tablo 3.7. Her alternatifin H^* ve H^- 'ye olan uzaklıkları

Bankalar	uz_i^*	uz_i^-
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	31,86846	2,139402409
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	31,8722	2,134924456
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O	31,87709	2,128025362
Adabank A.S.	31,70738	2,370231616
Akbank T.A.Ş.	31,86524	2,141182203
Anadolubank A.Ş.	31,87484	2,140363884
Fibabanka A.Ş.	31,86087	2,164921745
Şekerbank A.Ş.	31,87891	2,132672791
Turkish Bank A.Ş.	31,89853	2,115674878
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	31,88173	2,125747248
Türkiye İş Bankası A.Ş.	31,86728	2,139634161
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	31,86929	2,137894984

Alternatifbank A.Ş.	31,88638	2,127835757
Arap Türk Bankası A.Ş.	31,87084	2,145402665
Burgan Bank A.Ş.	31,87554	2,142016348
Citibank A.Ş.	31,82794	2,203312294
Denizbank A.Ş.	31,86434	2,14321882
Deutsche Bank A.Ş.	31,78927	2,259280532
HSBC Bank A.Ş.	31,84154	2,174987723
ICBC Bank A.Ş.	31,88645	2,125764766
ING Bank A.Ş.	31,88683	2,119819914
Odea Bank A.Ş.	31,89642	2,119370676
QNB Finansbank A.Ş.	31,86252	2,145724522
Turkland Bank A.Ş.	31,88945	2,122404729
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	31,86085	2,146822546

Son adımda ise her alternatifin YK_i değerleri elde edilerek Tablo 8'deki azalan biçimde sıralanır.

Tablo 3.8. YK_i değerleri ve Türkiye'de faaliyet gösteren ticari bankaların performanslarının sıralanması

Bankalar	YK_i	Sıra
Türkiye Cumhuriyeti		
Ziraat Bankası A.Ş.	0,062909055	14
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	0,062778741	16
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O	0,062579565	18
Adabank A.S.	0,069553929	1

Akbank T.A.Ş.	0,062964054	11
Anadolubank A.Ş.	0,062923734	12
Fibabanka A.Ş.	0,063625899	5
Şekerbank A.Ş.	0,062704316	17
Turkish Bank A.Ş.	0,062199745	25
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	0,062508229	20
Türkiye İş Bankası A.Ş.	0,062917629	13
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	0,062865972	15
Alternatifbank A.Ş.	0,062557252	19
Arap Türk Bankası A.Ş.	0,063069944	8
Burgan Bank A.Ş.	0,062967965	10
Citibank A.Ş.	0,064743794	3
Denizbank A.Ş.	0,063021845	9
Deutsche Bank A.Ş.	0,066354682	2
HSBC Bank A.Ş.	0,06393915	4
ICBC Bank A.Ş.	0,06250004	21
ING Bank A.Ş.	0,062335454	23
Odea Bank A.Ş.	0,062305504	24
QNB Finansbank A.Ş.	0,063094237	7
Turkland Bank A.Ş.	0,062401914	22
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	0,063127592	6

Firmalar YK_i değerlerine göre sıralandığında Adabank 0.069553929 değeri ile ilk sırayı alırken, Turkish bank ise 0.062199745 değeri ile son sırada bulunmaktadır.

3.9. Sonuç

Performans analizleri, tüm işletmeler ve bu işletmelerin içinde buldukları sektörler tarafından oldukça fazla kullanılmaktadır. Finansal hizmet ve bankacılık sektörü dolayısıyla da bankalar, ülkelerin ekonomilerinin sağlıklı bir şekilde büyümesi ve gelişmesi için çok önemli görevler üstlenmektedirler. Bu nedenle bankaların performans analizlerinin periyodik olarak yapılması gerekmektedir. Bu noktada literatürde de bankaların ya da bankacılık sektörünün performans analizlerinin önemi birçok defa vurgulanmaktadır.

Bu çalışmada Türkiye’de faaliyet gösteren 25 ticari bankanın performans sıralaması gerçekleştirilmiştir. Bu sıralama, bankaların performans analizleri ile birlikte oluşturulmuştur. Literatürden elde edilmiş 34 finansal oran ise performans analizi için gerekli olan kriterler olarak belirlenmiştir. Kriterlerin ağırlıklandırılmasında ($\alpha = 0.5$ için) Bulanık Shannon Entropi Yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem ile beraber Özkaynaklar / (Mevduat + Mevduat Dışı Kaynaklar) en önemli finansal oran olarak bulunmuştur. Bankaların nihai sıralamasında ise çok kriterli karar verme yöntemi olan bulanık TOPSIS kullanılmıştır.

Analizler sonucunda performans sıralamasında ilk üçe giren bankalar Adabank A.Ş., Deutsche Bank A.Ş. ve Citibank A.Ş. olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sonuçlar ve sıralama, çalışma öncesinde beklenenden farklı olarak oluşmaktadır. Finansal oranların ağırlıklandırma işleminde, beklediğimiz Sermaye Yeterliliği Oranı aksine Özkaynaklar / (Mevduat + Mevduat Dışı Kaynaklar) Oranı’nın en önemli oran olmasının bunun nedeni olabileceği düşünülmektedir. Buradan hareketle Bulanık Shannon Entropi Yöntemi’nin finansal oranların ağırlıklandırılmasındaki başarısı tartışılabilir konumda olduğu söylenebilmektedir.

Literatür taraması sonucunda oluşturulan ve oldukça geniş kapsamlı olan 34 adet finansal oranla çalışılmıştır. Bu oranlar, banka performans analizine yönelik literatürde oldukça ender olarak kullanılan Shannon Entropi Yöntemi ile ağırlıklandırılmıştır. Bu iki açıdan çalışmanın özgün bir çalışma olduğunu ifade etmek mümkündür. Geleceğe yönelik yapılacak çalışmalarda farklı ağırlıklandırma ve sıralama yöntemleri tercih edilerek farklı uygulama alanlarında karşılaştırmalı analizler yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Abushaiba, I. A., and Zainuddin, Y. (2012). Performance Measurement System Design, Competitive Capability, and Performance Consequences - a Conceptual Like. *International Journal of Business and Social Science*, 3(11), 184–193.
- Acar, O. (2009). *Türkiye’de Dış Ticaret ve Dış Ticaretin Finansmanı Durum Değerlendirmesi. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı* (Vol. 11).
- Afşar, A. (2007). Finansal Gelişme ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki. *Muhasebe ve Finansman*, 0(36), 188–198.
- Ak, M. (2017). Örgütsel Bağlılığın Örgütsel Etkililik Üzerinde Etkisi: Bir Değerlendirme. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 1(3), 27–42.
- Akçay, H. V., ve Murat, K. (2018). Özel Bankacılık Hizmetleri Kapsamında Sanat Danışmanlığı ve Koleksiyon Yönetimi. In *1. Uluslararası Bankacılık Kongresi* (pp. 16–21).
- Akçay, M. A. (1997). *Para Politikası Araçları*. Devlet Planlama Teşkilatı.
- Akdogu, S., and Umutlu, M. (2014). The Link between Financial System and Economics: Functions of the Financial System, Financial Crises, and Policy Implications. *International Journal of Financial Research*, 6(4), 52–66.
- Akel, V., ve İltaş, Y. (2018). Firma Performansının Belirleyicileri: Türkiye Örneği (1990-2016). *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 642, 93–116.
- Akerlof, G. A. (1970). The Market for “Lemons”: Quality Uncertainty and the Market Mechanism. *The Quarterly Journal of Economics*, 84(3), 488–500.
- Akgüç, Ö. (2007). Türkiye’de Yabancı Bankalar. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (36), 6–17.
- Akgül, F. G., ve Başkır, M. B. (2013). Bankaların 2008 -2012 Yılları Arasında Aktif Büyüklüklerini Etkileyen Kriterler Bakımından Hiyerarşik Kümeleme ve PAM Algoritması ile Sınıflandırılması. *Bankacılık ve Sigortacılık Araştırmaları Dergisi*, 1(5–6), 48–63.
- Akif, M. (2003). Performans Yönetimi Uygulamalarında Performansın Ölçümü ve

- Değerlendirilmesi. *Sayıştay Dergisi*, 73, 3–29.
- Aksaraylı, M., Egeli, H., Tüğen, K., Akdeniz, H. A., ve Özen, A. (2007). Stratejik Planlamaya Dayalı Performans Esaslı Bütçeleme Sisteminin Etkinliğinin Belirleyicileri: Türkiye’deki Kamu Kurumlarının Analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(3), 313–326.
- Aktan, C. C. (2009). Performans Yönetimi: Organizasyonlarda Performans Değerlendirme ve Ölçme. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 25–49.
- Aktaş, H., ve Kargın, Ma. (2007). Türk Bankacılık Sektöründeki Yabancı ve Ulusal Bankaların Finansal Oranlar Açısından Karşılaştırılması. *Yönetim ve Ekonomi*, 14(2).
- Akyüz, Y., Bozdoğan, T. ve Hantekin, E. (2011). TOPSİS Yöntemiyle Finansal Performansın Değerlendirilmesi ve Bir uygulama, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF. Dergisi, 10(1), 73-92.
- Al-gazzar, M. M. (2014). *The Financial Performance of Islamic vs . Conventional Banks : An Empirical Study on The GCC & MENA Region. The British University in Egypt. The British University in Egypt.*
- Albayrak, Y. E., ve Erkut, H. (2005). Banka Performans Değerlendirmede Analitik Hiyerarşi Süreç Yaklaşımı. *İtüdergisi Mühendislik*, 4(6), 47–58.
- Alshammari, T. (2017). Performance Differences Between Islamic and Conventional Banking Forms. *Banks and Bank Systems*, 12(3–1), 237–246.
- Altay, O. (2010). Türkiye’de Liberal Politikaların Bankacılık Sektörüne Etkileri (1847-1979). *Ege Akademik Bakış*, 10(1), 319–350.
- Amjad, M., Tahira, H., Akram, Y., and Usman, M. (2013). Performance of Islamic and Conventional Banks in Pakistan (2006-2011), a Comparatives Study. *Journal of Business and Manegement*, 10(4), 63–76.
- Andries, A. M. (2009). Theories Regarding Financial Intermediation And Financial Intermediaries – A Survey. *The Annals of the “Stefan Cel Mare” University of Suceava. Fascicle of The Faculty of Economics and Public Administration*, 9(2(10)), 254–261.
- Arabacı, H. (2018). Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Gelişimi (2000-2016). *Meriç*

- Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 25–42.
- Aras, G., Tezcan, N., ve Furtuna, Ö. K. (2016). Geleneksel Bankacılık Ve Katılım Bankacılığında Kurumsal Sürdürülebilirlik Performansının Topsis Yöntemiyle Karşılaştırılması. *Istanbul Management Journal*, 27(81), 58–81.
- Arslan, A. (2010). Kamu Harcamalarında Verimlilik, Etkinlik ve Denetim. *Maliye Dergisi*, 93, 1–14.
- Aspal, P. K., and Dhawan, S. (2016). Camels Rating Model For Evaluating Financial Performance of Banking Sector: a Theoretical Perspective. *International Journal of System Modeling and Simulation*, 1(3), 10–15.
- Atlı, Y., Yücel, A., ve Tanyıldızı, İ. (2018). Türk Bankacılık Sektörünün Gelişimi ve Tunceli İlinde Bankacılık Sektörü. *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(12), 87–106.
- Aytekin, A., ve Karamaşa, Ç. (2017). BIST’te Faaliyet Gösteren Sigorta Şirketlerinin Finansal Performanslarının Bulanık Shannon Entropi Tabanlı Bulanık TOPSIS Yöntemiyle İncelenmesi. *Alphanumeric Journal*, 5(1), 71–71.
- Aziz, S., Husin, M., and Hashmi, S. (2016). Financial Performance of Islamic and Conventional Banks in Pakistan: A Comparative Study. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 5(2), 1383–1391.
- Bağcı, H., ve Rençber, Ö. F. (2014). Kamu Bankaları ve Halka Açık Özel Bankaların Promethee Yöntemi İle Kârlılıklarının Analizi. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 38–47.
- Bahar, O., ve Erdoğan, E. (2011). 1994 ve 2000 Krizleri Sonrasında Türkiye’de Uygulanan Finansal Regülasyon Politikaları. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (27).
- Bakkal, M., ve Aksüt, U. (2011). *Türk Bankacılık Sisteminde Elektronik Bankacılık Uygulamaları* (1st ed.). İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Balcı, B. R. (2012). TFRS’lerin Oran Analizine Etkileri. *Journal of Yasar University*, 28(7), 4687–4707.
- Bankacılık Kanunu (2005).

- Barış, S., ve Özel, U. (2018). Osmanlı Ekonomi ve Finans Sisteminde Banker Bir Aile. *Maliye ve Finans Yazıları*, (109), 107–144.
- Bayraktar, K. (2011). Osmanlı Bankasının Merkez Bankası Fonksiyonu (1863-1875). *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 3(1), 91–101.
- BDDK. (2018). *Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Aralık 2017*. Ankara.
- Behdioğlu, S., ve Özcan, G. (2009). Veri Zarflama Analizi ve Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(3), 301–326.
- Behzadian, M., Khanmohammadi Otaghsara, S., Yazdani, M., and Ignatius, J. (2012). A State-of-the-Art Survey of TOPSIS Applications. *Expert Systems with Applications*, 39(17), 13051–13069.
- Ben Mbarek, H., and Ben Mbarek, K. (2016). the Performance of Islamic and Conventional Banks in Malaysia Considering Crisis Period. *Journal of Business Studies Quarterly*, 8(1), 35–45.
- Benston, G. J. (1994). Universal Banking. *Journal of Economic Perspectives*, 8(3), 121–143.
- Bongini, P., Iwanicz-drozdowska, M., Smaga, P., and Witkowski, B. (2017). Financial Development and Economic Growth: The Role of Foreign-Owned Banks in CESEE Countries. *Sustainability*, 9, 1–25.
- Brealy, R. A., Myers, S. C., and Marcus, A. J. (2017). *Fundamentals of Corporate Finance*. McGrawHill Education (Eighth, Vol. 91). New York: McGraw-Hill Education.
- Brownbridge, M., and Kirkpatrick, C. (1999). Financial Sector Regulation : The Lessons of the Asian Crisis. *Development Policy Review*, 17(November 1998), 243–266.
- Çağlar, V., ve Oral, E. Z. (2010). Liman Verimlilik ve Etkenlik Ölçme Yöntemlerinin Analizi. In 7. Kıyı Mühendisliği Sempozyumu (pp. 665–676).
- Çalışkan, E., ve Eren, T. (2016). Bankaların Performanslarının Çok Kriterli Karar Verme Yöntemiyle Değerlendirilmesi. *Ordu Üniv. Bil. Tek. Derg.*, 6(2), 85–107.

- Çanakçıoğlu, M., ve Demirbaş, M. (2010). Performans Ölçüm Yöntemleri ile Kurumsal Karne Yaklaşımı. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 59(2), 213–238.
- Cavallaro, F., Zavadskas, E. K., and Raslanas, S. (2016). Evaluation of Combined Heat and Power (CHP) Systems Using Fuzzy Shannon Entropy and Fuzzy TOPSIS. *Sustainability (Switzerland)*, 8(6), 1–21.
- Çayır, M., Erer, D., Erer, E., ve Altay, N. O. (2015). TCMB, FED Ve ECB Para Politikalarının Türk Bankacılık Sektörü Performansı Üzerindeki Etkileri: Markov Switching Yaklaşımı (2002-2013). *Maliye Finans Yazıları*, (104), 9–28.
- Çetin, A. C., ve Bıtırak, İ. A. (2010). Banka Karlılık Performansının Analitik Hiyerarşi Süreci İle Değerlendirilmesi: Ticari Bankalar ile Katılım Bankalarında Bir Uygulama. *Alanya İisletme Fakültesi Dergisi*, 2(2), 1–15.
- Cetorelli, N., Mandel, B. H., and Mollineaux, L. (2012). The Evolution of Banks and Financial Intermediation Framing the Analysis. *Economic Politic Review*, 18(2), 1–12.
- Ceyhan, İ. F., ve Demirci, F. (2017). MULTIMOORA Yöntemiyle Finansal Performans Ölçümü: Leasing Şirketlerinde Bir Uygulama. *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 8(15), 277–296.
- Chazi, A., Khallaf, A., and Zantout, Z. (2018). Corporate Governance and Bank Performance: Islamic Versus Non-Islamic Banks in GCC Countries. *The Journal of Deverloping Areas*, 52(2), 109–126.
- Chowdhury, A. (2010). Financial Sector Regulation in Developing Countries: Reckoning after the Crisis. In *IDEAs conference on 'Reforming the Financial System: Proposals, Constraints and New Directions* (pp. 25–27). Chennai.
- Çınar, Y. (2004). *Çok Nitelikli Karar Verme ve Bankaların Performanslarının Değerlendirilmesi Örneği*. Ankara Üniversitesi.
- Çınaroğlu, S. (2012). İşletmelerde Performans Ölçüm Modelleri. *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*, 16(2), 119–134.
- Claudiu, H. R. (2015). The Regulation Necessity of the International Financial and Banking System. *Procedia Economics and Finance*, 32(15), 968–972.

- Çoban, O. (2007). Türk Otomotiv Sanayiinde Endüstriyel Verimlilik ve Etkinlik. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 29, 12–36.
- Comes, C.-A. (2012). Banking System: Three level Lotka-Volterra Model. *Procedia Economics and Finance*, 3(12), 251–255.
- Cooper, W., Seiford, L., and Zhu, J. (2005). Data Envelopment Analysis History, Models and Interpretations. In *Handbook on Data Envelopment Analysis* (pp. 1–39).
- Coşar, N. (2004). Türkiye Sınai Kalkınma Bankası ve Sanayileşme. In *Gülten Kazgan'a Armağan: Türkiye Ekonomisi* (1., pp. 209–228). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Coşkun, M. N., Ardor, H. N., Eryugur, H. O., Öztürk, F., Tokatlıoğlu, İ., Aykaç, G., ve Dağlaroğlu, T. (2012). *Türkiye'de Bankacılık Sektörü: Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi* (280th ed.). İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- Dağdemir, Ö., ve Küçükcalay, M. (1999). Türkiye'de 1960-1980 Müdahale Dönemi Ekonomileri: İktisat Politikaları ve Makro Ekonomik Göstergeler Açısından Bir Karşılaştırma. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 121–138.
- Delice, G., Doğan, A., ve Uzun, M. (2004). Finansal Regülasyon ve Piyasa Disiplini. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 5(1), 101–130.
- Demir, M. (2011). İşgörenlerin Çalışma Yaşamı Kalitesi Algılamalarının İşte Kalma Niyeti ve İşe Devamsızlık ile İlişkisi. *Ege Akademik Bakış*, 11(3), 453–464.
- Demirel, D. (2015). Performans Esaslı Bütçeleme: ABD, İngiltere ve Türkiye Örnekleri. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 153–176.
- Demirel, E., Atakişi, A., ve Abacıoğlu, S. (2013). Bankacılık Faaliyet Oranlarının Panel Veri Analizi: Türkiye'deki Kamu, Özel Ve Yabancı Sermayeli Bankaların Durumu. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Temmuz, 101–112.
- Demireli, E. (2010). Topsis Çok Kriterli Karar Verme Sistemi :Türkiye'deki Kamu Bankaları Üzerine Bir Uygulama. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 5(1), 101–112.
- Demirkaya, H. (2000). *Performans Ölçüm Rehberi*. Ankara.

- Deveci Karakoç, İ. (2003). Veri Zarflama Analizi'ndeki Ağırlık Kısıtlamalarının Belirlenmesinde Analitik Hiyerarşi Sürecinin Kullanımı. *D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi*, 18(2), 1–12.
- Dinçer, H., ve Görener, A. (2011). Analitik Hiyerarşi Süreci Ve Vıkor Tekniği İle Dinamik Performans Analizi: Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama. *Istanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(19), 109–127.
- Doğan, M. (2013). Katılım ve Geleneksel Bankaların Finansal Performanslarının Karşılaştırılması: Türkiye Örneği. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Nisan, 175–188.
- Doğru, C. (2011). Karlılığın Belirleyicileri Analizi: Teori Ve Orta Ölçekli Bir Banka Uygulaması. *Maliye Finans Yazıları*, 25(91), 47–75.
- Dunk, A. S. (2005). Financial and Non-financial Performance: the Influence of Quality of Information system Information, Corporate Enviromental Integration, Product Innovation, and Product Quality. *Advances in Management Accounting*, 14, 91–114.
- Ecer, F. (2013). Türkiye'deki Özel Bankaların Finansal Performanslarının Karşılaştırılması: 2008-2011 Dönemi. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(2), 171–189.
- Economist. (2014). *The Business of Banking What Every Policy Maker Needs to Know*. American Bankers Association (Vol. 353).
- Ege, İ., ve Şener, Z. (2013). Performans Ölçümünde Kullanılan Yöntemler: Performans Karnesi ve Kumanda Paneli Karşılaştırması. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Ocak.
- Ehrmann, M., Gambacorta, L., Martinez-Pages, J., Sevestre, P., and Worms, A. (2001). *Financial System and the Role of Banks in Monetary Policy Transmission in the Euro Area*. Eurosystem Monetary Transmission Network.
- Ekşi, İ. H., ve Akçı, Y. (2009). Sektör Farklılıklarının Finansal Oranlar Üzerindeki Etkileri: İMKB İmalat Sanayi Firmalarında Bir Uygulama. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(1), 115–126.
- Elitaş, C., ve Ağca, V. (2006). Firmalarda Çok Boyutlu Performans Değerleme

- Yaklaşımları: Kavramsal Bir Çerçeve. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 343–370.
- Emir, M., ve Çizgizi Akyüz, G. (2018). Türkiye’deki Mevduat Bankalarının Finansal Performans Değerlendirmesi: CAMELS Yaklaşımı. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(15), 7–26.
- Erdem, B., ve Kaya, İ. (2013). Çalışma Yaşamının Kalitesini Etkileyen Faktörlerin İşgörenler Tarafından Algılanması: Otel Çalışanları Üzerinde Bir Araştırma. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 35(2), 135–150.
- Erdoğan, M. (2008). Bankacılık Sektöründe Asimetrik Bilgi : Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20.
- Errico, L., ve Musalem, A. (1999). *Offshore Banking: an Analysis of Micro- and Macro- Prudential Issues*.
- Ersoy, H., ve Işıl, G. (2016). Küresel Kriz Sonrası Merkez Bankası Para Politikaları ve Finansal Sistem Üzerine Etkileri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(29), 349–374.
- Ertuğrul, I., and Karakaşoğlu, N. (2009). Performance Evaluation of Turkish Cement Firms with Fuzzy Analytic Hierarchy Process and TOPSIS Methods. *Expert Systems with Applications*, 36(1), 702–715.
- Ertürk, H. (2010). Bankacılık Sektörünün Karşılaştığı Riskler ve Risk Yönetimi. *Denetim*, 4, 62–70.
- Esen, M. F. (2015). Finansal Piyasalarda Bilgi Asimetrisi Kaynakları ve İçerideki Bilgi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(40), 700–707.
- Eser, R. (2001). *Finansal Piyasalarda Düzenleme ve Sermaye Piyasasında Düzenleyici Kurumlar*.
- Esmer, Y., ve Bağcı, H. (2016). Katılım Bankalarında Performans Analizi: Türkiye Örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15),
- Faure, A. P. (2013). *Financial System: an Introduction*. (A. P. Faure, Ed.) (First). London: Bookboon.com Limited. Retrieved from <http://bookboon.com/en/financial-system-an-introduction-ebook>
- Faure, A. P. (2014). *Banking : An Introduction*, (December 2013).

- Faure, A. P. (2015). *Financial Institutions: An Introduction*. (A. P. Faure, Ed.) (1st ed.). London: Bookboon.com Limited.
- Fayed, M. (2013). Comparative Performance Study of Conventional and Islamic Banking in Egypt. *Journal of Applied Finance & Banking*, 3(2), 1–14.
- Fırat, E. (2013). Türkiye’deki 2001 Krizi Sonrası Bankacılık Sektöründeki Yapısal Değişim: 2001 Öncesi ve 2001 Sonrası Bir Karşılaştırma. In *International Conference on Eurasian Economies 2013* (pp. 598–607).
- Gediz, D., ve Sağın, A. (2015). Merkez Bankası Bağımsızlığı Kavramı. *İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 95–112.
- Gertler, M., Kiyotaki, N., and Prestipino, A. (2015). Wholesale Banking and Bank Runs in Macroeconomic Modelling of Financial Crises. In J. B. Taylor & H. Uhlig (Eds.), *Handbook of Macroeconomics* (pp. 1–44). New York: Handbook of Macroeconomics.
- Gülen Alpay, M., ve Sakınç, İ. (2017). Türk Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırma Öncesi ve Sonrası Gri İlişkisel Analiz ile Finansal Performans Analizi. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 49–61.
- Güler, B. A. (1996). Kentsel Altyapı Finansmanı Belediyeler 1933-1945. *Amme İdaresi Dergisi*, 29(1), 87–105.
- Gümüş, F., ve Nalbantoğlu, Ö. (2013). Türk Bankacılık Sektörünün CAMELS Analizi Yöntemiyle 2002-2013 Yılları Arasında Performans Analizi. *Journal of Economics and Administrative Sciences Volume*, 17(2), 83–106.
- Gümüş, S. (2014). *Bankacılıkta Pazarlama* (1st ed.). İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Güneş, S. (2013). Finansal Gelişmişlik ve Büyüme Arasındaki Nedensellik Testi: Türkiye Örneği. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 14(1), 73–85.
- Haabazoka, L. (2016). *Regulatory Framework of Financial Institutions: a Zambian Perspective* (1st ed.). Kitwe: London: Bookboon.com Limited.
- Halis, M. (2007). Toplam Kalite Yönetimi Perspektifinden İşletme Performansı. “İş, Güç” *Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 9(4), 47–65.

- Hanif, M., Tariq, M., Tahir, A., and Momeneen, W. (2012). Comparative Performance Study of Conventional and Islamic Banking in Pakistan. *International Research Journal of Finance {&} Economics*, 83(83), 62–72.
- Helvacı, M. A. (2002). Performans Yönetimi Sürecinde Performans Değerlendirmenin Önemi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35(1), 155–169.
- Hoque, M. R., and Rayhan, M. I. (2015). Data Envelopment Analysis of Banking Sector in Bangladesh. *Russian Journal of Agricultural and Socio-Economic Sciences*, 5(5), 17–22.
- İleri, H. (1999). Verimlilik, Verimlilik ile İlgili Kavramlar ve İşletmeler Açısından Verimliliğin Önemi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 1(2), 9–24.
- Işığışık, E. (2008). Performans Ölçümü, Yönetimi ve İstatiksel Analizi. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, 7, 1–23.
- Işık, A., ve Kocakalay, Ş. (2003). Veri Zarflama Analizi. *Dumlupınar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 5(12), 163–171.
- Ivanov, C., and Avasilc, S. (2014). Performance Measurement Models: an Analysis for Measuring Innovation Processes Performance. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 124(2014), 397–404.
- Jagels, M. G., & Coltman, M. M. (2004). *Hospitality Management Accounting* (8.). New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Jawadi, F., Jawadi, N., Ben Ameer, H., and Idi Cheffou, A. (2017). Does Islamic Banking Performance Vary Across Regions? a New Puzzle. *Applied Economics Letters*, 24(8), 567–570.
- Jie, H. L., Meng, M. C., and Cheong, C. W. (2006). Web Based Fuzzy Multicriteria Decision Making Tool. *International Journal of The Computer*, 14(2), 1–14.
- Johnes, J., Izzeldin, M., & Pappas, V. (2014). A comparison of performance of Islamic and conventional banks 2004 – 2009. *Journal of Economic Behavior and Organization*, 103(October), S93–S107.
- Kabadayı, E. T. (2002). İşletmelerdeki Üretim Performans Ölçütlerinin Gelişimi, Özellikleri ve Sürekli iyileştirme İlişkisi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 6, 61–75.

- Kale, S. (2017). Türk Bankacılık Sektörünün Aracılık Fonksiyonu. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi Yıl*, 2(3), 209–220.
- Kandemir, T., ve Demirel Arıcı, N. (2013). Mevduat Bankalarında CAMELS Performans Değerleme Modeli Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma (2001-2010). *Suleyman Demirel University The Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences*, 18(1), 61–87.
- Kandemir, T., ve Karataş, H. (2016). Ticari Bankaların Finansal Performanslarının Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri ile İncelenmesi : Borsa İstanbul ' da İşlem Gören Bankalar Üzerine Bir Uygulama (2004 -2014). *İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ*, 5(7), 1766–1776.
- Kaplan, R. S., and Norton, D. P. (2001). Transforming the Balanced Scorecard from Performance Measurement to Strategic Management: Part I. *American Accounting Association Accounting Horizons*, 15(1), 87–104.
- Karabıçak, M. (2000). Türkiye’de Ekonomik İstikrarsızlığın Tarihsel Gelişim Süreci. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Dergisi*, 5(2), 49–65.
- Karaçor, Z., ve Alptekin, V. (2006). 1980 Sonrası İstikrar Politikaları Işığında Türkiye Ekonomisinin Trend Analizi Yardımıyla Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 6(11), 307–342.
- Karahan, M., ve Dinç, H. (2015). Türkiye’deki İşletmelerin Yenilik Faaliyetleri ve Karşılaştıkları Sorunların Belirlenmesi. In *İnovasyon 2023 Sempozyumu*. Elazığ.
- Kardaş, A. (2016). Cumhuriyet Dönemi’nde Bir Bankacılık Serüveni: Denizbank (1937-1939). *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 129–154.
- Kayalıdere, K., Aracı, H., ve Aktaş, H. (2012). Türev Ve Spot Piyasalar Arasındaki Etkileşim: VOB Üzerine Bir İnceleme. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 137–154.
- Kesebir, M. (2018). Türkiye’de 2001 Krizi Sonrası Bankacılık Sektörünün Durumu , Yapısal Reformlar ile Son Yıllardaki Gelişmeler. *Bitlis Eren Üniversitesi Akademik İzdüşüm Dergisi*, 3(2), 1–19.
- Koçak, O., ve Erdoğan, Z. B. (2011). Bankacılık Sektöründe Yeni İnsan Kaynakları Yönetimi Yaklaşımları Hakkında Bir Uygulama. *Sosyal Siyaset Konferansları*,

- I*(60), 260–283.
- Koçtürk, O. M., ve Gölalan, M. (2010). 1923- 1950 Türkiye Ekonomisinin Yapısal Analizi. *Üçüncü Sektör Kooperatifçilik*, 45(2), 48–65.
- Kristo, J., and Mandac, I. (2015). *Characteristics of Bank Financial Intermediation in Croatian Counties. Financial Theory and Practice* (Vol. 39).
- Kurşun, S., ve Kuşakçı, A. O. (2016). Bankacılık Sektöründe Veri Zarflama Analizi ile Etkinlik Değerlendirmesi Literatür Taraması. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 15(30), 133–151.
- Levine, R. (1996). Foreign Banks, Financial Development, and Economic Growth. *Journal of Economic Literature*, 35, 224–255.
- Lillis, A. M. (2002). Managing Multiple Dimensions of Manufacturing Performance — an Exploratory Study. *Accounting, Organizations and Society*, 27, 497–529.
- Ljumovic, I., and Knezevic, G. (2015). Characteristics and Perspectives of Private Banking: Overview of the Serbian Market. *Original Scientific Paper*, 4, 89–107.
- Lotfi, F. H., and Fallahnejad, R. (2010). Imprecise Shannon’s Entropy and Multi Attribute Decision Making. *Entropy*, 12(1), 53–62.
- Mabote, R. S. (2017). *The Role of Non-bank Financial Intermediation in Lesotho : Challenges and Possible Remedies*.
- Malichová, E., and Ďurišová, M. (2015). Evaluation of Financial Performance of Enterprises in IT Sector. *Procedia Economics and Finance*, 34(15), 238–243.
- Maruf, K. H. (2016). Tax Heaven and Offshore Banking. *The Cost And Management*, 44(3), 58–61.
- Matsushima, H. (2010). Role Of Relative And Absolute Performance Evaluations In Intergroup Competition. *Japanese Economic Review*, 61(4), 443–454.
- Mishkin, F. S., and Serletis, A. (2005). *The Economics of Money, Banking, and Financial Markets*. (G. Bennet, Ed.) (FOURTH). Toronto: Library and Archives Canada Cataloguing in Publication.
- Moin, M. S. (2013). Financial Performance of Islamic Banking and Conventional Banking in Pakistan: a Comparative Study. *International Journal of Innovative and*

- Applied Finance*, 1–22.
- Muslumov, A., ve Aras, G. (2004). Kredi Piyasalarında Asimetrik Bilgi ve Bankacılık Sistemi Üzerine Etkileri. *İktisat, İşletme-Finans Dergisi*, 222, 55–65.
- Naktiyok, A., ve Küçük, O. (2003). Küçü ve Orta Büyüklükteki İşletmeler’de (KOBİ) Toplam Kalite Yönetimi (TKY) Kritik Faktörlerin Örgütsel Performans Üzerindeki Etkileri. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21, 43–65.
- Neely, A. (1999). The Performance Measurement Revolution: Why Now and What Next? *International Journal of Operations & Production Management*, 19(2), 205–228.
- Noman, A. H., Pervin, S., Chowdhury, N. J., Hossain, M. A., and Banna, H. (2015). Comparative Performance Analysis between Conventional and Islamic Banks in Bangladesh- An Application of Binary Logistic Regression. *Asian Social Science*, 11(21), 248–257.
- Oğuztürk, B. S. (2003). Yenilik Kavramı ve Teorik Temelleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2), 253–273.
- Okuyan, H. A., ve Karataş, Y. (2017). Türk Bankacılık Sektörünün Kârlılık Analizi. *Ege Akademik Bakış*, 17(3), 395–406.
- Ortabağ, E. (2018). *Osmanlı İmparatorluğu’nda Bankacılığın Gelişimi ve Regülasyon*. İstanbul.
- Özçakar, N. (2010). Bir Kamu Kuruluşundaki Toplam Kalite Yönetimi Uygulamalarının Değerlendirilmesi. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 49(1), 106–124.
- Özdemir, Z. (2005). Dış Ticaret Finansman Tekniklerinden Faktoring ve Forfaiting İşlemleri. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(10), 194–224.
- Öztürk, A., ve Güven, Ö. F. (2013). Bireysel Bankacılık Ürün ve Hizmetlerinin Pazarlamasında Bankaların Fark Yaratma Stratejileri. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 63–72.
- Öztürk Karaçor, Z., Mangır, F., Kodaz, Ş. S., ve Kartal, M. (2018). Kamusal ve Özel Sermayeli Bankaların CAMELS Performans Analizi: Türkiye Örneği. *İstanbul*

Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4(2), 47–65.

- Özutku, H. (2006). Toplam Kalite Yönetimi Uygulamaları ve İşletme Performansı Arasındaki İlişkinin Analizi: Türk İmalat Endüstrisinde Bir Alan Araştırması. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(1), 211–240.
- Parasız, İ. (2007). *Modern Bankacılık Teori ve Uygulama* (2nd ed.). İstanbul: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Parasız, İ. (2009). *Para Banka ve Finansal Piyasalar* (9th ed.). Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Peterson, P. P., and Fabozzi, F. J. (2006). *Analysis of Financial Statements* (8.). New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Poznanski, J., Sadownik, B., and Gannitsos, I. (2010). a Guide To Useful Ratios for Understanding Your Social Enterprise’S Financial Performance.,[https://www.demonstratingvalue.org/sites/default/files/resource-files/Financial Ratio Analysis Dec 2013.pdf](https://www.demonstratingvalue.org/sites/default/files/resource-files/Financial%20Ratio%20Analysis%20Dec%202013.pdf)(Erişim tarihi: 19.03.2019)
- Rim, E. K., and Salem, C. G. (2018). Ranking and Rating Lebanese Commercial Banks: a CAMELS Framework. *International Academic Journal of Accounting and Financial Management*, 5(4), 49–65.
- Sakarya, Ş. (2010). CAMELS Derecelendirme Sistemine Göre İMKB’deki Yerli ve Yabancı Sermayeli Bankaların Karşılaştırmalı Analizi. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, (Özel), 7–21.
- Sarıgül, H., ve Kurşunel, F. (2011). Bankacılık Sektöründe Birleşme ve Satın Alma Nedenleri: 2001- 2011 Türkiye Örnekleri. In *11.Ulusal İşletmecilik Kongresi* (pp. 1–16).
- Sarstedt, M., and Mooi, E. (2014). Regression Analysis. In *A Concise Guide to Market Research* (1st ed., p. 308). New York: Springer-Verlag Berlin Heidelberg.
- Saldanlı, A. ve Sırma İ. (2014). TOPSİS Yönteminin Finansal Performans Göstergesi Olarak Kullanılabilirliği, *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 2(41), 185-202.
- Satpathy, I. (2017). Retail Banking Challenges and Latest Trends in India. *International Journal of Economics*, 14(12).

- Savaşçı, İ., ve Tatlıdil, R. (2006). Bankaların Kredi Kartı Pazarında Uyguladıkları CRM (Müşteri İlişkileri Yönetimi) Stratejisinin Müşteri Sadakatine Etkisi. *Ege Akademik Bakış*, 6(1), 62–73.
- Sayfullin, S., and Özsoy, İ. (2006). Banking : Past and Present. *IBSU International Refereed Multi-Diciplinary Scientific Journal*, 1(1).
- Şen, S., ve Süer, Ö. (2016). Mülkiyet Yapısı Bağlamında Türk Bankacılık Sekötünün Tarihçesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(17), 448–462.
- Şenol, Z., ve Ulutaş, A. (2018). Muhasebe Temelli Performans Ölçümleri ile Piyasa Temelli Performans Ölçümlerinin CRITIC ve ARAS Yöntemleriyle Değerlendirilmesi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, Temmuz(641), 83–102.
- Sermaye Piyasası Kurulu, B. İ. A. Ş. ve İ. T. ve S. B. A. Ş. U. (2017). *Finansal Piyasalar*. Ankara.
- Sezgin Alp, Ö., ve Hazar, A. (2015). Banka Performanslarının Ölçümünde Risk Bazlı Uzaklık Yönlü Fonksiyon Yaklaşımı. *Maliye Finans Yazıları*, (103), 157–174.
- Shrafat, F., Madi, F. Al, and Zeglat, D. (2012). Performance Measurements Systems: Stages of Development Leading to Success. *Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business*, 4(7), 440–448.
- Simion, D., Stanciu, M., and Armășelu, S. (2015). Correlation Analysis Between Structure Financial System and Economic Growth in Romania. *Procedia Economics and Finance*, 32(15), 1332–1341.
- Şimşek, O. (2016). Türkiye'nin Planlama ile Tanışması: Devletçilik Dönemi Üzerine Bir İnceleme. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, (3), 1–21.
- Siraj, K. K., and Pillai, P. S. (2012). Comparative Study on Performance of Islamic Banks and Conventional Banks in GCC Region. *Journal of Applied Finance & Banking*, 2(3), 123–161.
- Sümer, G. (2016). Türk Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi ve AB Bankacılık Sektörü ile Karşılaştırılması. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(2), 485–508.

- Takım, A. (2011). Türkiye’de 1960-1980 Yılları Arasında Uygulanan Kalkınma Planlarında Maliye Politikaları. *Maliye Dergisi*, (160), 154–176.
- Tayfur Ekmekçi, Ö. (2018). Türk Bankacılık Sektöründe İnsan Kaynakları Uygulamaları Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Journal of Business Research - Turk*, 10(2), 684–719.
- TBB, B. ve A. G. (2005). Türkiye’de Yabancı Bankalar. *Bankacılar Dergisi*, (42), 3–9.
- TCBM. (2014). *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ve Bağımsızlık*. Ankara.
- TCBM. (2015). *Finansal İstikrar- Türkiye’de Finansal İstikrar Gelişmeleri*. Ankara.
- TCMB. (2014). *5 TCMB Bülten*. Ankara.
- TCMB. (2017). *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Tarihçesi ve Görevleri*. Ankara.
- Thagunna, K. S., and Poudel, S. (2013). Measuring Bank Performance of Nepali Banks: a Data Envelopment Analysis(DEA) Perspective. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 3(1), 54–65.
- Toraman, C., Ata, H. A., ve Buğan, M. F. (2015). Mevduat ve Katılım Bankalarının Karşılaştırılmalı Performans Analizi. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 16(2), 301–310.
- Töre Başat, H. (2011). Çok Boyutlu Bir Performans Ölçüm Modeli Olarak Performans Prizması ve “the London Youth” Örneği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi*, 13(1), 13–37.
- Torun, N. K., ve Özdemir, A. (2015). Türk Bankacılık Sektörünün 2008 Küresel Finansal Krizi Sürecinde Veri Zarflama Analizi İle Etkinlik Analizi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33, 129–142.
- Tüleykan, H., ve Bayramoğlu, S. (2016). Türkiye’de 24 Ocak Kararları ile Başlayan Finansal Serbestleşmenin Günümüz İktisadi ve Mali Yapısına Yansımaları, (33), 401–420.
- Turhan, M. S., ve Kefe, İ. (2017). Stratejik Performans Yönetiminin Finansal Olmayan Boyutları Ve Çağdaş Maliyet-Yönetim Muhasebesi Yaklaşımları. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26(1), 12–25.
- Turóczy, Z., and Marian, L. (2013). Multiple Regression Analysis of Performance

- Indicators in the Ceramic Industry. *Procedia Economics and Finance*, 3(12), 509–514.
- Türkan, E., Eroğlu, Z. A., Türker Kaya, Y., Saygılı, Ş., Yayla, M., Mesutoğlu, B., ... İpek, Ö. Y. (2003). *Türk Bankacılık Sektöründe Aracılık Maliyetlerinin Azaltılması*.
- Türkay, O. (2015). Çalışma Yaşamı Kalitesinin İş Memnuniyeti ve Bağlılık Üzerine Etkileri: Seyahat Acentaları Üzerine Bir Araştırma. *Yönetim ve Ekonomi*, 22(1), 239–256.
- Türkiye Bankalar Birliği. (2018). *Bankalarımız 2017* (Vol. 321).
- Türkmen, S., Y ve Çağıl, G. (2012). İMKB'ye Kote Olan Bilişim Sektörü Şirketlerinin Finansal Performanslarının TOPSİS Yöntemi ile Değerlendirilmesi, *Maliye Finans Yazıları*, 26(95), 59-77.
- Turna, F. (2014). Geçmişten Günümüze Merkez Bankaları ve Modern Merkez Bankacılığının Bir Örneği: Avrupa Merkez Bankası. *Journal of Life Economics*, 1, 41–56.
- Uçarkaya, S. (2006). *Kamu Bankalarının Bankacılık Sistemindeki Rolü*. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası.
- Uddin, M. S., Ahsan, M. K., and Haque, M. A. (2017). Comparisons of Financial Performance of Islamic Banks and Conventional Banks in Bangladesh. *ABC Research House*, 5(2), 1–20.
- Uslu, K., ve Tufaner, M. B. (2015). Regülasyon Teorilerinin Finansal Krizler Üzerindeki Etkileri. In *International Conference on Eurasian Economies 2015* (pp. 398–405).
- Uygur, A. (2009). Çok Boyutlu Performans Değerleme Modeli Olarak Dengeli Başarı Göstergesi Uygulaması. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 10(1), 148–159.
- Uysal, Ş. (2015). Performans Yönetim Sisteminin Tanımı, Tarihçesi, Amaç, ve Temel Unsurlarına Genel Bir Bakış. *Electronic Journal of Vocational Colleges*, (Ekim), 32–39.
- Wang, T. C., and Chang, T. H. (2007). Application of TOPSIS in Evaluating Initial Training Aircraft under a Fuzzy Environment. *Expert Systems with Applications*, 33(4), 870–880.

- Yalçınkaya, J., ve Ekinçi, A. (2007). Bankalarda Faiz Riskinin Ölçülmesi: GAP Analizi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 1–22.
- Yalta, Y. (2011a). *4 Finansal Piyasalar ve Finansal Kurumlar. Türkiye Bilimler Akademisi Açık Ders*.
- Yalta, Y. (2011b). *Para Arzı Süreci*.
- Yayar, R., ve Baykara, H. V. (2012). TOPSIS Yöntemi İle Katılım Bankalarının Etkinliği Ve Verimliliği Üzerine Bir Uygulama. *Business and Economics Research Journal*, 3(4), 21–42.
- Yetiz, F. (2016). Bankacılığın Doğuşu ve Türk Bankacılık Sistemi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2).
- Yıldız, S. (2010). İşletme Performansının ölçümü Üzerine Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(36), 179-093.
- Yılmaz, H. H. (2014). Kurumsal Performans Denetimi ve Türkiye’ de Uygulanabilirliği: Yeni Kamu Mali Yönetim Sistemi ve Sayıştay’ın Değişen Rolü. In 29. *Türkiye Maliye Sempozyumu* (pp. 351–368). Antalya.
- Yükçü, S., ve Atağan, G. (2009). Etkinlik, Etkililik ve Verimlilik Kavramlarının Yarattığı Karışıklık. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Nisan*, 23(4), 1–13.
- Yuliansyah, Y., and Razimi, M. (2015). Non- financial Performance Measures and Managerial Performance: the Mediation Role of Innovation in an Indonesian Stock Exchange Listed. *Problems and Perspectives in Management*, 13(4), 135–145.
- Zedan, K. A., and Daas, G. (2017). International Journal of Economics and Financial Issues Palestinian Banks Analysis Using CAMEL Model. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 7(1), 351–357.
- Zengin, C., ve Taşdöven, H. (2015). Emniyet Hizmetlerinde Verimlilik, Etkililik ve Performans: Teorik ve Pratik Perspektifler. In *Güvenlik Sektöründe Stratejik Yönetim* (1., pp. 81–115). İstanbul: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Zerenler, M., ve Karakuş, G. (2018). Ürün ve Süreç Yeniliğinin İşletme Performansına Etkisi: Bir Vaka Çalışması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*

Dergisi, 19(2), 305–331.

Zhang, H., Gu, C. lin, Gu, L. wen, and Zhang, Y. (2011). The Evaluation of Tourism Destination Competitiveness by TOPSIS & Information Entropy - a Case in the Yangtze River Delta of China. *Tourism Management, 32(2), 443–451.*

ÖZGEÇMİŞ

Adı- Soyadı : Yiğit Han GAZEL
Yabancı Dil : İngilizce
Doğum Yeri ve Yılı : Bozüyük/ 1993
E-Posta : ygazel@gmail.com

Eğitim Mesleki Geçmişi:

- 2016, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Lisans